

Høgskulen på Vestlandet

Masteroppgave

MASA645

Predefinert informasjon

Startdato:	08-08-2019 12:00	Termin:	2019 HØST1
Sluttdato:	15-08-2019 14:00	Vurderingsform:	Norsk 6-trinns skala (A-F)
Eksamensform:	Masteroppgave		
SIS-kode:	203 MASA645 1 MG 2019 HØST1 bergen		
Intern sensor:	(Anonymisert)		

Deltaker

Kandidatnr.: 401

Informasjon fra deltaker

Tittel *: Jakten på medvirkning

Antall ord *: 30855

Egenerklæring *: Ja

**Inneholder besvarelsen
konfidensiell materiale?:** Nei

**Jeg bekrefter at jeg har
registrert oppgavetittelen
på norsk og engelsk i
StudentWeb og vet at
denne vil stå på
vitnemålet mitt *:** Ja

Jeg godkjenner avtalen om publisering av masteroppgaven min *

Ja

Er masteroppgaven skrevet som del av et større forskningsprosjekt ved HVL? *

Ja, Nærmiljø og lokalsamfunn som fremmer folkehelse

Er masteroppgaven skrevet ved bedrift/virksomhet i næringsliv eller offentlig sektor? *

Nei

Høgskulen
på Vestlandet

MASTEROPPGAVE

Jakten på medvirkning

– forståelse og bruk av medvirkning i prosjektet "nærmiljø og lokalsamfunn som fremmer folkehelse"

The hunt for participation

– understanding and use of participation in the project "Local environment and communities that promote public health"

Ellisiv Førde Holmstrøm

Kandidatnr.: 401

Master i samfunnsarbeid
Høgskulen på Vestlandet
Veileder: Inger Helen Midtgård

Institutt for velferd og deltaking

Innleveringsdato: 15.08.19

Jeg bekrefter at arbeidet er selvstendig utarbeidet, og at referanser/kildehenvisninger til alle kilder som er brukt i arbeidet er oppgitt, jf. Forskrift om studium og eksamen ved Høgskulen på Vestlandet, § 10.

Forord

Først og fremst vil jeg gi en stor takk til veilederen min, Inger Helen Midtgård. Du har utfordret meg både faglig og språklig, samt støttet meg gjennom en lang periode som til tider har vært svært utfordrende. Takk for at du ikke ga opp!

En stor takk til prosjektledere som stilte opp til intervju og tok seg tid med sine tanker og refleksjoner rundt prosjektet. En takk går også til fylkeskommunen for masterstipendet knyttet til arbeidet med denne forskningen.

En ekstra spesiell takk til kollokviegruppen min, Elisabeth Hjelmervik Lofthus og Isa Nathalie Simavik Bremnes, som stiller opp uansett, og som løfter hverandre opp når vi er som lengst nede. Dere er gull verdt!

Takk til min ”andre familie”; mine venner, som har støttet meg gjennom prosessen, gitt meg fine avbrekk med gøy opplevelser og lyttet til all sytingen min.

En stor takk går også til mamma og pappa som hele tiden har troen på meg, leser korrektur og kommer med oppmuntrende ord i en prosess som går mye opp og ned – jeg hadde ikke klart dette uten all støtte fra dere.

Sist, men ikke minst, en enorm takk til min aller kjæreste Arvid. Du skryter uhemmet og oppmuntrer meg når jeg helst vil slenge MacBook'n i veggen og sove resten av dagen. Takk for diskusjoner, ferie-avbrekk, varme klemmer og oppmuntrende samtaler. Nå er vi endelig i mål!

Bergen 2019

Ellisiv Førde Holmstrøm

Sammendrag

Bakgrunn: Masteroppgaven har sitt utspring i prosjektet «nærmiljø og lokalsamfunn som fremmer folkehelse» som er initiert av Helsedirektoratets satsning.

Med en bachelor i folkehelse, er jeg svært interessert i hvordan et slikt nasjonalt prosjekt har blitt gjennomført i praksis, og hvilke konsekvenser dette har fått. Min posisjon i dette prosjektet var som samfunnsarbeidsstudent, og ikke folkehelsestudent. Likevel har mitt folkehelseperspektiv vært til stede både bevisst og ubevisst gjennom hele arbeidet med oppgaven.

Hensikt og problemstilling: Prosjektets formål er å bidra til økt kompetanse om hensiktsmessige medvirkningsmetoder, samt problematisere medvirkningsbegrepet. Det tas utgangspunkt i følgende problemstilling:

”Hvordan forstås begrepet medvirkning og hvilke følger får dette for metodevalg i prosjektet ”nærmiljø og lokalsamfunn som fremmer folkehelse?”

Metode: Studien har en kvalitativ tilnærming og datagrunnlaget er basert på intervju av folkehelsekoordinatorer i de respektive kommunene. I tillegg benyttes det av kvalitative data i form av rapporter. Det teoretiske rammeverket for studien er Roger Harts (1992) deltakerstige, Paulo Freire (1999) sine teorier rundt dialog og kritisk bevissthet, samt Robert Putnam (2000) om sosial kapital. Andre teorier som empowerment og sted vil også være en del av oppgaven.

Funn: Funnene mine viser at på tross av ingen begrepsavklaring rundt medvirkningsbegrepet, har de ulike kommunene benyttet seg av flere gode mobiliserings- og medvirkningsmetoder. Noen med litt mer suksess enn andre. Flere små prosjekt har dukket opp i løpet eller etter endt prosjektperiode, noe som har ført til positive tiltak for lokalmiljøet.

Nøkkelord: medvirkning, lokalsamfunn, mobilisering, empowerment, sosial kapital

Abstract

Background: This master thesis has its origin in the project "Local community and communities that promote public health" initiated by Helsedirektoratet.

With a bachelor in Public Health, I am very interested in how such a national project has been implemented in practice, and what the consequences this has had. My position in this project was as a community work student, and not a public health student. Nevertheless, my public health perspective has been present both consciously and unconsciously throughout the work on this paper.

Purpose and issues: The purpose of the project is to contribute to increase the knowledge on methods for participation, and to problematize the concept of participation. The following issue is based on:

"How is participation understood and what consequences does this have for method selection in the project "local community and communities that promote public health?"

Method: The study has a qualitative approach and the data is based on interviews of public health coordinators in their respective municipalities. In addition, qualitative data is used in the form of reports. The theoretical framework for the study is Roger Hart's (1992) participation ladder, Paulo Freire's (1999) theories of oppressive practices and dialogue, as well as Robert Putman (1995) on social capital. Other theories such as empowerment and place will also be part of the thesis.

Findings: My findings show that despite no concept clarification regarding the concept of participation, the various municipalities have used several good mobilization and participation methods. Some with slightly more success than others. Several small projects have appeared during or after the end of the project period, which has led to positive measures for the local community.

Keywords: participation, communities, mobilization, empowerment, social capital

INNHALDSFORTEGNELSE

1 Innledning	8
1.1 Bakgrunn for valg av tema.....	8
1.2 Min posisjon i forhold til tema	9
1.3 Problemstilling og avgrensning.....	10
1.4 "Nærmiljø og lokalsamfunn som fremmer folkehelse"	10
1.5 Oppgavens oppbygning.....	11
2 Kunnskapsstatus på felt	13
2.1 Samfunnsarbeid	13
2.2 Folkehelse	14
2.3 Nærmiljø og lokalsamfunn	15
2.3.1 Lokalsamfunn.....	16
2.3.2 Nærmiljø.....	18
2.3.3 Helsefremmende nærmiljø og lokalsamfunn.....	19
2.4 Medvirkning.....	21
2.4.1 Barn og medvirkning	23
2.4.2 Medvirkning og sosiale nettverk.....	24
3 Oppgavens teoretiske forankring	25
3.1 Medvirkning og deltakelsesstigen.....	25
3.2 Dialog og kritisk bevissthet.....	28
3.3 Empowerment	30
3.4 Sosial kapital.....	31
3.5 Sted – teoretisk innfallsvinkel til begrepet.....	34
4 Metode	36
4.1 Vitenskapsteoretisk forankring; fenomenologisk hermeneutisk.....	37
4.2 Uformelle intervju med prosjektlederne i den enkelte kommune.....	38
4.2.1 Utforming av intervjuguide.....	38
4.2.2 Tilgang til felt og utvalg til intervjuene.....	39
4.2.3 Gjennomføring av intervjuene	40
4.3 Kvalitativ innholdsanalyse	41
4.4 Analyseprosessen.....	41
4.5 Vurdering av datamaterialet.....	42
4.5.1 Vurdering av reliabilitet i kvalitative studier	43
4.5.2 Vurdering av validitet i kvalitative studier	44
4.6 Etiske vurderinger	44
4.6.1 Etiske vurderinger i intervjuprosessen	45
5 En forståelse av medvirkning	47
5.1 "Medvirkning er jo et vanskelig begrep"	47
5.2 "Det er jo ingen problem å finne en metode hvis du vet hva de skal medvirke til"	51
5.3 "Medvirkning kan være noe mye mer..."	54
5.4 Oppsummering	55
6 Medvirkning med virkning?	56
6.1 Bufjord kommune.....	56
6.2 Lovik kommune.....	60
6.3 Karldal kommune	63
6.4 Framstad kommune	67

6.5	Oppsummering	72
7	Medvirkende konsekvenser	74
7.1	Nærmiljøet som mobiliseringsarena.....	74
7.1.1	<i>Følelsen av sted – mer enn bare "nærmiljøet" .....</i>	<i>78</i>
7.2	Selvmobiliserende krefter	80
7.2.1	<i>Selvekskludering – når man ikke ønsker å medvirke .....</i>	<i>82</i>
7.3	Sosiale nettverk – en bidragsyter til endring i lokalsamfunnet	83
7.4	Oppsummering	87
8	Avsluttende tanker	88
8.1	Behov for begrepsavklaring?.....	88
8.2	Bruk av mobiliserings- og medvirkningsmetoder i lokalsamfunnet.....	89
8.3	Økning i den sosiale kapitalen og empowerment	90
8.4	Jakten på medvirkning fortsetter	92
9	Litteraturliste	96
10	Vedlegg	100

FIGUR OVERSIKT

Figur 1:	Health Promotion Emblem.....	20
Figur 2:	Koblingen mellom folkehelse på ulike plannivå.....	20
Figur 3:	Deltakelsesstigen til Roger Hart.....	26
Figur 4:	Den hermeneutiske spiral.....	37
Figur 5:	Deltakelsesstigen til Roger Hart (samme som figur 3).....	58

TABELL OVERSIKT

Tabell 1:	Kommuner, fylkeskommune og prosjektledere.....	46
-----------	--	----

“Participation in democratic decisions makes many participants better citizens. I believe this claim because it fits my experience. But I cannot prove it. Neither, at this point, can anyone else”.

(J. Mansbridge, 1999)

1 Innledning

1.1 Bakgrunn for valg av tema

Oppgaven tar utgangspunkt i det nasjonale prosjektet ”nærmiljø og lokalsamfunn som fremmer folkehelse” som er initiert av Helsedirektoratet. I et tildelingsbrev fra Helse- og omsorgsdepartementet for 2015, har de fått i oppdrag å utarbeide en prosjektplan og å gjennomføre et utviklingsarbeid i nærmiljø og lokalsamfunn som fremmer folkehelse (Kommunetorget, 2015, s. 1). Oppgaven har valgt å holde seg til ett av de deltakende fylkene, og deres deltakende kommuner.

Slik det fremkommer i Riksrevisjonen sin rapport om det offentlige folkehelsearbeidet (2015) er det i de fleste kommuner ennå ikke etablert et systematisk folkehelsearbeid, og det er heller ikke tilstrekkelig kunnskapsbasert (s. 8).

Bakgrunn for valg av tema er et ønske om mer informasjon om medvirknings- og mobiliseringsmetoder i kommunen og kommunale prosjekt. Formålet med denne oppgaven er å bidra til økt kunnskap rundt forståelse og betydningen av medvirkning i det nasjonale prosjektet ”gode nærmiljø og lokalsamfunn som fremmer folkehelse”. Det finnes allerede en del tekster og diskursanalyser rundt forståelsen av medvirkning, men det meste er engelske tekster. I tillegg er det noen masteroppgaver som ser på hvordan befolkningen som har vært med i dette prosjektet opplever medvirkning, men ingen som har selve prosjektlederne som hovedinformanter og ser på deres forståelse og bruk av medvirkningsmetoder. Jeg ønsker å utforske hvilken betydning medvirkning har for den enkelte prosjektleder, og hvilke metoder som er benyttet.

Samfunnsarbeiderens rolle er blant annet å legge til rette for at grupper får mobilisert sine ressurser slik at de gjennom kollektiv handling kan få bedre levekår. Det kan være barn og unge, eldre, innvandrere og lignende. Ettersom samfunnsarbeiderens rolle er å bidra til at utsatte grupper bevisstgjøres for å forbedre sin livssituasjon, vil jeg påstå at mitt syn på betydningen av medvirkning i slike prosjekt som dette har stor relevans for samfunnsarbeid.

Jeg har primært et forskningsformål med masteroppgaven, men hvordan oppgaven brukes i videre prosesser vil også være viktig for samfunnsarbeid. En måte å bruke rapporten på er å

ha et nytt møte med prosjektlederne og prosjektgrupper for sammen å reflektere over hva resultatene av oppgaven har å si for dem og fremtidige prosjekt. Tittelen på oppgaven bruker begrepet jakt som en metafor, fremfor en fysisk aktivitet. Oppgaven ønsker å jakte på forståelsen og bruken av medvirkning.

1.2 Min posisjon i forhold til tema

Valg av selve temaet er gjort på bakgrunn av tidligere bachelor og interessefelt. Både privat og gjennom utdanning har jeg opparbeidet meg ulike erfaringer, noe som har formet valg av oppgave. Noen områder er sentrale i utformingen av studien:

- Bachelor i folkehelsearbeid
- Masterstudent i samfunnsarbeid
- Interesse for, og et ønske om å jobbe med, medvirkningsarbeid og kommunale strategiplaner for en god folkehelse

Gjennom arbeid og studier har jeg fått en forforståelse av temaet; innvandrerkvinner, deltakelse og innflytelse. Forforståelsen er nødvendig i all forskning for å kunne innhente relevant data. Det er også viktig å være åpen og bevisst egen posisjon ettersom den vil kunne påvirke innhenting og tolkningen av data. Jeg har en bachelor i folkehelse og har gjennom jobb arbeidet med ulike mennesker og grupper. Gjennom studiet har jeg fått en kunnskapsbasert erfaring om hvordan man legger til rette for større medvirkning blant ulike grupper, og hvordan kommunen jobber for å fremme folkehelsen. I tillegg har jeg tilegnet meg teoretiske kunnskap gjennom masteren i samfunnsarbeid.

Slik jeg ser på samfunnsarbeid, så har dette feltet mange av de samme perspektivene som folkehelsearbeid. Begge har et tydelig fokus på grupper som opplever marginalisering, og årsakssammenhenger rundt dette.

Gjennom både bachelor- og masterstudiet har jeg fått en forståelse for verdien av å ha et ”bottom up”-perspektiv i arbeidet for et bedre samfunn. Selv har jeg erfaring fra ulike frivillige organisasjoner, verv som jobber for studenter og jobber som fokuserer på medvirkning.

Faglig forståelse handler om hvilken eksisterende kunnskap og hypoteser man er enig eller uenig i. Samtidig er det viktig at forskerens egne erfaringer i stor grad ikke preger oppgaven (Grønmo, 2016). Min forforståelse for denne studien er satt sammen av ulike retninger og perspektiv. Det er dermed viktig at forskeren er bevisst sin egen forforståelse. Selv opplever

jeg at min egen forforståelse er under utvikling, der element fra de ulike perspektivene gjør seg gjeldende ut ifra den aktuelle problemstillingen.

1.3 Problemstilling og avgrensning

Mitt fokus i oppgaven er forståelse, bruk og konsekvenser av begrepet medvirkning. I lys av det nasjonale prosjektet ”nærmiljø og lokalsamfunn som fremmer folkehelse” ønsker jeg å undersøke hva prosjektlederne legger i medvirkningsbegrepet og hvilke medvirkningsmetoder som har blitt benyttet. I tillegg vil jeg utforske konsekvensene av mobilisering og medvirkning.

Problemstillingen er som følger:

”Hvordan forstås begrepet medvirkning og hvilke følger får dette for metodevalg i prosjektet ”nærmiljø og lokalsamfunn som fremmer folkehelse?”

Denne problemstillingen er relativt omfattende, så derfor har jeg konkretisert og avgrenset gjennom tre forskningsspørsmål:

- Hvilke tilnærminger og fremgangsmåter er brukt i mobiliserings- og medvirkningsarbeidet?
- Hva har vært folkehelsekoordinator sin rolle og arbeidsoppgaver i prosjektet?
- Hvordan forstod han/hun medvirkning før prosjektet startet, og har synet endret seg?

1.4 ”Nærmiljø og lokalsamfunn som fremmer folkehelse”

Helsedirektoratet har initiert et prosjekt der hovedmålet er å medvirke til gode nærmiljø og lokalsamfunn som fremmer folkehelse. Ordningen heter *Kartlegging og utviklingsarbeid om nærmiljø og lokalsamfunn som fremmer folkehelse*. I denne skissen vil jeg videre referere til prosjektet som Nærmiljøprosjektet. Prosjektet tar blant annet sikte på å styrke den kommunale folkehelseoversikten (Helsedirektoratet, 2015) med mer kvalitativ kunnskapen knyttet til folkehelseutfordringer.

På slik måte er Nærmiljøprosjektet et tiltak for mer kunnskapsbasert og systematisk arbeid for bedre folkehelse. Delmål med satsingen er blant annet:

- Å bedre de kvalitative oversiktene over folkehelseutfordringer som grunnlag for kommunale planprosesser og avgjørelser
- Å bedre kunnskapen om hvordan folk har det i nærmiljø og lokalsamfunn, og skaffe kunnskap om hva som bidrar til livskvalitet og trivsel
- Å utvikle og prøve ut medvirkningsmetoder
- Å utvikle tiltak som tar utgangspunkt i utfordringene lokalt og regionalt
- Kompetansebygging i samarbeid med utdanningsinstitusjoner

Gjennom utviklingsarbeidet kartlegges og identifiseres nærmiljøaktiviteter gjennom deltakelse og medvirkning fra lokalbefolkningen som grunnlag for gode nærmiljøer og lokalsamfunn som fremmer folkehelse. Arbeidet skal være et ”bottom up” prosjekt. Evalueringsrapport skal ferdigstilles juni 2019.

Utvikling og utprøving av metoder for medvirkning er sentralt i prosjektet, samt å innhente kvalitativ lokalkunnskap som skal supplere kommunenes folkehelseoversikter som grunnlag i planprosesser og konkrete folkehelseiltak, jf. Folkehelseloven.

I folkehelseloven er kommunene gitt et stort ansvar for iverksetting, gjennomføring og oppfølging av folkehelsearbeidet. God stedsutvikling og gode lokalsamfunn har stor betydning for livskvalitet, trivsel og helse. Folkehelsemeldingen, Meld. St. 34 (2012-13) løfter frem helsefremmende steds- og nærmiljø- og lokalsamfunnsutvikling som et forsterket innsatsområde i folkehelsepolitikken.

1.5 Oppgavens oppbygning

Kapittel 1, har hittil presentert tema for studien, bakgrunnen for valgt tema, min posisjon, problemstillingen og avgrensninger. I resten av kapittelet vil jeg gi en oversikt over strukturen i resten av oppgaven.

Kapittel 2 inneholder først nyere forskning på sentrale områder innenfor temaet, og videre vil det bli presentert avklaringer og kunnskapsoversikt over kategoriene helse og livskvalitet, folkehelse, lokalsamfunn og medvirkning.

Kapittel 3 presenterer sentrale teorier som er studien sine sentrale perspektiv i analysebiten og drøftingen av funn.

Kapittel 4 handler om de metodiske valgene rundt oppgaven. Teoretisk ståsted og bakgrunnen for valg av metode vil bli presentert først, for så å følge på med undersøkelsens design og gjennomføring. Til slutt vil etiske vurderinger bli drøftet.

Kapittel 5 tar for seg funnene i studien i lys av oppfatning og forståelse av medvirkning. Her blir funnene fra intervjuene presentert og drøftet i lys av samfunnsarbeid. Kapitlet vil avslutte med en kort presentasjon av sentrale funn.

Kapittel 6 vil fortsette med funnene av medvirkning, men denne gangen se nærmere på metode-valgene kommunene har tatt, og satt opp mot teori fra samfunnsarbeid. Kapitlet vil avslutte med en kort presentasjon av sentrale funn.

Kapittel 7 vil være det siste avsluttende empiri-kapitlet. Her vil sosial kapital-teorien bli sterkere belyst og drøftet opp mot funnene. Kapitlet vil avslutte med en kort presentasjon av sentrale funn.

Kapittel 8 vil være en oppsummering som inneholder hovedkonklusjoner knyttet opp til problemstilling. I tillegg vil det være refleksjoner rundt studien i lys av samfunnsarbeid og videre forskning.

Kapittel 9 viser hvilken litteratur som er blitt benyttet gjennom hele oppgaven.

2 Kunnskapsstatus på felt

I dette kapitlet presenteres kunnskapsstatus på områder jeg vurderer som sentrale for oppgaven. Det vil bli presentert både lovverk knyttet til folkehelse og nyere forskning rundt nærmiljø, lokalsamfunn, folkehelse og medvirkning. I tillegg vil en del begrepsavklaringer finne sted, for lettere å avgrense oppgaven. Kapitlet vil danne grunnlaget for forskning på områder som angår oppgaven, som blant annet helse og livskvalitet og medvirkning.

2.1 Samfunnsarbeid

Samfunnsarbeid er en gruppemethode i sosialfaglig arbeid som arbeider for endring gjennom ressursmobilisering og kollektiv handling (Breivik & Sudmann, 2015, s. 2). Hutchinson (2010, s. 46) beskriver samfunnsarbeid som *”...en arbeidsmåte som kan benyttes når fokus flyttes fra individuelt til kollektivt nivå. Dette vil si at de problemene den enkelte har settes i sammenheng med forhold i institusjoner, lokalsamfunn eller storsamfunn”*. Samfunnsarbeid kan defineres som en prosess for å støtte mennesker som ønsker å gjøre sine egne fellesskap bedre gjennom kollektiv handling (Henriksbø & Sudmann, 2011). Det skal fremmes inkluderende og livskraftige lokalsamfunn hvor alle kan trives. Samfunnsarbeid handler om å initiere og stimulere disse endringsprosessene, og støtte mennesker som ønsker å gjøre sine egne fellesskap bedre gjennom kollektiv handling (Henriksbø og Sudmann, 2011, s. 52).

Pedagogen Paolo Freire, som jeg vil komme tilbake til i kapittel 3, er opptatt av frigjørende intervensjoner for undertrykte grupper. Bevisstgjøring av eget ståsted og behov, og evne til å identifisere hemmende strukturer, er i følge Freire nødvendig for å initiere handling som kan føre til endring (Freire, 2017, s. 24). Det er likevel ikke nok i seg selv for å frigjøre den undertrykte, men et viktig første steg.

Dette er også Ledwith sin innfallsvinkel til samfunnsarbeid, som flere ganger baserer sine analyser på Freire. Hun skildrer samfunnsarbeid som medvirkende praksis som søker kunnskap i hverdagen (Ledwith & Springett, 2010, s. 33). *”Dialogue with local people focuses on the action that needs to happen to address the immediate and pressing issues faced by the community”* (Ledwith og Springett, 2010, s. 16). En prosess med refleksjon, dialog og handling fører til spørsmål ved hvordan livsvilkårene er utvidet eller avgrenset ut fra hvem vi er. Denne kunnskapen skal brukes til å skape endring (Ledwith og Springett, 2010, s. 33).

Samfunnsarbeid starter i hverdagslivet til lokalbefolkningen, og dette er den første konteksten for bærekraftig og langvarig endring. Den baserer seg på en prosess med empowerment og medvirkning, der lokalbefolkningen er de viktigste aktørene for endring. Både empowerment og medvirkning vil bli forklart og brukt gjennom oppgaven.

Samfunnsarbeid kan etter min mening være verdifullt i et arbeid som ellers står i fare for å medvirke til å holde oppe blant annet undertrykkelse. Dominelli (2002, s. 8) skriver hvordan en undertrykkende praksis involverer en deling av mennesker inn i overordnede og underordnede grupper. Undertrykkelsen er sosialt konstruert gjennom folks samhandlinger med hverandre (Dominelli, 2002, s. 9). Jeg mener videre at samfunnsarbeid har mange av de samme perspektivene som folkehelsearbeid. Blant annet trekker NOU 1998:18 frem at folkehelse blir knyttet opp mot verdien av å ha et velfungerende lokalsamfunn (1998, s. 271). Det blir poengtert at empowerment er en god strategi for at både enkelt individer og grupper kan skape et inkluderende samfunn.

Som masterstudent i samfunnsarbeid har jeg fått en bedre forståelse av hvordan maktstrukturer påvirker hverdagslivet. Spesielt når det kommer til verdien i å ha et nedenfra-og-opp-perspektiv i arbeidet for et bedre samfunn for alle innbyggere.

2.2 Folkehelse

Salutogenese er læren om hva som skaper helse. Antonovsky har i sin teori introdusert ”Opplevelsen Av Sammenheng (OAS) som kjernen i salutogenese. Dette kan forklares som en følelse av tillitt til at velværet er strukturert og forutsigbart. Man har de ressursene man trenger for å møte livsutfordringer, og innsatsen for å møte disse utfordringene blir opplevd som meningsfullt (Antonovsky og Lev, 2000, s. 37).

Miljøet man er en del av, har stor betydning for hvilken helseatferd man har, og dermed også hvilken helse man har (Sletteland og Donovan, 2012). Det finnes flere definisjoner av begrepet folkehelse. I denne oppgaven vil jeg forholde meg til folkehelseloven sin definisjon av begrepet. Her blir folkehelse sett på som befolkningens helsetilstand og hvordan helsen fordeles seg i en befolkning (Folkehelseloven, 2011, §1). Loven har som formål å bidra til en god og langsiktig samfunnsutvikling som fremmer folkehelsen og sørger for mindre sosiale helseforskjeller (Folkehelseloven, 2011, §1). Loven krever at kommunene skal iverksette tiltak og samordne sine virksomheter i folkehelsearbeidet (Folkehelseloven, 2011, §1). Det er

kommunens ansvar å fremme folkehelsen innenfor de oppgaver og med de virkemidler som er tillagt kommunen. I tillegg til dette skal kommunen bidra til at helsemessige hensyn blir tatt vare på av andre virksomheter og myndigheter. Loven beskriver det slik;

”Samfunnets innsats for å påvirke faktorer som direkte eller indirekte fremmer befolkningens helse og trivsel, forebygger psykisk og somatisk sykdom, skade eller lidelse, eller som beskytter mot helsetrusler, samt arbeid for en jevnere fordeling av faktorer som direkte eller indirekte påvirker helsen” (Folkehelseloven, 2011).

Når det gjelder begrepet folkehelsearbeid, kan det forstås som samfunnet sin samlede innsats for å holde oppe, bedre og fremme folkehelse gjennom å hemme faktorer som fører til helserisiko, og fremme faktorer som bidrar til bedre helse. På slik måte innebærer dette at alle samfunnssektorer og forvaltningsnivå, både politisk og administrativt, har et stort ansvar for folkehelsen. Koblingen mellom planlegging og folkehelse er fremhevet ikke kun i Folkehelseloven (2011), men også i Plan- og bygningsloven (2008).

Paulssen og Moltumyr (2012) har laget en enkel oversikt over de ulike utfordringene vi har i folkehelse i Norge i dag. Det aller største problemet, både nasjonalt og globalt, er sosial ulikhet i helse. Forskjellen i helsen mellom ulike sosioøkonomiske grupper viser at helse og helseatferd henger sammen med levekår, forventninger, normer og muligheter (Paulssen & Moltumyr, 2012). Alt fra økonomi, oppvekst- og levekår, helseatferd og helsetjenester spiller inn. De store utfordringene for folkehelsen er veldig generelle og gjelder for alle innbyggere sett under ett.

2.3 Nærmiljø og lokalsamfunn

I folkehelsemeldingen ”Mestring og muligheter” fra 2015 (Helse- og omsorgsdepartementet, s. 18) blir nærmiljøet og lokalsamfunnet trukket frem som viktig i folkehelsearbeidet; *”Hensynet til befolkningens helse skal få større plass i steds-, nærmiljø- og lokalsamfunnsutviklingen. Gode lokalsamfunn har stor betydning for livskvalitet og utvikling av sosiale nettverk som bidrar til trivsel, tilhørighet og god helse”.*

Grunnlagsdokumentene til Nærmiljøprosjektet bruker både begrepet nærmiljø og lokalsamfunn (Kommunetorget, 2015, s. 1). Ettersom prosjektet bruker begge begrepene mener jeg det er vesentlig at man skiller på disse to. Det er ingen konkrete begrepsavklaringer rundt disse to begrepene i grunnlagsdokumentet, men imidlertid slår de begrepene sammen og prøver å forklare hva det *kan* være (Helsedirektoratet, 2015, s. 2);

”De faglige perspektivene for å forstå nærmiljø og lokalsamfunn kan være fra et arealperspektiv (som parker og grønnstruktur), fra et psykologisk perspektiv (som møteplasser) og fra et miljøperspektiv (som forurensning, støy mv.), fra et samferdselsperspektiv (som gåing, sykling og kollektiv) eller et sosialantropologisk perspektiv (som integrering og kulturforståelse), sosiologisk perspektiv (som gruppetilhørighet)”.

Mangelen på konkret begrepsavklaring og skille mellom lokalsamfunn og nærmiljø, gjør at begrepene blir svært vide og muligens vanskelig å definere mer konkret. Det er dette kapittelet vil søke å gi en avklaring rundt.

2.3.1 Lokalsamfunn

Begrepet lokalsamfunn defineres på ulike måter og i ulike sammenhenger, og er dermed ikke et entydig begrep. Lokalsamfunn er vitenskapelig grunnleggende, og samtidig både et vitenskapelig og et folkelig begrep (Bringslid i Villa og Haugen, 2016, s. 56). Asbjørn Kaasa problematiserte lokalsamfunnsbegrepet for 30 år siden og skrev at det ikke er et entydig begrep (Kaasa, 1989, s. 57). Kaasa prøver å fokusere på noen kjennetegn som kan være interessante med tanke på samfunnsarbeid, og dette blir dermed en definisjon oppgaven kommer til å forholde seg til; *”Lokalsamfunn består av en gruppe mennesker som har noe felles som er viktig for dem. De bor på samme sted, de har et visst fellesskap og en viss følelse av tilhørighet”* (Kaasa, 1989, s. 57).

Kriterier for om et område kan karakteriseres som et lokalsamfunn er, også slik Kaasa (1989) ser det, gjerne knyttet til samhandling mellom personer som føler tilhørighet til området og som har felles problemforståelse og felles plikter (Villa og Haugen, 2016). Nyere bøker om begrepet mener at forståelsen av lokalsamfunn er *”forbundet med strukturelle og sosiokulturelle dimensjoner knyttet til størrelse, sosial sammenheng og tilhørighet”* (Villa & Haugen, 2016, s. 18). Innholdet i slike lokalsamfunn bruker begreper som sosiale nettverk, fellesskap, identitet og verdier for å definere lokalsamfunn. ”Romantiske” forestillinger kan foreligge, men også konflikter som kan identifiseres i lokalsamfunnet (Villa & Haugen, 2016, s. 18).

Miljøet vi er en del av har stor betydning for helseatferden vi har, og dermed også hvilken helse man utvikler. Hvor vi befinner oss, hvilke mennesker vi omringer oss både med familie, venner og naboer former livet og helsen vår (Sletteland & Donovan, 2012, s. 36). Utgangspunktet til Verdens helseorganisasjon for å fokusere på lokalsamfunnet i helsefremmende arbeid ble trukket frem under den første internasjonale konferansen om helsefremmende arbeid for over 30 år siden. Der ble det definert at; ”*Helse skapes der folk bor, arbeider, leker og elsker*” (WHO, 1986). I tillegg kommer det frem i folkehelseloven (2011, §4) at kommunene skal jobbe for å fremme befolkningens helse, trivsel, bidra til utjevning av sosiale helseforskjeller. Kommunen skal fremme folkehelsen innenfor de oppgaver og med de virkemidler som er tillagt kommunen, som for eksempel lokal utvikling og planlegging, forvaltning og ulike tjenesteytinger (Folkehelseloven, 2011, §4). Videre i folkehelseloven (2011, §4) står det at kommunen skal bidra til at helsemessige hensyn blir tatt vare på av andre virksomheter og myndigheter. Dette kan gjøres og utvikles gjennom råd, samarbeid og medvirkning i planlegging.

I en rapport fra Norges offentlige utredninger (NOU) (1998:18, s. 187) ble medvirkning fra lokalsamfunnet fremhevet som en viktig faktor i det helsefremmende arbeidet. 12 år senere la den norske regjeringen frem en ny rapport om styrking av folkehelsearbeidet i kommunene (NOU 1998:18). Her ble det lagt vekt på å bruke innbyggerne i planleggingen av det helsefremmende arbeidet. I korte trekk påpekte rapporten behovet for å problematisere og revidere tradisjonelle teorier om lokalsamfunn i offentlig praksis, i tråd med samfunnsutviklingen for øvrig (NOU 1998:18, 1998, s. 211). Rapporten vektla at deltakelse helt fra planleggingsfasen og til slutten av et eventuelt prosjekt/tiltak er viktig.

Lokalsamfunnet anses som en viktig helsedeterminant, og er en god arena for folkehelsearbeidet og samfunnsarbeideren, både fordi vi påvirkes av det sosiale miljøet, men også fordi lokalsamfunnet gir muligheter for å engasjere krefter (Mæland, 2012, s. 126). Menneskers handlinger skapes i interaksjon med andre, og denne interaksjonen skjer i en bestemt situasjon eller innenfor visse institusjonelle rammer, med ulike aktører som deltar (Askheim, 2012, s. 101). Vi skaper altså handling på bakgrunn av hva vi gjør sammen med andre, og på en slik måte skaper vi også vårt samfunn. Samfunnet skaper mennesker, og

mennesker skaper samfunn. Gjennom aktiv medvirkning fra innbyggerne i kommunen vil man kunne komme frem til gode helsefremmende tiltak som fremmer folkehelsen.

2.3.2 Nærmiljø

Begrepet nærmiljø brukes ofte som en samlebetegnelse på bestemte fysiske, sosiale og servicemessige forhold i den enkeltes bolignære omgivelser (Kaasa, 1989, s. 57). Ettersom dette er et mangetydig begrep, er det dermed ikke klare skillelinjer mellom det som kalles lokalsamfunn, nærmiljø og bomiljø (Kaasa, 1989, s. 57).

Nærmiljøet er en viktig arena for folkehelsearbeidet. Her “møtes” summen av samfunnets påvirkningsfaktorer, som får en avgjørende betydning for den enkeltes helse. Folkehelsemeldingen fra 2015 (Helse- og omsorgsdepartementet, 2015) slår fast at nærmiljøet er en viktig arena for folkehelsearbeid, og at nærmiljø- og lokalsamfunnsutvikling er viktig i folkehelsepolitikken. En utfordring her blir å stimulere og utvikle gode folkehelsekvaliteter i nærmiljøet.

Allerede i NOU 1998:18 «Ny giv i nærmiljø og lokalsamfunn» blir begrepet nærmiljø beskrevet som noe uklart, og at det manglet en omforent definisjon (NOU 1998:18, 1998). I litteraturen benytter man nærmiljøbegrepet om stedløse begreper, geografiske grenser, identitet og ideal, et sosialt fellesskap eller en sosial interaksjon. Helsedirektoratet har ingen definisjon på nærmiljø, men har heller valgt å definere begrepet *nærmiljøkvaliteter*;

«Med nærmiljøkvaliteter menes faktorer i nærmiljøet som fremmer eller motvirker folkehelsen. Nærmiljø omfatter både fysiske og sosiale forhold, samspillet mellom mennesker og mellom mennesker og deres fysiske omgivelser. Nærmiljøfaktorer påvirker muligheten for deltakelse, inkludering og trivsel» (Helsedirektoratet, 2014).

I folkehelseloven § 4 (2011, §4) står det også at kommunene skal jobbe for å fremme befolkningens helse, trivsel, bidra til utjevning av sosiale helseforskjeller. Kommunen skal fremme folkehelsen innenfor de oppgaver og med de virkemidler som er tillagt kommunen, som for eksempel lokal utvikling og planlegging, forvaltning og ulike tjenesteytinger (Folkehelseloven, 2011, §4). Dette kan gjøres og utvikles gjennom råd, samarbeid og deltagelse i planlegging. Som siste punkt i denne paragrafen kommer det frem at kommunen også skal tilrettelegge for samarbeid med frivillig sektor.

Dersom man knytter denne definisjonen til begrepet nærmiljø, vil dette inkludere det fysiske miljøet, og sosiale og psykososiale forhold. Dette kan være det fysiske miljøet; boligområder, grøntarealer, offentlige institusjoner og lignende. Men det kan også være sosiale møteplasser, opplevelse av trygghet og tillit, samt identitet knyttet til stedet. Stedsidentitet og følelsen av sted vil bli nærmere lagt frem i kapittel 7.

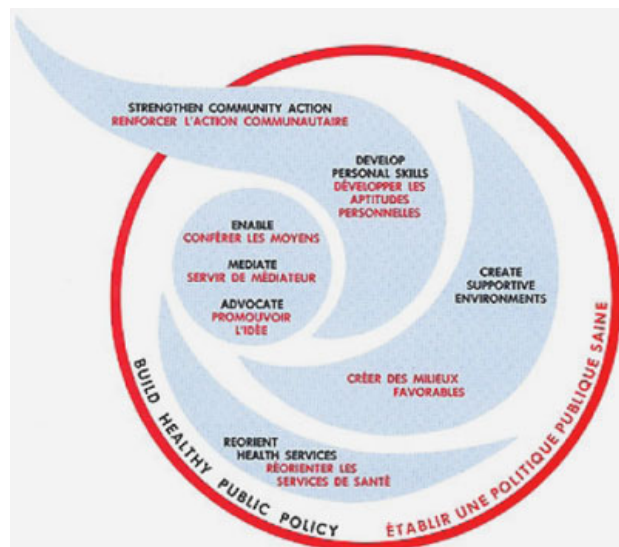
2.3.3 Helsefremmende nærmiljø og lokalsamfunn

I det helsefremmende arbeidet er involvering av lokalsamfunnet og befolkningen essensielt for å sikre god implementering og gjennomføring av helsefremmende tiltak (Mæland, 2012). Det kan beskrives slik; *«Helsefremmende lokalsamfunn gjenkjennes ved at lokalbefolkningen tar utgangspunkt i en helhetsorientert helsefremmende innsats basert på innbyggernes eller deltakernes erfaringer og livsstil, hvor mellommenneskelige forhold står i fokus»* (Sletteland & Donovan, 2012, s. 176) .

Medvirkning i folkehelsearbeid handler om å gi lokalbefolkningen mulighet til å påvirke avgjørelser som har betydning for deres trivsel, helse og livskvalitet. Fagfolk kan ikke alene bygge et helsefremmende lokalsamfunn. Derfor er arbeidet med folkehelseprosjekter avhengig av en god relasjon mellom profesjonelle og innbyggerne selv (Sletteland & Donovan, 2012). Det er i fellesskap hvor hele befolkningen eller befolkningsgrupper medvirker at tiltak eller prosjekter blir implementert og gjennomført på den mest hensiktsmessige måten. Ansvaret for å gi medlemmer i lokalsamfunnet anledning til å medvirke hviler på initiativtakerne, som jeg i denne oppgaven knytter opp til prosjektlederne og prosjektgruppen. Inkludering av befolkningen eller befolkningsgruppen bør skje i starten av prosjektfasen da de kan bidra med å sette mål og initiativ for prosjektet. Slik inkludering er hensiktsmessig da befolkningen best kjenner lokalsamfunnets ressurser, behov og utfordringer (Sletteland & Donovan, 2012).

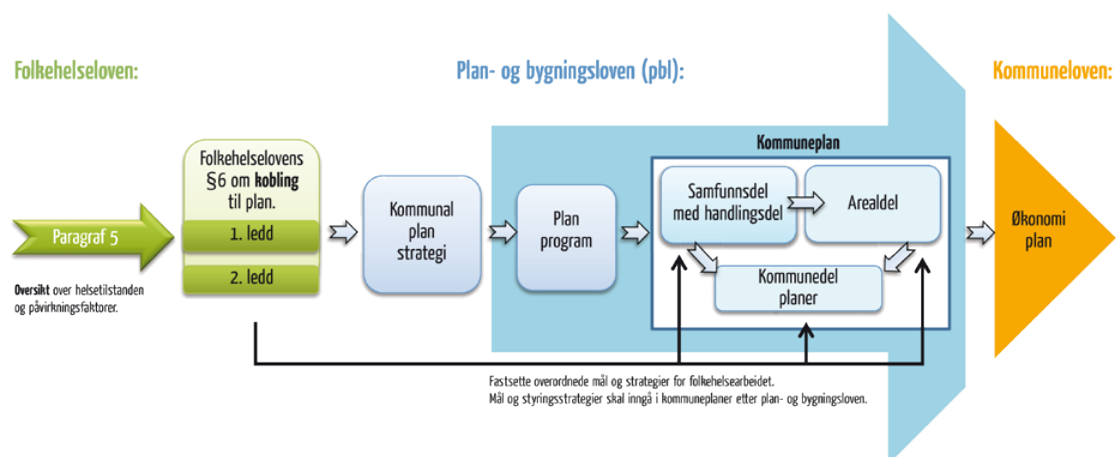
I Ottawacharteret fra 1986, som ble utarbeidet på den første internasjonale konferansen om helsefremming i Canada, var lokalsamfunnet trukket frem som en svært viktig arena for det helsefremmende arbeidet, og lokale samfunn kan ses på som sosiale områder (WHO, 1986). Videre i Ottawacharteret omtales 3 strategier for helsefremmende arbeid:

1. Politisk påvirkning ("Advocate")
2. Samhandling og samarbeid ("Enable")
3. Mobilisering til at mennesker selv settes i stand til å ivareta egen helse ("Mediate")

Figur 1: Health Promotion Emblem. Den representerer flere sentrale handlingsområder i det helsefremmende arbeidet.

Kommunen har også et generelt ansvar for lokalsamfunnsutvikling. Plan- og bygningsloven (2008) gir kommunene mange oppgaver innen for samfunns- og arealplanlegging. Samfunnsutvikling kommer også sterkt frem i folkehelseloven (se figur 2), ved at formålet med loven er at den skal bidra til utvikling som fremmer folkehelse, og utjevner sosiale ulikheter (folkehelseloven, 2011, §1).

Figur 2: Modell som viser koblingen mellom folkehelse på ulike plannivå

I kommunen har også folkehelsekoordinator en viktig oppgave i å synliggjøre ulike aspekter i det helsefremmende arbeidet. Dette kan gjøres ved å tilrettelegge for debatt om mulighetene som finnes for helsefremmende tiltak (Donovan & Sletteland, 2012, s. 51). Lokalsamfunnet må gis både makt og myndighet slik at de kan avgjøre, prioritere og planlegge ut fra lokalsamfunnets egne forutsetninger og behov. Når valg blir tatt kollektivt, styrker dette lokalsamfunnets mulighet til å skape god helse (Sletteland & Donovan, 2012). Lokalsamfunnet tar makt og kontroll over utviklingen av eget nærmiljø, og kollektiv empowerment kan bidra i utviklingen av sosiale prosesser som styrker tilhørigheten og identiteten til lokalsamfunnet. Empowerment defineres som en prosess der mennesker reduserer sin avmakt og får større kontroll over dagliglivet og mulighet for å endre sine livsvilkår (Askheim, 2012, s. 12). Empowerment vil bli gjort rede for i kapittel 3.4.

2.4 Medvirkning

Et av hovedproblemstillingene for utviklingsarbeidet til Nærmiljøprosjektet er; ”Hvordan kartlegge og identifisere nærmiljø-kvaliteter gjennom *medvirkning* fra lokalbefolkningen?” (helsedirektoratet, 2015). Det skal også utvikles egnede metoder i medvirkningsarbeidet. Prosjektet bruker selv begrepet medvirkning, og på bakgrunn av dette har hovedfokuset for oppgaven vært på medvirkning. Derfor vil mye teori og litteratur om begrepet medvirkning være viktig for oppgaven. I dette kapittelet vil jeg gå nærmere inn på begrepet.

Vi bruker begrepet medvirkning i dagligtalen med forskjellige nyanser. Søker man opp begrepet i Norsk synonymordbok får man følgende ord; assistere, bidra, *delta*, hjelpe, spille inn, spille en rolle og lignende (Norske Synonymer blå ordbok, 2002). Her pekes det på ulike former for *deltakelse*, men man sitter ikke med det fulle ansvaret helt alene. Jeg har ikke klart å finne en entydig definisjon av begrepene medvirkning og deltakelse, på tross av systematisk søk på begrepsforklaringer. Derimot har jeg valgt å se på forklaringer til noen sentrale teoretikere innen samfunnsarbeid. Etersom det også tyder på at det å *delta* er synonymt med *medvirkning*, velger jeg å bruke *medvirkning* som begrep, ettersom det er dette grunnlagsdokumentet til Nærmiljøprosjektet bruker (Kommunetorget, 2015, s. 1).

Etersom vi gjennom studiet har hatt ulike teoretikere som har brukt deltakelses-teorier, mener jeg det er hensiktsmessig å knytte disse opp til en oppgave om medvirkning. For eksempel i

kapittel 3.1 om deltakelsesstigen (Ladder of Participation) til Roger Hart (1992). Her mener jeg man kan bruke deltakelsesstigen som tilnærming for ulike grader av deltakelse. Den er svært aktuell for denne oppgaven, noe som vil bli presisert i samme kapittel.

Ved engelsk oversettelse bruker vi først og fremst ordet *participation*. Begrepet kan forstås som å gjøre noe sammen som fører til noe; at man er med på å påvirke at noe skjer og kjenner at egen deltakelse bidrar til en endring. Avhengig av hva vi legger i medvirkning kan det føre til ulike problemer i praksis, og en vid oppfatning av begrepet kan bli vag og uforpliktende for de som skal gjennomføre prosjekter med medvirkning fra lokalbefolkningen i kommunen. Dette vil bli problematisert gjennom empiriske funn senere i oppgaven.

Medvirkning kan beskrives som omfordeling av makt, som gjør det mulig for alle, selv de som er utelukket fra politiske og økonomiske prosesser, å være med på å forme sin fremtid (Arnstein, 1969, s. 216). Det er en transformativ strategi, der selv undertrykte i samfunnet får bestemme hvordan informasjon blir gitt, hvilke mål som blir satt og hvilke ressurser som blir brukt (Arnstein, 1969, s. 216). På den måten er medvirkning grunnlaget for å utvikle seg i samfunnet (Ledwith, 2011, s. 36). Medvirkningsperspektivet bygger også på at deltakerne som medvirker kan gjennom dialog og samhandling kan ”dele” deres oppfatninger fra forskjellige synsvinkler. Dette betyr at man aldri helt forstår eller opplever ting på samme måte.

Samtidig beskrives medvirkning som en arbeidsmetode og som en samfunnsstrategi. I samfunnsarbeid kan man identifisere handlingsrom og undersøke vilkår for sosial medvirkning i samspill med dem det gjelder (Henriksbø & Sudmann, 2011, s.52). Ved å tilrettelegge for medvirkning i samfunnet og samhandling i nye fellesskap kan man skape en vei for den enkelte inn i nye sosiale nettverk (Grimen, Henriksbø, Nordgreen & Økland, 2017). Dette støttes også av Margareth Ledwith som skriver at medvirkning er et demokratisk prinsipp og grunnlaget for samfunnsarbeid i praksis (Ledwith, 2017, s. 36).

I følge Bae (2009) er medvirkning noe etisk og demokratisk. Det er en praksis fremfor en individuell rettighetstankegang. Ved å legge vekt på selve virkningsaspektet kan vi forstå begrepet som å gjøre noe sammen, at man er med på å påvirke at noe skjer og bidrar til

endring sammen (Bae, 2009, s. 8). Innenfor begrepet medvirkende praksis omfavner vi et mangfold av roller, men plasserer samfunnsutvikling i hjertet av prosessen (Ledwith & Springett, 2010, s. 14). Hovedformålet i denne samfunnsutviklingen er kollektive tiltak for sosial endring, med hovedprinsipp om sosial rettferdighet og en bærekraftig verden (Ledwith & Springett, 2010, s. 14). Ledwith og Springett (2010, s. 15) omtaler medvirkning som et ”buzzword”, og forklarer det med at begrepet brukes som en transformativ praksis for å tjene interessen til de mektige og samtidig opprettholde ”status quo”. Med ”buzzword” mener de at begrepet er et ord som er ”i vinden”, og stammer fra tekniske termer, men mye av den opprinnelige betydningen er fjernet ved moteriktig bruk. Det blir ganske enkelt brukt til å imponere andre.

2.4.1 Barn og medvirkning

Flere av prosjektene i kommunene har rettet seg mot barn og unge. Deler av oppgaven fokuserer en del på dette, og teorier rettet mot barn og medvirkning vil bli brukt. Derfor vil det her bli gjennomført en kort drøfting av barn og deres rett til medvirkning.

Vi har en lovfestet plikt til å lytte til barn og unge når vi gjør beslutninger som berører dem. I henhold til FNs barnekonvensjon har både barn og ungdom rett til å ha innflytelse og medbestemmelse i egne liv (Barne- og familiedepartementet, 2003). Denne konvensjonen er etter hvert blitt inkorporert i flere norske lover, blant annet Opplæringsloven, Plan- og bygningsloven og KommuneLOVEN. Loven er altså tydelig på retten til medvirkning. Barn, unge, personer med nedsatt funksjonsevne og eldre er særlig fremmet som grupper med behov for målrettet tilrettelegging i henhold til Plan- og bygningsloven (Plan- og bygningsloven, 2008, § 5-1). Alle under 18 år har i følge Barnekonvensjonen rett til å gi uttrykk for sin mening og deres mening skal tillegges vekt i saker som angår dem.

Barne- og familiedepartementet (2003) har oversatt artikkel 12 i FNs barnekonvensjon, og der står det: *”Partene skal garantere et barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, retten til fritt å gi uttrykk for disse synspunkter i alle forhold som vedrører barnet, og tillegge barnets synspunkter behørig vekt i samsvar med dets alder og modenhet”* (Barne- og familiedepartementet, 2003, s. 13).

Barn er de fremste for å identifisere faktorer som er fremmende eller hemmende for sitt eget oppvekstmiljø, og å benytte seg av dem for å skape et lokalsamfunn med gode oppvekstkår blir dermed viktig. Forståelsen og erfaringene barn har av lokalsamfunnet skiller seg fra voksne, og denne kunnskapen bør benyttes i utviklingsarbeidet. Erfaringer viser at barns medvirkning har positiv effekt i lokalmiljøene, og at barn kommer med viktige bidrag til lokale plan- og beslutningsprosesser (Barne- og familiedepartementet, 2002, s. 85).

2.4.2 Medvirkning og sosiale nettverk

Godt fungerende sosiale nettverk gir tilgang på ressurser som sosial støtte, engasjement og positive sosiale relasjoner. Dette er, som tidligere nevnt, faktorer som igjen påvirker befolkningens helse og trivsel.

På oppdrag fra Helsedirektoratet har det blitt utarbeidet en kunnskapsoversikt over sammenhengen mellom sosial kapital og helse. Begrepet sosial kapital kan forstås som nettverk og tillitt mellom mennesker, der sosial kapital er en ressurs og ikke et utfall. Sosial kapital vil beskrives mer i kapittel 3.3. I kunnskapsoversikten er det blitt benyttet en del internasjonale studier som er relevante, mens to av studiene er norske. Studien lite støtte for hypotesen om at sosial kapital har entydig effekt eller påvirkning på helsetilstanden (Sund, 2009). På den andre siden kan det, for marginaliserte grupper, være en sammenheng mellom sosial kapital i storsamfunnet og helsen til individene (Sund, 2009).

3 Oppgavens teoretiske forankring

I dette kapitlet presenterer jeg teoriene brukt til å analysere mitt datamateriale. Hovedfokuset vil være på teorier og teoretikere innenfor samfunnsarbeid, men også folkehelsearbeid. Begreper som medvirkning, sosial kapital, dialog, empowerment og sted blir omtalt.

Medvirkning, sosial kapital og dialog er alle sentrale elementer i lokalsamfunnsutviklingen. Samfunnsarbeid har et spesielt fokus på grupper som opplever redusert mulighet til sosial deltakelse. I følge Ledwith og Springett (2010) må innsatsen for et mangfoldig og likeverdig samfunn rettes mot tre sentrale dimensjoner: sosial rettferdighet, bærekraftig miljø og den kollektive livskvaliteten. Innbyggerne er selv de viktigste aktørene for endring, og samfunnsarbeid handler om å medvirke til at dette skjer (Ledwith og Springett, 2010, s. 16).

3.1 Medvirkning og deltakelsesstigen

Jeg nevnte i kapittel 2.4 at jeg kom til å bruke en deltakelsesteori i en oppgave om medvirkning. Jeg velger å se på deltakelse som en form for medvirkning, og mener derfor at deltakelsesstigen til Roger Hart er en god teoretisk modell for å se på ulike måter å legge til rette for deltakelse, som igjen gir mulighet for medvirkning.

FNs Barnekonvensjonen fra 1989 er i stor grad basert på FNs menneskerettighetskonvensjonen fra 1948. Konvensjonen omfatter retten til beskyttelse, forsørgelse og deltakelse. Deltakelse uttrykkes i artikkel 12 (tidligere nevnt i kapittel 2.4.2), og anses som vanskeligst å ”implementere” (Barne- og familiedepartementet, 2003, s. 13).

Barnerettighetsaktivisten, Roger Hart, har utviklet en modell han kalte ”Ladder of Participation” (se figur 3). Selv om det finnes liten grad av definisjon for deltakelse i barnekonvensjonen, har likevel Hart definert barns rett til deltakelse slik; *”The right to take part in decision making processes affecting one’s life and the life of the community in which one lives”* (Hart, 1992, s. 5). Det å delta i beslutninger er sentralt i denne definisjonen. Jeg velger derfor å knytte Hart sin stige opp til denne oppgaven.

Modellen til Hart er inspirert av Sherry Arnstein (1969) som utviklet en deltakelsesstige som illustrerte graden av deltakelse som en stige med åtte trinn. Roger Hart sin modell var mer

rettet mot barn, enn mot alle innbyggere i samfunnet. Selv om en god del av prosjektene jeg har sett på også involverer voksne, er det store flertallet rettet mot barn og unge. Jeg velger dermed å forholde meg til Harts deltakelsesstige gjennom oppgaven.

Stigen er designet som en begynnelsetypologi for å tenke på barn og unges medvirkning i ulike prosjekter (Hart, 1992, s. 9). Hart er særlig opptatt av skillet mellom det som er reell medvirkning, og det vi kaller kvasimedvirkning, altså uekte medvirkning. Stigen tydeliggjør at kvasimedvirkning tar mange former. I dette kapitlet vil stigen bli presentert steg for steg, og jeg velger å starte på bunn, der ikke-medvirkning ligger.

Ikke-medvirkning

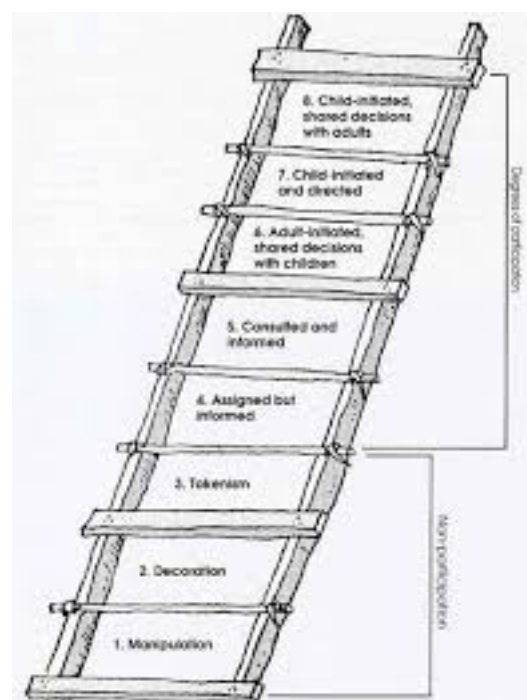
De tre nederste trinnene i stigen representerer tilsynelatende deltakelse. ”Manipulation”, som er **første** steg, er den laveste formen for deltakelse vi kan finne. Dette kan være saker der barn og unge ikke har helt forståelsen av hva som foregår, og dermed ikke deres egne handlinger (Hart, 1992, s. 9). Det kan være de voksne ikke er bevisst barnas evner, og legger så ikke til rette for deltakelse i demokratiske og politiske prosesser (Hart, 1992, s. 9). Når det kommer til stykket, har de unges stemme liten innvirkning på prosjektet og gjennomføringen.

I steg **to** finner vi ”decoration”, som er et steg opp fra manipulasjon. Her bruker de voksne barna på en indirekte måte, og later ikke som om prosjektet (i dette tilfellet) er inspirert av barna selv (Hart, 1992, s. 9).

Sist i den nederste delen av stigen, trinn **tre**, finner vi begrepet ”tokenism”. Hart bruker dette begrepet for å beskrive tilfeller der barn og unge

tilsynelatende får en stemme, men det viser seg at de faktisk har lite eller ingen mulighet til å formulere

sine egne meninger (Hart, 1992, s. 9). Han påstår videre at vi kan finne flere tilfeller av tokenisme i ulike prosjekter/planarbeid enn ekte former for deltakelse. Å bli involvert på ”liksom” kan føre til resignasjon og tretthet på å medvirke. Man blir brukt som staffasje for at

Figur 3: Deltakelsesstigen til Roger Hart (1992)

det skal se ut som om man lytter og har barn med. Blir man utsatt for mange skinndemokratiske prosesser, vil man etter hvert slutte å delta.

Medvirkning

På det **fjerde** trinnet finner vi ”assigned but informed”. Barna blir forklart hensikten med prosjektet og forstår verdien av deres deltakelse. De deltar på frivillig grunnlag og får meningsfulle oppdrag og roller. Til tross for dette mener Hart (1992) at barna ikke har noen reell påvirkningskraft, da de ikke er med i dialogen og utvekslingen av tanker og ideer. Her uteblir den eksistensielle dialogen som Freire mener er nødvendig for endring i samfunnet.

Trinn **fem** kaller Hart (1992) for ”consulted and informed”. Her er det de voksne som har startet prosjektet og som har ansvar for ledelsen. Barna besitter både informasjon om prosjektet og forståelse for prosessen. De får mulighet for å uttrykke seg, og deres meninger blir tatt på alvor.

På det **sjette** trinnet finner vi ”adult-initiated, shared decisions with children”. Her finner vi reell medvirkning hos barna, selv om det er de voksne som har initiert prosjektet. Makt- og bestemmelsesretten mellom barna og voksne er lik, og mer bestemmelsesrett ligger hos barna enn på det forrige trinnet.

Det **sjunde** trinnet, ”child-initiated and direct”, er initiert av barna selv. De voksne er her kun støttespillere og bidrar med tilrettelegging, mens det er barna selv som deltar.

Det **åttende**, og siste, trinnet i deltakelsesstigen er ”child-initiated shared decisions with adults”. Barna har selv identifisert problemer og startet opp prosjekter på egenhånd basert på disse problemene. De har likevel med seg de voksne i arbeidet. Beslutningsmakten deles likt mellom barn og voksne i dette trinnet.

Det er likevel ikke slik at man alltid trenger å befinne seg øverst på stigen. Hart (1992) sier selv at det ikke nødvendigvis er det mest hensiktsmessige. Hvis alle prosjekt skal befinne seg på det øverste trinnet må en forutsetning være til stede; at barna selv ønsker å medvirke. Han presiserer at det ved noen tilfeller vil være mer hensiktsmessig at barn deltar på den måten som måtte passe best for dem selv (Hart, 1992). Også Henriksbø og Sudmann viser til at ulike formål krever ulike former for deltakelse og deltakerkompetanse (2011, s. 53).

Hart har selv kommet med en kritikk av stigen i boken ”Participation and Learning” (Jensen, Reid & Simovska, 2008). Her trekker han frem flere punkt der han ”kritiserer” modellen og bruken av den rundt 30 år etter at den ble presentert. Hart peker på at hensikten aldri har vært

å bruke modellen som et evalueringsverktøy. Den har heller vært egnet som modell for fagfolk som arbeider med barn og unges medvirkning (Hart, sitert i Jensen et.al., 2008, s. 19). Modellen har noen utfordringer, blant annet at fagfolk tenker at jo høyere på stigen man befinner seg, jo bedre. Dette vil bli uheldig da hensikten med stigen er å vise at det eksisterer ulike grader av medvirkning for barn. Barna har behov for støtte av voksne til å starte egne prosjekt og å ta beslutninger, men ønsket om å starte opp noe er ikke alltid til stede (Hart, 2008).

Kritikken fortsetter med at deltakelsesstigen kun tar opp ganske smale måter barn og unge kan delta på i sine lokalsamfunn, og med hovedfokus kun på programmer eller prosjekter (Hart, sitert i Jensen et.al., 2008, s. 20). Her tolker jeg Harts kritikk som at stigen ikke er ment å bruke i barn og ungdoms hverdag. Likevel mener jeg at den passer godt inn i denne oppgaven, da den vil være et verktøy for å diskutere ulike medvirkningsformer knyttet opp til barn og unge. Hart (2008) presiserer at deltakelsesstigen er mer en kompetanse enn en prestasjon, og at det viktigste er at barn føler de innehar kompetanse og tillitt til å engasjere seg.

Deltakelsesstigen vil bli brukt gjennomgående i kapittel 5 og 6 for å illustrere og diskutere ulike medvirkningsformer. Først og fremst vil jeg forholde meg til den øverste delen av stigen, som omhandler medvirkning. Selve begrepet medvirkning vil være sterkt knyttet til alle begrep gjennom de empirisk delene av oppgaven, og har fått hovedfokus for hele masteroppgaven.

3.2 Dialog og kritisk bevissthet

I dette kapittelet vil jeg trekke fram to teorier fra pedagogen Paulo Freire; undertrykkelse og dialogen. Hovedfokuset vil være på dialogen, ettersom denne blir gjennomgående brukt i den empiriske delen av oppgaven. Teoriene til Freire handler om å tilegne seg kritisk bevissthet (Freire, 1999, s. 18-20). Når mennesker blir kritisk bevisst, vil dette kunne føre til sosial misnøye som kommer til syne både for seg selv og andre. En slik bevisstgjøring vil utfordre dagens status og føre til endring hos mennesker og samfunn (Freire, 1999, s. 18-20). Samfunnsutvikling forplikter seg til kollektiv handling for sosial rettferdighet, og det starter med en empowermentprosess med kritisk bevissthet, og vokser gjennom medvirkning i lokale spørsmål (Ledwith, 2017, s. 2). Freires teorier blir dermed viktige i et samfunnsarbeidsperspektiv, da samfunnsarbeid ikke er mulig uten tillit til at endring er mulig.

Dialog

Maktesløsheten og det å ikke kunne påvirke omgivelsene rundt seg er med på å undertrykke mennesket. For Freire (1999) er det nettopp dialogen med de som innehar makt som er nøkkelen til å frigjøre mennesket og spiller en sentral rolle i menneskets tilværelse (Freire, 1999, s 72). Gjennom dialog kan det undertrykte mennesket få selvtillit, bli aktiv og på denne måten få styrke til å frigjøre seg selv fra den maktesløse posisjonen (Freire, 199, s. 76). Freire mener også at frigjøring er avhengig av at man er bevisst sin egen situasjon, og på en slik måte ta steget ut fra maktesløsheten og skape en ny livssituasjon man selv har kontroll over (Freire, 1999, s. 13). Dialogen er dermed ikke bare av betydning for mennesket, men også nødvendig. Samtidig er det ikke slik at dette kan begrenses til en handling der en person overfører sine ideer til en annen, dialogen skal være gjensidig med mulighet for å utveksle tanker og ideer. Jeg oppfatter Freires tanker om dialog som å være en felles prosess mellom flere parter, der utveksling av ideer flyter fritt og begge parter deltar. Slik Hart (1992) presenterer stigen, ser vi at også han mener dialogen er nødvendig for å skape endring og for å styrke maktposisjonen til barn og unge, som beskrevet i forrige kapittel.

Anti-dialogiske prinsipper vil føre til at folket forholder seg tause og passive. *«Det er når mennesker sier sin mening og gir verden navn, at de forandrer den, og dialogen tvinger seg frem som menneskenes måte å nå betydningen som mennesker på»* (Freire, 1999, s. 72). Dialogen vil dermed fungere som et møtepunkt for mennesker som reflekterer og handler om å forandre verden slik de kjenner den. Her mener jeg Freires tanker rundt dialogiske prinsipper er svært aktuelle relatert til Nærmiljøprosjektet og prosjektets ønske om medvirkning fra befolkningen. En felles dialog og troen på endring vil være essensiell for å skape helsefremmende lokalsamfunn, sammen med innbyggerne i det lokalsamfunnet. Dialog vil igjen være et nyttig verktøy for å øke medvirkningen hos befolkningen. Mer utdyping rundt dette vil komme i de empiriske kapitlene.

Cornwall (2008, s. 275) supplerer Freires dialogiske prinsipper og sier at å skape rom for dialog er nødvendig, men ikke tilstrekkelig i seg selv for å skape reell medvirkning. Det vil vær avhengig av hvordan folk velger å benytte seg av de tilbudene de får gjennom å handle aktivt og gjennom dialog. Det vil også være avhengig av den støtten man opplever gjennom sosiale fellesskap for å styrke enkeltindividet. Gjennom dialogen utvikler mennesker forståelsen av måten de eksisterer på i verden og en forståelse av en virkelighet i forandring.

Kritisk bevissthet

Et menneske som er undertrykt kaller Freire for en forvrengt utgave av et fullverdig menneske, og det vil før eller siden komme til et opprør fra de undertrykte sin side (Freire, 1999, s. 25). Freires vei for å komme ut av avmaktfølelsen går gjennom dialogen med andre, og å knytte sin egen livssituasjon til samfunnsmessige prosesser (Hutchinson, 2010, s. 18). Slik mener jeg at en dialog mellom kommunen og befolkningen må finne sted, for at frigjøring og løsninger på samfunnsmessige problemer skal kunne oppstå. For å få til dette må innbyggerne i kommunen bli kritisk bevisste på sine omgivelser og lokalsamfunnet rundt seg. Mennesket må bli bevisst på egne behov, og ha evne til å identifisere hemmende strukturer for å handle (Freire, 1999). Dette er også Ledwith sin innfallsvinkel til samfunnsarbeid. Hun beskriver samfunnsarbeid som medvirkende praksis som søker kunnskap om hverdagslivet gjennom refleksjon, dialog og handling (2010, s. 33).

For Freire (1999) er de undertrykte objekter som utsettes for handling. Målet er å frigjøre individer slik at de blir bevisste subjekter som kan handle aktivt (Freire, 1999, s. 19). Den viktigste metoden for å oppnå frihet er dialogen. Gjennom dialogen problematiserer man hverdagslige tema og ser verden ut fra nye perspektiver. Videre mener Freire at det er først når man klarer å koble den personlige og politiske konteksten, og ser at det er de strukturelle forholdene i samfunnet som skaper ulikhet, at vi kan snakke om kritisk bevissthet.

Dialog og kritisk bevissthet vil bli knyttet opp til begreper som blant annet empowerment og medvirkning gjennom de empiriske kapitlene. Dialogen vil få størst fokus i oppgaven.

3.3 Empowerment

Begrepet empowerment ble nevnt i kapittel 2.1, og her ønsker jeg å utdype det litt mer. Det er viktig å ha kunnskap og forståelse rundt empowerment, da det også er nevnt i grunnlagsdokumentet til Nærmiljøprosjektet; *”Utviklingsarbeidet rettes inn mot faktorer og utviklingstrekk i miljø og lokalsamfunn som kan ha innvirkning på befolkningens helse, gjennom medvirkning og empowerment-prosesser”* (Helsedirektoratet, 2015).

Med empowerment mener vi å styrke de avmektige, for å gjøre folk i stand til å ta kontroll over egne liv, bedre selvbildet, øke selvtilliten og ferdighetene (Askheim, 2012, s. 12).

Empowerment i samfunnsarbeid er knyttet til de samme verdiene som menneskerettigheter og demokratitenkning er basert på (Hutchinson, 2010, s. 21). Begrepet brukes når vi snakker om troen på at endring er mulig, og vi jobber for å få til denne endringen (Hutchinson, 2010, s. 11). Power, som utgjør kjernen i empowerment, betyr både styrke kraft og makt. På en slik måte kan vi se på empowerment som knyttet til individ og grupper som er i en avmaktssituasjon (Askheim, 2012, s. 11).

Empowerment innebærer en form for kritisk tenkning, jfr. Freire (1999) som utfordrer mennesker til å stille spørsmål om deres egen virkelighet. Et utgangspunkt er at hver enkeltes posisjon i samfunnet er et resultat av menneskeskapte, historiske prosesser (Askheim, 2012, s. 21). Dette er grunnlaget for kollektive handlinger. Grunnlaget for den moderne formen for empowerment kan trekkes helt tilbake til Freire og hans frigjørende pedagogikk. Freire har vært en stor inspirasjonskilde innenfor empowerment-tradisjonen og er også sentral i samfunnsarbeid (Askheim, 2012, s. 21).

Fra et Freiriansk perspektiv handler ikke empowerment-tenkingen bare om individuell bevisstgjøring, men også større grupper (Carroll & Minkler, 2000). Freire har vært en viktig inspirasjonskilde i helsefremmende tenkning, og spesielt for empowerment-begrepet. Empowerment brukes som begrep for styrke og makt, og er et mål i det helsefremmende arbeidet. Her kommer vi nærmere inn på begrepet kollektiv empowerment, som handler om hvordan mennesker på kollektivt nivå kan få kontroll over eget liv, for å få dekt sine behov som gruppe (Askheim, 2012). Kollektiv empowerment er en avgjørende faktor for at en kommune skal kunne utvikle seg som et helsefremmende lokalsamfunn (Donovan & Sletteland, 2012, s. 50).

Oppgaven kommer til å knytte begrepet opp mot dialog og medvirkning gjennom de empiriske kapitlene, der teori og funn vil bli sett i sammenheng.

3.4 Sosial kapital

I følge Helse- og omsorgsdepartementet (2010, s. 5) er Norge et samfunn hvor vi er opptatt av at vi alle skal ha like muligheter for å oppnå god helse, og sosial ulikhet er et uttrykk for urettferdigheter. Ikke alle besitter de ressursene som trengs for å oppnå god helse, og det store skillet ligger i sosiale betingelser som påvirker helse (Helse og omsorgsdepartementet, 2007, s. 5). I samfunnsarbeid forholder man seg til levekårsutfordringer på et kollektivt nivå.

Sletteland og Donovan (2012, s. 42) skriver at ”*sosial ulikhet er muligens den største folkehelseutfordringen både nasjonalt og internasjonalt*”.

Robert Putnam definerer sosial kapital slik; «*By "social capital," I mean features of social life-networks, norms, and trust that enable participants to act together more effectively to pursue shared objectives*» (Putnam, 1995, s. 664-665). Putnams begrep viser til lokalmiljøet, nabolaget og diverse organiserte, sosiale nettverk som finnes rundt individet og som individet frivillig kan tre inn og ut av (Ødegård et. al., 2014, s. 39). Han slår også fast at høye nivåer av tillitt og engasjement fra befolkningen er nøkkelfaktorer bak sosial kapital (Putnam, 2000, s. 288).

Det finnes flere måter å forstå begrepet sosial kapital på, men i denne oppgaven velger jeg å forholde meg til Putnams teori. Dette fordi Putnam ser på sosial kapital som noe som har potensiale til å komme hele samfunnet til gode, noe Nærmiljøprosjektet også streber etter; å nå hele samfunnet, ikke kun enkeltindividet.

Putnam (2000, s. 22-23) beskriver to kapitalformer; *sammenbindende* (bonding) og *brobyggende* (bridging). Sammenbindende nettverk kobler sammen individer som deler viktige kjennetegn, for eksempel etnisitet, språk eller religion (Putnam, 2000, s. 22-24). Denne type kapitalform er med på å gi deltakerne en tilhørighet til gruppen. Den brobyggende kapitalformen bidrar til å koble individer på tvers av slike forskjeller (Putnam, 2000, s. 22-24). Denne formen for kapital er dermed med på å skape nye nettverk og sosiale grupper.

Det er ikke slik at den ene formen for sosial kapital utelukker den andre, men de går snarere hånd i hånd. Både i Putnams teori og gjennom norsk forskning (Wollebæk og Seggaard, 2011) ses det på som en viktig forutsetning at nettverk både er sammenbindende og brobyggende. Dette for at tillit og relasjonsbygging på tvers av sosiale nettverk skal oppstå (Ødegård et. al., 2014, s. 9).

Michael Woolcock (1998) mener at vi ikke kan forstå sosial kapital uten å se på et samfunns kulturelle-, økonomiske- og politiske kontekst (Woolcock i Ødegård et. al., 2014, s. 43). Her presenterer han en tredje form for sosial kapital; *lenkende*. Denne formen er båndet mellom

individer og samfunnet sine formelle institusjoner (Sund, 2009, s. 18). Slike vertikale bindinger handler om normer, tillitt og maktfordeling, som virker ved at individer lenkes til aktører med ulike makt- og autoritetsressurser (Sund, 2009, s. 18). Et samfunn som ikke har grunnlag for institusjonell tillit kan heller ikke forvente at brobyggende sosial kapital oppstår spontant (Woolcock i Ødegård et. al., 2014, s. 43). En slik form for sosial kapital vil være viktig i diskusjonen om hvordan innbyggerne i lokalsamfunnet har hatt et ønske om å medvirke i Nærmiljøprosjektet, og hvordan tillitten og troen på endring spiller inn i rollen om lenkende sosial kapital. Mer diskusjon rundt dette vil komme i kapittel 7.

Sosial kapital er dermed et teoretisk begrep som skiller seg fra de praktiske begrepene, som for eksempel samfunnsarbeid, ved at det mangler konkrete verktøy for hvordan endring kan forekomme. Det kan dermed være uklart om sosial kapital har en rasjonell verdi innenfor områder som folkehelse, da den mangler konkrete verktøy for å skape endring (Minkler & Wallerstein, 2005). Samtidig skriver Wollebæk og Seegaard (2011, s. 44) at den sosiale kapitalen i Norge er truet av økende klasseskiller og kulturelle forskjeller som fører til redusert tillit. Tiltak og prosjekter som bidrar til økt sosial kapital vil dermed kunne være viktig for samfunnsarbeideren som jobber for det helsefremmende samfunnet og et godt lokalsamfunn.

Begrepet sosial kapital menes å være en av de mest vellykkede begrepene fra sosiologien til andre samfunnsvitenskaper og folkehelsediskursen (Helsedirektoratet, 2010, s. 27). I Helsedirektoratet (s. 27) sin kunnskapsoversikt fra 2010 kommer det frem at flere studier viser at sosiale forbindelser har betydning for helsen til hvert enkelt individ, både direkte og indirekte. En styrking av sosial kapital blir dermed viktig for et helsefremmende samfunn. Sosial kapital og empowerment henger sammen fordi økt kapital gir befolkningen økt selvtillit, kunnskap og ferdigheter, som alle er identifiserbare faktorer innenfor empowermentbegrepet (Askheim, 2012, s. 26). Videre øker også empowerment befolkningens mulighet for å tilegne seg kapitalen. En felles styrke og økt nettverk kan derfor ha stor betydning for hvor godt innbyggerne i lokalsamfunnet har det, og hvor mye handling som vil skje. Den sosiale kapitalen kan være en forklaring på ulikheter i helse, og blir dermed et begrep jeg ønsker å se nærmere på opp mot Nærmiljøprosjektet.

Sosial kapital vil være sentral i kapittel 7 om konsekvenser av medvirkning. Her vil teorien bli knyttet opp mot lokalsamfunn som arena for mobilisering og medvirkning. Den vil også bli

sett i lys av hvordan prosjektene kan ha vært bidragsyttere til å øke den sosiale kapitalen og hvorfor dette kan være viktig for et helsefremmende lokalsamfunn.

3.5 Sted – teoretisk innfallsvinkel til begrepet

Samfunnsgeografen Tim Cresswell presenterer begrepet *place* (sted) og *space* (rom), og ulike aspekter rundt disse begrepene. ”*Place, at a basic level, is space invested with meaning in the context of power*” (Cresswell, 2004, s. 12). Her defineres *place* som et meningsfullt sted eller lokasjon (Cresswell, 2004, s. 7). Hovedfokuset for oppgaven vil være *place* og jeg har derfor valgt å kun forklare og fokusere på dette begrepet i oppgaven.

Place – sted

“*The popularity of place is an opportunity for geography. It is also a problem as no-one quite knows what they are talking about when they are talking about place*” – Tim Cresswell (2004).

Det kan hevdes at sted er rom gitt mening, og sted kan tolkes på flere måter. Det Cresswell her forsøker å problematisere er måten vi i dagligtalen bruker begrepet sted på. Sted, ifølge Cresswell, er ”a word wrapped in common sense” (2004, s. 1). Vanligvis handler stedsbegrepet om et sted som er fysisk lokalisert, og har ytre, objektive og materielle egenskaper. Begrepet er så kjent at det på én måte er lett å forstå, men samtidig vanskelig å få tak på. I dagligtalen har ordet ulike betydninger, og man kan snakke om et bestemt sted, en by, et område og lignende.

Et annet aspekt ved stedsbegrepet er at sted som utgangspunkt for sosiale interaksjoner og relasjoner. Cresswell kaller dette *locale*, og tilknytning til stedet oppfattes som et kollektivt fenomen (Cresswell, 2004, s. 7). Stedet skapes og gjenskapes kontinuerlig som følge av den sosiale aktiviteten som foregår på stedet (Cresswell, 2004, s. 7). Jeg velger å se på stedsbegrepet som viktig når det kommer til Nærmiljøprosjektet og følelsen av sitt lokalsamfunn. Slik jeg tolker Cresswell sin forklaring på begrepet, vil det være av betydning at slike nærmiljøprosjekter eksisterer i lokalsamfunnet og får den sosiale aktiviteten til å forandre seg og utvikle seg.

Cresswell sier videre at sted er rom som folk har gjort meningsfulle eller har knyttet seg til på en eller annen måte (2004, s. 7). Hvert sted inneholder tre ting; plassering, lokalitet og følelse av sted. Plasseringen er den faktiske plasseringen av stedet (koordinater). Landskapet refererer til den fysiske formen til stedet (veggene i et rom, bygningene i en by osv.). Og følelse av sted er tilknytningen folk har til stedet, som oppfyller stedets nødvendighet; ”å ha noen form for forhold til mennesker og menneskers evne til å produsere og konsumere mening” (Cresswell, 2004, s. 7).

Følelsen av sted er det viktigste av disse tre punktene fordi det gir oss en måte å forstå verden på. Steder kommer i ulike former og kan forårsake negative effekter (for eksempel rasisme), men de er det som tillater oss å kontekstualisere verden og gjøre den til vår.

”So what links these examples: a child’s room, an urban garden, a market town, New York City, Kosovo and the Earth? What makes them all places and not simply a room, a garden, a town, a world city, a new nation and an inhabited planet? One answer is that they all are spaces which people have made meaningful. They are all spaces people are attached to in one way or another” (Cresswell, 2004, s. 7).

Slik jeg tolker Cresswell er sted produsert av folkene som utgjør samfunnet, men samtidig er sted nøkkelen til å skape relasjoner mellom mennesker. Dette vil være en interessant innfallsvinkel for å se på hvordan prosjektene til de ulike kommunene har formet seg. Det vil også kunne ha noe å si for betydningen av å kjøre prosjekt i mindre lokalsamfunn og nærmiljøer.

Senere i oppgaven (kapittel 7) vil jeg se på sammenhengen mellom sted, og følelsen av sted, når man bruker nærmiljø og lokalsamfunn som mobiliseringsarena. Samtidig vil jeg prøve å knytte stedsbegrepet opp mot den sosiale kapitalen som eksisterer i lokalsamfunnet.

4 Metode

I dette kapitlet vil jeg forklare fremgangsmåten, samt beskrive hvordan gjennomføringen har foregått. Kapitlet er en fremstilling av metodiske valg og bakgrunnen for disse valgene. Jeg vil belyse eksempler fra forskningen med metodelitteratur som er relevant. Her vil jeg også ta opp etiske vurderinger jeg har reflektert rundt underveis i forskningen. Det er medvirkning som er hovedfokuset for problemstillingen min, og gjennom Nærmiljøprosjektet har jeg forsøkt å sett nærmere på forståelse og bruk av medvirkning. Problemstillingen lyder som følger;

”Hvordan forstås begrepet medvirkning og hvilke følger får dette for metodevalg og mobilisering i Nærmiljøprosjektet?”

For å få svar på problemstillingen har jeg formulert noen forskningsspørsmål;

- Hvilke tilnærminger og fremgangsmåter er brukt i mobiliserings- og medvirkningsarbeidet?
- Hva har vært folkehelsekoordinator sin rolle og arbeidsoppgaver i prosjektet?
- Hvordan forstod han/hun medvirkning før prosjektet startet, og har synet endret seg?

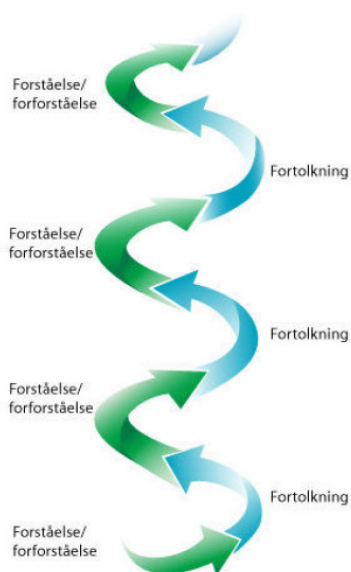
Det første dreier seg om tilnærminger og fremgangsmåter som er brukt i mobiliserings- og medvirkningsarbeidet. Det andre forskningsspørsmålet dreier seg om hvilke oppgaver og rolle prosjektleder har hatt under prosjektet. Det aller siste forskningsspørsmålet handler om hvordan begrepet medvirkning forstås både før og etter endt prosjekt. I dette kapitlet vil jeg belyse de metodiske valgene jeg har tatt for å kunne analysere problemstillingen med tilhørende forskningsspørsmål.

4.1 Vitenskapsteoretisk forankring; fenomenologisk hermeneutisk

Samfunnsarbeid bygger på analyse av vilkår for handling, og ved hjelp av analytisk tenking prøver man å forstå hva som skjer, hvorfor det skjer og hvem som er involvert. Svaret man kommer frem til danner grunnlag for endringsstrategier. Mitt ståsted bygger på en erkjenning av at sosiale fenomen ikke har en endelig forklaring, men har ulik mening for forskjellige personer og grupper. Ulike svar på samme spørsmål kan derfor i mange tilfeller være like gyldige, og en slik ontologisk forståelse er grunnlaget for kvalitativ forskning (Creswell, 2007, s. 16). Kunnskap om mening får man gjennom blant annet fortolkning. Denne oppgaven bygger på et fenomenologisk hermeneutisk perspektiv.

Det grunnleggende utgangspunktet for fenomenologiske analyser er at virkeligheten er slik aktørene selv oppfatter den (Grønmo, 2016, s. 392). Her legger analysen stor vekt på å forstå handlinger ut fra aktørenes egne synspunkter. Hensikten er å finne frem til aktørenes egen forståelse av sine handlinger og hvilken mening disse handlingene har for aktøren selv (Grønmo, 2016, s. 392). Jeg har gjennom intervjuene sett på informantenes egen forståelse av medvirknings-begrepet og handlingen deres basert på denne forståelsen.

For å kunne tolke informasjonen og meningene som informantene kommer med, så har jeg fått en innsikt i deres erfaringer, opplevelser og oppfatninger rundt begrepsoppfatning og deres forståelse av Nærmiljøprosjektet. Ved å tolke informantenes egne formuleringer kan fenomenologiske analyser overskride de ulike handlingene. Analysen kan avdekke essensielle trekk ved handlingene og grave frem en dypere forståelse av hvilken mening ulike handlinger egentlig har for aktørene (Grønmo, 2016, s. 392-393).

Figur 4: Den hermeneutiske spiral

Problemstillingen i oppgaven retter seg mot informantenes egne forståelser og erfaringer, og hva dette betyr for dem selv og for omgivelsene. Gjengivelse av informantene sine utsagn gir bare delvis svar på spørsmålene som jeg har stilt dem. Grønmo (2016, s. 393) definerer hermeneutikk som fortolkningslære eller fortolkningskunst.

Ettersom samfunnsforskere må forholde seg til en verden som noen allerede har fortolker, så snakker vi ofte om dobbelt hermeneutikk (Gilje & Grimen, 2013, s. 145). Man må altså

forholde seg til denne fortolkede verden, samtidig som vi forsker og rekonstruerer aktørenes fortolkninger ved hjelp av teoretiske begrep (Gilje & Grimen, 2013, s. 146).

Gjennom studien har jeg brukt mine fortolkninger rundt informantenes utsagn og handlinger, og forsøkt å tolke disse gjennom det vi kaller en hermeneutisk spiral (se figur 4). Denne viser forbindelsen mellom det som fortolkes, informantenes og min forforståelse, og den sammenhengen det må fortolkes i (Gilje & Grimen, 2013, s. 153). Jeg tolker altså informantenes handlinger og utsagn knyttet til min forforståelse, teori og tidligere forskning.

4.2 Uformelle intervju med prosjektlederne i den enkelte kommune

For å undersøke oppgavens problemstilling og forskningsspørsmål benyttet jeg meg av uformelle intervju. Uformelle intervju gjennomføres av forskeren selv i form av samtaler med informantene (Grønmo, 2016, s. 167). Slike intervju er innsamling av kvalitative data der kilden er informanter (Grønmo, 2016, s. 167). Det kvalitative forskningsintervjuet skiller seg fra andre samtaler på grunn av strukturen og dens hensikt. Formålet er å få innsikt i informantenes livsverden med blick på deres egen fortolkning av det skrevne fenomenet (Kvale & Brinkmann, 2009). Forskeren "eier" situasjonen og definerer i stor grad hva som tas opp i intervjuet (Kvale & Brinkmann, 2009). Det gis likevel mulighet for informanten å fritt komme med tanker og historier som kan belyse temaet.

Jeg gjennomførte fire uformelle intervju med prosjektlederne i hver enkelt kommune innenfor samme fylke. Intervjuene ble gjennomført både på informantenes kontor og på kafé, alt etter hva som passet informanten best.

4.2.1 Utforming av intervjuguide

En intervjuguide beskriver i grove trekk hvordan intervjuet gjennomføres, der man legger stor vekt på tematikk (Grønmo, 2016, s. 168). Ved semistrukturerte intervju blir det på forhånd formulert både tema og spørsmål som man ønsker å belyse, og gir guiden en retning (Kvale & Brinkmann, 2016, s. 130). Oppsett av spørsmål kan endres underveis da forskeren vil tilpasse intervjuet til det informanten forteller. Fleksibilitet i slike intervju er også en fordel, men også en utfordring ettersom den vektlegger samtaleemnene til forskeren (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 1).

På forhånd av intervjuene fikk informantene informasjon, både på mail og før intervjuet startet, om tema for oppgaven og hva som ønskes belyst. Dette for å sikre at relevant data innhentes. Intervjuguiden for studien (vedlegg 2) ble ganske omfattende og inneholdt en god del spørsmål. Jeg satt spørsmålene opp i kategorier (tema) og holdt meg stort sett til denne rekkefølgen under hvert intervju. Temaene var som følger; folkehelse, mobilisering, medvirkning og kunnskap. Det ble i tillegg også utformet noen spørsmål for å løsne samtalen, og åpnet opp for mer bakgrunnsinformasjon om informanten. Oppfølgingsspørsmål ble stilt underveis dersom nødvendig.

Under forskningen holdt jeg meg stort sett til intervjuguiden og temaene som var satt opp, da jeg følte dette fungerte bra under hvert intervju. Det siste intervjuet ble litt kortere enn tenkt, og har dermed hatt mindre fokus på kunnskap som tema. Ettersom hovedfokuset ble på medvirkning og mobilisering, så følte jeg dette var en god avgjørelse da jeg fikk den informasjonen som var nødvendig for oppgaven. Det skal nevnes at andregangs intervju ble vurdert, men etter transkribering og gjennomgang fant jeg ut at dette ikke ble nødvendig.

4.2.2 Tilgang til felt og utvalg til intervjuene

Det empiriske materialet består av intervju med prosjektledere som har hatt hovedansvar under Nærmiljøprosjektet. Når jeg skulle finne frem til hvilke kommuner jeg skulle konsentrere meg om måtte jeg først se på om jeg ønsket å velge prosjektledere fra ulike fylker, og dermed gjøre en type sammenligningsstudie. Eller om jeg ønsket å konsentrere meg om kun ett fylke og de involverte der. Det kunne vært interessant å gå inn i andre kommuner utenfor fylket, men av pragmatiske årsaker som reisevei, tidsbruk og økonomi, så valgte jeg å konsentrere meg om de fire involverte kommunene i ett fylke.

Mine kommuner var på forhånd bestemt da det var fire kommuner fra dette fylket som var med i prosjektet. Tanken allerede fra start var å intervju prosjektlederne i hver enkelt kommune, som alle var folkehelsekoordinatorer i sine respektive kommuner. I forkant av intervjuene presenterte jeg prosjektet for hver enkelt prosjektleder og ga dem informasjon om at medvirkning var noe av det jeg ville undersøke.

For å lette tilgangen til feltet, benyttet jeg meg av døråpnere som selv er involvert i Nærmiljøprosjektet, deriblant veilederen min som ga meg mailadresse til samtlige prosjektledere. Creswell (2007, s. 125) definerer døråpner som en person som er medlem, eller har innenfor-status, og kan gi forskeren tilgang til gruppen. Det er også viktig å få frem at ved å bli med i nærmiljøprosjektene har informantene fra starten gitt sitt ja til å stille seg til rådighet når det kommer til intervju og oppgaver rundt prosjektet. Slik fikk jeg opprettet kontakt via mail til hver enkelt prosjektleder rett før jul, og det ble gjort avtaler om intervju ganske tidlig på nyåret.

Det kunne vært hensiktsmessig å inkludere flere informanter, og for eksempel intervju noen av ”nøkkelpersonene” som kom frem under intervjuene (rektorer, lærere, andre frivillige og lignende). Slik ville jeg fått frem befolkningens opplevelse, i stedet for kun prosjektlederne. Da ville oppgaven fått en annen vinkling, og sett prosjektene fra befolkningens side. Jeg valgte derimot å kun fokusere på selve prosjektlederne, da jeg følte disse ga meg godt grunnlag for empirien og det er ingen andre masteroppgaver som har brukt prosjektlederne til informanter.

4.2.3 Gjennomføring av intervjuene

Som nevnt ble det avtalt intervju med hver enkelt prosjektleder via mailkorrespondanse. Det var viktig for meg å møte prosjektlederne på ”hjemmebane”, og ga de dermed mulighet til å selv velge hvor de ønsket å ta intervjuene. I gjennomføringen av intervjuene er det viktig å etablere en god kommunikasjonssituasjon (Grønmo, 2016, s. 170). Gjennom valg av tid og sted for intervjuet viser Grønmo (2016, s.170) til at man kan sørge for at intervjuingen foregår uten forstyrrelser fra andre, på et sted der informanten føler seg vel og på et tidspunkt der informanten ikke har det for travelt. Jeg ønsket å foreta intervjuene ansikt til ansikt, selv om flere av informantene holdt til litt unna mitt område, noe som førte til litt reising for å komme til deres arbeidsplass.

Etter det første intervjuet gjorde jeg meg raskt opp noen tanker om hvordan forløpet gikk og om noe kunne blitt gjort annerledes. Personlig følte jeg samtalen gikk veldig fint, og flyten ble holdt hele veien. Jeg prøvde å få til en litt åpen dialog, der informanten kunne fortelle det hun ville, samtidig som jeg sørget for at vi snakket om tema som var relevant for oppgaven. Stemningen var ganske avslappende over en kaffekopp, og på et møterom hun selv hadde booket for intervjuet. I starten var det litt vanskelig å konsentrere om hva som ble fortalt,

hvilke oppfølgingsspørsmål jeg skulle komme med etterpå og samtidig hvilke spørsmål jeg burde stilt til informanten underveis som ny informasjon dukket opp. Dette følte jeg lettet mer i løpet av samtalen, og enda bedre i de neste intervjuene.

Jeg valgte å ikke gjøre store endringer på intervjuguiden min, men heller være mer bevisst på hvordan jeg stilte spørsmålene og passe på å ”hente inn” informanten dersom det ble mye snakk utenfor tema. På den andre siden kunne det også dukke opp spennende og relevant informasjon med å bare la de prate enda mer fritt. Derimot ble det en liten utfordring dersom tidspress skulle dukke opp, da samtlige av informantene har mye på planen og travle hverdager. Jeg sørget likevel for å informere om at jeg beregnet minimum 90 minutt til hvert av intervjuene.

4.3 Kvalitativ innholdsanalyse

I tillegg til uformelle intervju har jeg benyttet meg av dokumenter som kilder; kvalitativ innholdsanalyse. Det er i hovedsak de uformelle intervjuene jeg henter mine data fra, men en kvalitativ innholdsanalyse har benyttet som suppleringsdata når det har vært biter jeg har ”manglet” i intervjuene. Kvalitativ innholdsanalyse innebærer systematisering av utvalgte tekstsitater, bildeutsnitt eller andre innholdselementer for å belyse problemstillingen (Grønmo, 2016, s. 142). Det kan dreie som om å få innblikk i hvilke fortellinger, argumenter, standpunkter og lignende som står sentralt i ulike tekster (Grønmo, 2016, s. 142). Her har jeg benyttet meg av ulike rapporter som har blitt produsert i løpet av prosjektperioden. Dette gjelder sluttrapporter hver enkelt kommune har skrevet, men også sluttrapport fra fylkeskommunen og delrapporter som har blitt skrevet underveis i prosjektperioden. Alle dokumentene er anonymisert både i teksten og i litteraturlisten.

4.4 Analyseprosessen

Alle intervjuene har blitt lagret som lydfiler, og det har blitt brukt mobil til opptak. For å gjøre datamaterialet bedre tilgjengelig for analyse ble det skrevet om på data. På denne måten blir datamaterialet mer strukturert og oversiktlig. Av hensyn til personvern har det ikke blitt benyttet navn i transkripsjonen, men min egen forbokstav når jeg snakker og en ”I” for informant når personen snakker. Utsagn som muligens kan identifisere personer ble utelatt.

Selve transkriberingen tok tid, men lyd kvalitet og det faktum at tre av fire intervju ble gjennomført alene på et kontor, gjorde det lettere med tanke på bakgrunnsstøy og forstyrrelser. Det ene intervjuet ble gjennomført på en kafé, så her ble det litt ekstra støy og lyder som gjorde at det ble ekstra vanskelig å høre hva som ble sagt.

Kvale skriver at selve prosessen med transkribering er i seg selv en start på analysen (Kvale et. al., 2009, s. 188). Det man får ut av den transkriberte teksten vil gi store mengder tekst som igjen viser til flere funn. Målet med analysen er å ende med et overblikk over informasjonen, og at man klarer å se nye sammenhenger eller motsetninger (Kvale et. al., 2009, s. 188). Jeg hadde i forkant av datainnsamlingen valgt ut tre overordnede tema (medvirkning, mobilisering og kunnskapsinnhenting), og etter samtale med veileder ble vi enige om å lage fysiske plakater med ulike tema som ville hjelpe meg i empirien. Disse temaene ble medvirkning og mobilisering, som igjen ble delt inn i ulike kategorier - forståelse av medvirkning, medvirkningsmetoder og konsekvenser av medvirkning. Jeg gjennomgikk det transkriberte datamaterialet, klippet ut det som måtte være aktuelt for de ulike kategoriene og limte de på plakaten. Her ble det også ført på notater og tanker fra min side, samt sitater. Noen utsagn og informasjon ble brukt under flere kategorier.

Fremgangsmåten jeg har brukt i analysen er bygget på teoriene til Kvale m/fl. Koding, samling og fortolkning som metode for å organisere data, konsentrere meningsinnhold og hente frem indirekte meninger. Koding og samling vil gi struktur og et bedre overblikk. En meningssamling vil redusere tekstmengden, mens meningsfortolkning gir en utvidelse av teksten. I denne meningsfortolkningen ser man informantene sine utsagn i en bred referanseramme, og finner frem til meninger som kanskje ikke er synlige ved første blikk (Kvale et. al., 2009, s. 208-2014).

4.5 Vurdering av datamaterialet

Metodologiske valg skal hjelpe til at resultatene fra forskningen er valide, men det er likevel vanskelig å vurdere kvalitative samfunnsvitenskapelige data. Man må se på sammenhengen mellom problemstillingen og det datamaterialet skal belyse. Grønmo skriver at kvaliteten vil være høyere jo mer egnet den er for å belyse selve problemstillingen (2016, s. 237).

En av måtene vi kan vurdere datakvaliteten i samfunnsvitenskapelige studier er å se på studiens reliabilitet og validitet. Reliabilitet refererer til datamaterialets pålitelighet, og denne er høy hvis undersøkelsesopplegget og datainnsamlingen gir pålitelige data (Grønmo, 2016, s.

240-241). Reliabilitet er altså et uttrykk for hvor stort samsvar det er mellom det innhentede data fra gjentatte datainnsamlinger, og jo høyere samsvar, jo høyere reliabilitet (Grønmo, 2016, s. 241).

Validiteten i slike studier er derimot et uttrykk for hvor godt datamaterialet svarer til forskerens intensjoner med undersøkelsesopplegget og datainnsamlingen (Grønmo, 2016, s. 241). Validiteten er dermed høy dersom undersøkelsesopplegget og datainnsamlingen resulterer i data som er relevante for problemstillingen (Grønmo, 2016, s. 241).

4.5.1 Vurdering av reliabilitet i kvalitative studier

I kvalitative studier er det svært vanskelig å teste og beregne reliabilitet ved hjelp av standardiserte metoder (Grønmo, 2016, s. 248). Undersøkelsesopplegget og datamaterialet er mindre strukturert enn i en kvantitativ studie, og dermed kan datainnsamlingen ikke kan skilles ut som en separat fase av forskningsprosessen (Grønmo, 2016, s. 248). Her handler det mer om analyse og tolkning. Grønmo (2016, s. 249) hevder at det på bakgrunn av dette er ikke reliabilitet relevant eller fruktbar for kvalitetsvurderingen.

Likevel er det mulig å etablere et visst empirisk grunnlag for å vurdere reliabiliteten i form stabilitet og ekvivalens (Grønmo, 2016, s. 249). I forhold til stabilitet kan forskeren foreta gjentatte datainnsamlinger av forhold som antas å være stabile.

I denne type uformelle intervju er det også mulig å gjennomføre flere samtaler med informantene om de samme temaene. Jeg følte likevel at jeg hadde nok utfyllende informasjon til det jeg trengte i oppgaven min. Det kunne likevel vært hensiktsmessig dersom jeg ønsket mer tanker og forståelse rundt medvirknings-begrepet.

I intervjusituasjonen har jeg forsøkt å skape en trygg og god kontakt med informantene, da interaksjon mellom intervjuer og den som blir intervjuet har betydning for intervjuets utfall. Jeg har forsøkt å ikke bruke ledende spørsmål, slik at min forståelse av fenomenet ikke skulle påvirke informantenes svar. I tillegg kan konteksten av intervjuet ha påvirkning på reliabiliteten. Det viktig å påpeke at utsagnene fra informanten kan ha blitt påvirket av å sitte på kafé, i den forstand at samtalen ikke blir helt privat og ”under fire øyne”. Dette var likevel et ønske fra informanten selv da vedkommende var i permisjon i tiden rundt mine intervju. Jeg mener derimot at spørsmålene ikke var til sjenanse eller satt informanten i en ubehagelig situasjon, og hun fikk fortelle det hun ønsket innenfor temaene.

4.5.2 Vurdering av validitet i kvalitative studier

I følge Kvale handler validitet om i hvilken grad en metode er egnet for å undersøke det man skal undersøke. Validering betyr å kontrollere og evaluere forskningsprosessen og den kunnskapen som blir produsert (Kvale et. al. 2009, 253-254). På lik linje med reliabilitet er validitet vanskelig å vurdere i kvalitative studier. Imidlertid finnes det flere typer validitet som er tilpasset de karakteristiske trekkene ved kvalitative undersøkelsesopplegg (Grønmo, 2016, s. 254). Her finner vi kompetansevaliditet, kommunikativ validitet og pragmatisk validitet (Kvale et. al., 2009, s. 248-260). Jeg fokuserer på kommunikativ og pragmatisk validitet i vurderingen av denne studien.

Grønmo (2016, s. 255) skriver at kommunikativ validitet bygger på dialog og diskusjon mellom forskeren og andre om hvorvidt datamaterialet er godt og treffende ut fra problemstillingene i studien. Denne type drøfting vil være nyttig for å avdekke mulige problemer og svakheter ved datamaterialet (Grønmo, 2016, s. 255). Gjennom hele prosessen med oppgaven har jeg hatt diskusjoner med veileder og medstudenter i klassen.

Pragmatisk validitet viser i hvilken grad resultatene til studien danner grunnlag for bestemte handlinger (Grønmo, 2016, s. 256). Validiteten er høy dersom studien utgjør et godt handlingsgrunnlag. På bakgrunn av oppgaven kommer jeg til å skrive en rapport for fylkeskommunen rundt mine funn, noe som vil være gunstig for videre arbeid med både dette, og lignende, prosjekt.

4.6 Etiske vurderinger

Forskningsetikk handler om forskningen sin verdi for samfunnet, og om etiske hensyn i selve prosessen (Kvale, 1997, s. 79). I tillegg må enhver samfunnsvitenskapelig studie vurdere forskningsetiske reguleringer i forhold til menneskene som deltar i undersøkelsen (Grønmo, 2016, s. 33). Dette innebærer at de som deltar i undersøkelsen skal få informasjon om undersøkelsens mål og opplegg. Deltakerne skal ikke utsettes for fysiske eller psykiske skader og informasjon om enkeltpersoner skal behandles konfidensielt.

I forkant av datainnsamlingen har jeg utformet en prosjektskisse som har blitt sendt til veileder og til fylkeskommunen (på bakgrunn av senere utforming av rapport for oppgaven), der jeg presenterte feltet, valg av teorier, metode og personvern. Høgskolen på Vestlandet har godkjenning for forskning knytt til prosjektet, og forskning knyttet til studentoppgaver.

Ettersom jeg har blitt knyttet til prosjektet gjennom Høgskolen på Vestlandet har jeg, fra Norsk Senter for Forskningsdata (NSD), fått godkjent intervjuguiden (vedlegg 1).

4.6.1 Etiske vurderinger i intervjuprosessen

Etiske utfordringer i intervjuundersøkelser oppstår spesielt på grunn av kompleksiteten i å undersøke personers privatliv og publisere det i offentlig rom (Kvale et. al., 2009, s. 62). Videre finner en etiske problemstillinger gjennom hele intervjuprosessen, og etiske bekymringer bør derfor vurderes fra start til slutt (Kvale et. al., 2009, s. 62). Kvale (2009, s. 63) skisserer ulike etiske utfordringer i intervjuundersøkelser.

Kvalitativ forskning kan få informantene til å gi ut opplysninger de senere vil angre på (Kvale et. al., 2009, s. 91), men tema for oppgaven har derimot ingen høy risiko for krenkelse av informantene sine intime sfærer. I tillegg ser jeg på samtale/intervju som en metode som tillater informantene selv å utgi den informasjonen de selv ønsker.

Kunnskapen som kommer frem i en intervjusituasjon er avhengig av at informanten føler at han/hun kan snakke trygt og fritt. Det kreves av den som intervjuer at vedkommende viser respekt for informantene sin integritet, og at etiske hensyn må tas i alle faser av undersøkningen (Kvale, 1997, s. 79). Informantene fikk informasjon om formålet med forskningen og problemstillingen. Før selve intervjuet startet fikk de på nytt litt informasjon om oppgaven, hva jeg selv hadde bedrevet med i forhold til studie, før de fikk informasjonsskriv om anonymisering av data og hvordan dette ville bli behandlet videre. Integriteten til forskeren vil være avgjørende for kvaliteten på kunnskapen og de etiske avgjørelsene. Ofte så knyttes etiske spørsmål seg til den asymmetriske maktrelasjonen mellom intervjuer og informant (Kvale, 1997, s. 92-93). Jeg har gjennom hele intervjusamtalen fokusert på å ha en nøytral holdning, og følte det gikk greit. Informantene har fått kunne snakke ganske så fritt, og jeg har forsøkt å gjengi all data så nøyaktig som jeg kan.

Etiske utfordringer i utformingen av intervjuene innebærer å få informantenes samtykke (Kvale et. al., 2009, s. 63) I tillegg må man sikre informantenes anonymitet og vurdere konsekvenser for informantene (Kvale et. al., 2009, s. 63). I forkant av intervjuene ble informantene informert via mail om studiens formål og tema. Jeg informerte også om settingen rundt intervjuene; det ville bli tatt opp på bånd, transkribert og når opptaket ville bli slettet. De fikk også på forhånd tilsendt informasjonsskriv om oppgaven som de skulle skrive

under på (vedlegg 3). Skrivet ble på forhånd skrevet ut og tatt med på intervjuet og gitt til informantene. Det var mulighet for å stille spørsmål rundt intervjuet eller andre spørsmål informantene måtte ha. Både før, under og etter endt intervju.

Kommune	Prosjektleder
Bufjord	Maria
Framstad	Lisa
Karldal	Karianne
Lovik	Ingrid
Tromark Fylkeskommune	-

Tabell 1: Kommune, fylkeskommune og prosjektleder

Grønmo (2016, s. 170-171) skriver at intervjuet bør foregå på et sted der informanten føler seg vel, og derfor lot jeg informantene selv bestemme sted. Tre av intervjuene ble gjennomført på arbeidsplassen. Det fjerde intervjuet ble tatt på en kafé, etter praktiske årsaker for informanten. Her kunne det også blitt problemer med å høre hva andre på kafeen snakket om (private samtaler), men vi plasserte oss ganske langt unna andre gjester, så det var umulig å høre konkrete samtaler på

båndopptaket. I tillegg ble intervjuet gjennomført på ettermiddag/tidlig kveld, og dermed var det ikke så mange som var på kafé på dette tidspunktet.

Under transkriberingen ble navnene på informantene gjort om til en "I" i dokumentet (informant), og senere fikk både de, kommunene og fylkeskommunen fiktive navn (se tabell 1). Disse er benyttet gjennom empirien i oppgaven. Rapporter er anonymisert både i teksten og i litteraturlisten for å ikke kunne kjenne igjen fylkeskommunen/kommunen. Selv om jeg har forsøkt å anonymisere personlige detaljer, så er det imidlertid mulig at informantene gjenkjenner seg selv basert på direkte sitat, men det er også kun de som eventuelt vil kjenne seg igjen. På slutten av intervjuet fikk informantene mulighet til å komme med mer informasjon eller meninger om det de måtte ønske før jeg skrudde av opptaket.

Man kan risikere i analysestadiet at forskeren tillegger enkelte utsagn mer vekt eller tolker det ulikt enn hva informanten har ment (Kvale et. al., 2009, s. 63). En må da vurdere om informantene skal få innsyn i analysene som gjøres. Jeg valgte å ikke gi de fullstendig innsyn i mine analyser, men var åpen på at jeg gjerne tok imot spørsmål og kommentarer etter endt intervju, enten på mail eller telefon. Med min forforståelse og med de teoriene jeg har valgt, vil jeg tolke utsagn annerledes enn informantene, da vi sitter med ulike utgangspunkt.

5 En forståelse av medvirkning

Dette kapitlet er det første som presenterer viktige funn fra datainnsamlingen. Kapitlet vil fokusere på forståelse av medvirkning fra prosjektlederne sin side, samt oppfatning av oppdraget gitt av Helsedirektoratet. I tillegg vil jeg komme med mine egne tolkninger og drøfting av funnene.

Kapitlet utforsker begrepet medvirkning og dens ulike funksjoner og betydninger for prosjektlederne. Begrepet medvirkning brukes i dagligtalen med forskjellige nyanser, og en vid oppfatning av medvirkning kan lett bli vag og uforpliktende. Medvirkning kan, slik som presentert i kapittel 2.4, ha flere betydninger. Cornwall (2008, s. 269) argumenterer for at ”participation” (som på norsk kan oversettes til både medvirkning og deltakelse) er et sårbart konsept, ettersom begrepet brukes både til å fremkalle og bety nesten alt som involverer mennesker. På slik måte kan begrepet medvirkning ses på som mer generelt, men begrepet kan være lett å misforstå. Videre i de kommende kapitlene ønsker jeg å se på forståelsen av medvirkning opp mot Nærmiljøprosjektet.

5.1 ”Medvirkning er jo et vanskelig begrep”

Medvirkning ble allerede på tidlig 70-tallet anerkjent som et sentralt og transformativt konsept i samfunnsutviklingen (Ledwith & Springett, 2010 s. 13). Medvirkning i praksis hevder seg å være frigjørende, men i virkeligheten kan det være det motsatte. Ledwith & Springett (2010, s. 14-15) reiser bekymring rundt tilnærminger til medvirkning i praksis, og medvirkning kan dermed bli et vanskelig begrep, med mange ulike tolkninger. Dette vil jeg komme tilbake til.

Medvirkning ble for nesten 30 år siden trukket frem som en viktig ressurs i det lokale folkehelsearbeidet (NOU 1998:18, 1998, s. 189);

”Deltakelse er problematisk. Altfor ofte har fagfolk invitert til deltakelse hvor lekmenn er med på å utføre arbeidet eller de er spurt om å si sin mening uten at det har blitt noe mer ut av det. Deltakelse krever innflytelse over hele prosessen – fra planlegging til feiring av gode resultater når arbeidet er gjort, eventuelt at en blir med for å reflektere over hvorfor det ikke gikk som planlagt”.

Rapporten fremhever bruken av medvirkning og viktigheten av å benytte seg av lokalsamfunnet i det helsefremmende arbeidet. I grunnlagsdokumentet til Nærmiljøprosjektet kommer det blant annet frem at ett av delmålene skal være å utvikle egnede metoder i medvirkningsarbeidet rettet mot befolkningen i kommunen (Helsedirektoratet, 2015). Grunnlagsdokumentet definerer derimot ikke begrepet medvirkning. Noe jeg mener vil kunne føre til usikkerhet hos prosjektlederne i deres respektive prosjekter.

Prosjektet baserer seg mye på paragraf 5 i folkehelseloven som dreier seg om å ha oversikt over helsetilstanden og påvirkningsfaktorer i kommunen (Folkehelseloven, 2011, §5). Loven gir kommunene som helhet ansvar for folkehelsearbeidet. Dette innebærer at alle sektorer i kommunen skal medvirke og ha ansvar i folkehelsearbeidet (Folkehelseloven, 2011, §4). Både folkehelseloven (2011) og plan- og bygningsloven (2009) nevner begrepet medvirkning, og viktigheten av dette, men heller ikke disse lovverkene kommer med en klar definisjon. Medvirkning, som begrep, er ikke definert, men kan ha ulik betydning. Gjennom begrepet medvirkning i praksis omfavner vi ulikheten av roller, men vi plasserer lokalsamfunnet i hjertet av prosessen (Ledwith & Springett, 2010, s. 14). Ledwith & Springett hevder videre at hovedformålet med samfunnsutviklingen er kollektive tiltak for sosial endring med vekt på sosial rettferdighet (Ledwith & Springett, 2010, s. 14). Jeg mener, basert på mine funn, at unnvikende defineringsarbeid fra staten har vært med på å påvirke valgene prosjektlederne tar i løpet av prosjektperioden, og kan føre til ulik forståelse av prosjektbeskrivelsen.

Medvirkning i praksis kjører den fine linjen mellom transformativ forandring og vedlikehold av dagens status (Ledwith, 2010, s. 15). Ledwith mener at dersom det transformative potensialet til begreper som medvirkning ikke er fullstendig forstått i praksis, står vi i fare for at de blir ”fortynnet og derfor farlig” (2010, s. 15). At medvirkning er et uklart begrep kom fram gjennom samtaler med prosjektlederne i de ulike kommunene, når vi kom inn på deres forståelse av begrepet. Noen hadde en klar definisjon, men ulik utdanning og erfaring skiller deres forforståelse. Maria kom med sin forståelse som var som følger *”så det er vel det jeg tenker reell medvirkning handler om. At en skal nå frem, og bli hørt, og bli vurdert på lik linje med andre”*. Dette var det nærmeste jeg kunne komme en klar definisjon, eller oppfatning, av begrepet fra prosjektlederne sin side. Ulik forforståelse vil kunne ha betydning for hvordan en har brukt medvirkning i de ulike prosjektene og hvordan befolkningen selv oppfatter hva de er med på.

Samfunnet består av mennesker som interagerer med seg selv og med hverandre. Sosial interaksjon fokuserer på menneskets handling og atferd som reaksjoner i en utviklingsprosess. Individet tenker og er i dialog med seg selv, bevisst eller ubevisst. I boken til Freire (1999), ”de undertryktes pedagogikk”, er det nettopp dialogen med de som innehar makt som er nøkkelen til å frigjøre mennesket. Hvordan vi definerer situasjoner og begreper avhenger av hva andre også oppfatter og gjør, og da i dialog med andre. Forskere har lenge forsøkt å forstå hva som er bestemmende for vår atferd og forståelse. Noen har stilt spørsmålsteget ved om det er personlighet, erfaringer og oppvekst, mens andre har sett mer på om det er ytre strukturer som normer, verdier og sosialt hierarki (Levin & Trost, 1996).

Symbolsk interaksjonisme er en teori som forsøker å forklare menneskets atferd i samhandling med andre (Levin & Trost i Mead, 2005, s. 16). Teorien fremhever hvordan interaksjonen mellom individer, og mellom individer og systemer, er avgjørende for hvordan mennesket handler (Blumer, 1969). Hvordan vi oppfatter begrepet medvirkning vil kunne være preget av tidligere erfaring, bakgrunn i form av utdanning, personlighet og lignende. Vi vil oppfatte informasjon og handle på bakgrunn av hvilken forståelse eller mening vi har med det som formidles. Prosjektlederne og prosjektgruppen har sin oppfatning av medvirkning basert på utdanning, verdier, holdninger, erfaring med medvirknings-prosjekter og lignende. Befolkningen som deltar i prosjektet vil også sitte med sin oppfatning av medvirkning basert på sin bakgrunn. Måten vi ser medvirkning på kan likevel endres i løpet av livet. Endringsoppfatningen avhenger av hvilken erfaring og hvilke opplevelser man tilegner seg. Dersom Nærmiljøprosjektet fører til at befolkningen får et løftet syn på medvirkning og føler de bidrar, er sannsynligheten stor for at de fortsetter å delta i andre prosjekter og engasjerer seg i sitt nærmiljø.

”Så jeg tror medvirkning forsvant litt for meg på et eller annet tidspunkt. Ikke helt ut, men det forsvant litt. For vi er jo litt bundet opp av noen prosesser. Og så har du noen deltakelses- eller medvirkningsprosesser som du må gjøre. For eksempel høring” – Maria, Bufford kommune

Her viser prosjektlederen til at medvirkningsprosesser som ellers finnes i kommunen kan være med på å hindre nye medvirkningsprosesser. Hun forteller at man er bundet opp av prosesser, blant annet høring, som da legger begrensninger for hva man ellers får tid til i en ellers travel kommunehverdag. Jeg tolker dette utsagnet som at medvirkningsprosesser kan

dermed hindre medvirkning. Den tradisjonelle medvirkningsformen er kanskje ikke særlig inviterende for et publikum som ikke har samme kompetansenivå på temaet som de som arbeider med dette på daglig basis.

Det å dele sin oppfatning av medvirkning ble dermed vanskelig og lite spesifikt under samtalene med prosjektlederne. Jeg fikk heller ikke noe inntrykk av at prosjektlederne har hatt noen avklaring med prosjektgruppen, eller nøkkelpersonene i prosjektet, om hva de forstod med medvirkning, men heller ”hva vil vi med prosjektet”. På den andre siden er det medvirkningsprosesser de har jobbet med i løpet av prosjektperioden. Det å ha en viss klarhet i *hva* det er de skal jobbe med, *hvorfor* de jobber med dette og *hvor* de skal, vil jeg tro er et viktig aspekt. Jeg vil likevel hevde at store deler av disse aspektene er på plass, men med et hint av usikkerhet når det kommer til dette vanskelige begrepet medvirkning. Det kommer frem gjennom intervjuene at begrepet er noe uklart og ”ugripelig”, samtidig som grunnlagsdokumentet legger til rette for mye egne tolkninger når det ikke finnes begrepsavklaringer. Disse aspektene vil bli problematisert gjennom de kommende kapitlene.

Blumer (1969) hevder at meningen vi gir noe ikke er permanent, så oppfatningen av noe kan endre seg. I mine samtaler med prosjektlederne var jeg nysgjerrig på om Nærmiljøprosjektet hadde bidratt til en endring i synet på begrepet medvirkning. Kursing i ulike medvirkningsmetoder var blitt gitt i forberedelsesfasen, og nye erfaringer hadde kommet frem. Likevel var det ingen av prosjektlederne som sa de hadde hatt noen endring i måten de tolket medvirkning på når jeg spurte om de hadde endret oppfatning etter prosjektperioden. Dette poenget vil jeg likevel komme tilbake til senere i oppgaven.

Etter spørsmål på om synet hadde endret seg i løpet av prosjektperioden svarte Lisa blant annet dette;

”Jeg vet ikke om jeg har endret synet på hva medvirkning er. Men hvordan det kan gjøres har jeg jo lært en god del om. Og hvordan legge til rette for den. Og hva en må passe på, og hvilke barrierer som er” – Lisa, Framstad kommune

Slik jeg tolker dette, så mener prosjektlederne at de hadde en forståelse av medvirkning *før* prosjektet, og ikke har endret denne forståelsen *i løpet* av prosjektperioden. En distinksjon mellom forståelse av medvirkning og metodeutføring har heller vært tilfellet her. Likevel er utprøving ett av hovedformålene til Nærmiljøprosjektet, og det å ha en form for forståelse eller begrepsavklaring vil jeg tro er viktig for prosjektets mål.

På engelsk blir medvirkning beskrevet med blant annet ordene participation, cooperation og democracy, som kan oversettes til norsk med deltakelse, medvirkning, medbestemmelse, samarbeid og demokrati. Jeg nevnte innledningsvis at jeg, slik Cornwall (2008) beskriver medvirkning, oppfatter begrepet som lett å misforstå. Slik jeg tolker Cornwall kan man oppfatte medvirkning som for eksempel å ”gi en stemme”, men dette vil ikke nødvendigvis bety å ha reell medvirkning. For å få til dette må der altså medbestemmelse til. Man må kunne få delta i selve prosessen, men også medbestemme i sluttprosessen. Medbestemmelse vil altså inngå som en del av medvirkning. Avhengig av hva man legger i begrepet kan det føre til ulike problemer i praksis, som bl.a. ble bragt på bane av Maria selv;

“Men det er jo et vanskelig begrep, det er jo et begrep som omfatter og betyr masse“ – Maria, Bufford kommune

Maria peker selv på hvor vanskelig begrepet kan være, og slik som Ledwith (2010) problematiserer det; et begrep med uklare rammer og ulike tilnærminger til begrepet. Jeg oppfatter dette som at prosjektlederne selv har fått oppleve hvor kompleks og utfordrende et slikt medvirknings-prosjekt kan være, når rammene ikke er helt satt.

Som nevnt kommer det blant annet frem i grunnlagsdokumentet til Nærmiljøprosjektet at ett av delmålene skal være å utvikle egnede metoder i medvirkningsarbeidet. Dette har alle kommunene gjort på tross av manglende begrepsavklaring i grunnlagsdokumentet. Jeg tolker dette som at på tross av manglende begrepsavklaring, så har likevel prosjektene ført til økt medvirkning i samtlige prosjekt som har foregått. Det kan tenkes at metodene som er benyttet har lagt til rette for reell medvirkning, eller at prosjektlederne kanskje har en viss forståelse, selv om de ikke klarte helt å uttrykke det gjennom mine samtaler.

5.2 ”Det er jo ingen problem å finne en metode hvis du vet hva de skal medvirke til”

Sitatet som innleder kapittelet kommer fra en av mine informanter. Maria viser til problematikken rundt det å ha ulike oppfatninger og forståelse rundt begrepet medvirkning, og dermed fører dette til usikkerhet rundt hva man egentlig skal medvirke til. Maria mener at dersom man har en avklaring til hva man skal medvirke til, så er det ingen problem å finne metode. I tillegg vil informasjon rundt prosjektet og medvirkningsprosessen variere alt etter hvem som gir informasjonen, hvordan informasjonen blir gitt og hvem den blir gitt til.

Jeg stilte spørsmål rundt hvordan den involverte befolkningen fikk informasjon om det de skulle delta på, og hva de var med å medvirke til. Blant annet sa Maria som var prosjektleder i Bufjord kommune at *“der fikk de vel ut et skriv fra skolen, så det gikk nok mest til foreldre”*. Dette tilfellet dreide seg om barn og unge som skulle være med, og her var det foreldrene som fikk informasjon om hva barna skulle og hvorfor de skulle delta. Her kunne kommunen fint ha latt barna bli mer inkludert i medvirkningsprosessen og bakgrunnen til hvorfor de er med i prosjektet. Dette handler om troen på mennesket, slik Freire (1999) skriver det, og det å ha troen på at barn forstår hva de skal være med på. Slik Asbjørn Kaasa (1989, s. 117) legger det frem, så blir ingen motivert av å bli pålagt noe, og de som tar imot arbeidet må oppleve at det tilhører dem. Her tror jeg man mister et viktig element i forhold til eierskap av prosjektet hvis man velger å utelukke barna helt fra start, og heller tar dem inn senere.

Karianne, kunne fortelle at dette med informasjon, og hvilken informasjon som skulle bli gitt kunne være litt vanskelig, spesielt når jeg spør om elevene oppfattet den informasjonen som ble gitt.

“Jeg tror i hvert fall at de eldste gjorde det. Ned mot fjerde klasse. Det var vel der vi så at grensen burde gå. For det ble bare ”vi får lov å leke med mobilen” (...) Men da igjen; hvor går grensen for hvilke tilbakemeldinger du kan få? For jeg merket at syvende klasse, de var veldig stolte. For de fikk jo presentert resultatene og arbeidet sitt foran hele befolkningen” – Karianne, Karldal kommune

En reell medvirkning (Hart, 1992) innebærer at barna forstår hvorfor de deltar, intensjonen med prosjektet og at de deltar på frivillig grunnlag. Dersom kun foreldrene har blitt informert, så mangler vi reel medvirkning i dette eksempelet. Dette vil jeg komme tilbake til og diskutere mer i kapittel 5.2.

I andre tilfeller har befolkningen fått beskjed muntlig om at de deltar i innspill til for eksempel planarbeid;

“Ja, en innspills rapport til kommuneplanen. Så det var det de fikk vite at det skulle brukes til. Og da vet de jo at da er det grunnlag for en demokratisk prosess. (...)” – Lisa, Framstad kommune

Her viser Lisa til hvilken informasjon innbyggerne de snakket med på nærbutikken fikk og at det var snakk om bidrag til planarbeidet. I følge henne selv mente hun at folk forstår at det er grunnlag for demokratisk prosess ved at befolkningen kommer med innspill til planrapport. I slike tilfeller vil det kunne bli uklare skillelinjer mellom hva som er reell medvirkning og hva som eventuelt kommer lengre ned på Arnstein og Hart sin deltakelsesstige. Alle prosjektlederne jeg har intervjuet, og deres prosjektgruppe, har lagt til rette for at folk skal få uttale seg. De har hatt et sterkt ønske om innspill på flere plan, og spesielt fra de som ellers ikke har en så sterk stemme i samfunnet. Internasjonale studier viser derimot at barn og unge ofte er desillusjonert i forhold til å ha reell medvirkning (Riepl & Wintersberger, 1999). De blir invitert til å uttale seg, men samtidig opplever de ikke å bli lyttet til. Makteløsheten og det ikke å kunne påvirke omgivelsene rundt seg er med på å undertrykke mennesket.

Ifølge Freire (1999, s. 71-73) er det gjennom dialog at det undertrykte mennesket kan få selvtillit, bli aktiv og på denne måten få styrke til å frigjøre seg selv. Dersom man ikke legger til rette for en likeverdig dialog, ligger det en fare i at barnas vurderinger og erfaringsgrunnlag overprøves. Slik vil tiltak for dialog strande på grunn av implisitte maktrelasjoner (Freire (1999, s. 71-73). De voksne sitter på makten og den reelle medvirkningen som Hart (1992) søker uteblir. Min oppfatning av prosjektlederne er at ønsket og intensjonen hele veien, uansett medvirkningsmetode, har vært at alle involverte skal ha noe å bidra med og at deres stemme teller. Hvordan befolkningen selv har følt medvirkning og å få delta, krever derimot en annen type undersøkelse der man intervjuer befolkningen selv. Dette kunne vært gunstig for å få en sammenligning mellom hvordan prosjektlederne og prosjektgruppen selv oppfatter måten og metodene de har brukt, versus hvordan innbyggerne selv oppfatter det.

”Jeg tenker at kraften er at du skal spørre folk. På en eller annen måte. Du skal ut og gi dem mulighet” – Ingrid, Lovik kommune

Ingrid trekker her frem hva hun tenker noe av kraften i medvirkning er, og hva det handler om. For hennes del; det å spørre folk og gi dem en mulighet. Det å gi folk mulighet er en medvirkningsmetode i seg selv. Flere av kommunene har valgt spørreskjema som én av flere metoder, der de for eksempel plasserte seg på nærbutikken og snakket med de som kom bort og ga dem informasjon og hva innspillene skulle brukes til. Her ble spørreskjema gitt ut og befolkningen kunne fylle ut der og da, eller ta med hjem og levere senere. I situasjoner der spørreskjema ble delt ut var flere fra prosjektgruppene med selv, men også andre involverte som for eksempel ungdomsrådet.

Freire (1999, s. 71-73) mener at dialogen er ikke bare av betydning for mennesket, men også nødvendig. Samtidig er det ikke slik at dette kan begrenses til en handling der en person overfører sine ideer til en annen, dialogen skal være gjensidig med mulighet for å utveksle tanker og ideer. Kun slik vil man få frem et større engasjement blant deltakerne, samt øke deres kritiske bevissthet. Ved å benytte spørreskjema får man kun innhentet informasjon rundt nærmiljøet og hva befolkningen mener er gode møteplasser, liker/misliker ved nærmiljøet sitt og lignende. Denne type kunnskapsinnhenting mister den viktige dialogen, jfr. Freire (1999).

Dette er nyttig informasjon som kan bidra i kunnskapsinnhenting, men det er ikke nok for en fullverdig dialog. Jeg mener det er en nyttig og til tider nødvendig kvalitativ metode å innhente erfaringsbasert kunnskap hos befolkningen. Derimot mener jeg at man trenger ulike medvirkningsmetoder. En står i fare for at befolkningen mister forståelsen av å delta i en demokratisk prosess (slik Lisa beskriver det tidligere i oppgaven) når dialogen uteblir, og distansen mellom fasilitatorer og befolkningen ikke reduseres.

Ledwith og Springett (2010, s. 13) mener at det å bli kritisk, og å utvikle en spørrende tilnærming til omverden, utfordrer tatt-for-gittheten i hverdagslivet. Et slikt spørreskjema kan være med på å invitere til å få frem befolkningens tanker og ideer, men slik jeg oppfatter Freires tanker om dialog, så vil ikke spørreskjema være nok for å få i gang en god idé-prosess. Dialog må være en felles prosess mellom flere parter, der utveksling av ideer flyter fritt og alle parter deltar, noe man mister i en slik spørreundersøkelse.

Mer om dialogen i de ulike medvirkningsmetodene vil diskuteres nærmere i kapittel 6.

5.3   *”Medvirkning kan være noe mye mer...”*

Dette sitatet tilhører prosjektleder for Bufjord kommune. Maria forteller om hvordan hun fikk en påminning om at medvirkning kan være noe mye mer, og at hun har fått en mer utvidet forståelse av hva medvirkning kan være. Dette er sånn sett litt selvmotsigende når jeg tidligere har spurt om prosjektet har endret deres oppfatning og forståelse av medvirkning, men svarene har hos alle vært at det ikke har ført til endring, slik det ble nevnt i kapittel 5.1. Her tenker jeg at det er mulig man har fått en annen forståelse av hvordan vi kan benytte oss av medvirkning uten at man nødvendigvis har tenkt veldig på at nettopp dette har skjedd.

Slik Maria får en påminnelse om at medvirkning kan være så mye mer, så kan Nærmiljøprosjektet ha bidratt til en breiere forståelse av medvirkning for prosjektleder, noe som kan komme til nytte i andre prosjekter der lokalsamfunnet skal være med å bidra med sin kunnskap. Ikke bare får jeg inntrykk av at prosjektleder har endret oppfatningen av medvirkning, men noen av prosjektlederne mener at befolkningen *selv* har fått en ny forståelse;

“ Jeg tror prosjektet har gitt dette med medvirkning et veldig løft. Og at mange flere forstår mer hva medvirkning handler om. Det har gitt innbyggerne, uten at jeg har spurt dem om det, en annen forståelse av hva medvirkning kan være.” – Lisa, Framstad kommune

Hun mener det gjør noe med omdømmet når folk fra kommunen (administrasjon) drar ut i nærmiljøet på stand og viser interesse for den enkelte sine perspektiver og lagt til rette for ved de ulike metodene som er nyttet. *”Altså det gjør noe med hvordan en som innbygger føler seg sett, vil jeg tro” – Lisa, Framstad kommune*

5.4 Oppsummering

I hele kapittel 5 har jeg sett på hvordan medvirkning oppfattes og tolkes av de ulike prosjektlederne. Det er tydelig at få har svært klare tanker om hvordan de ville definert begrepet, men de har likevel brukt ulike medvirkningsmetoder og fått resultater av disse. Det kan også tyde på at noen har fått en påminnelse om hva medvirkning er, og samtidig hva medvirkning kan være. Prosjektet kan dermed ha hatt en stor betydning for hvordan man i etterkant legger til rette for medvirkning fra befolkningen i nye prosjekt og kommunale planer.

I neste kapittel vil oppgaven se litt nærmere på medvirkningsmetodene som er benyttet i de ulike kommunene.

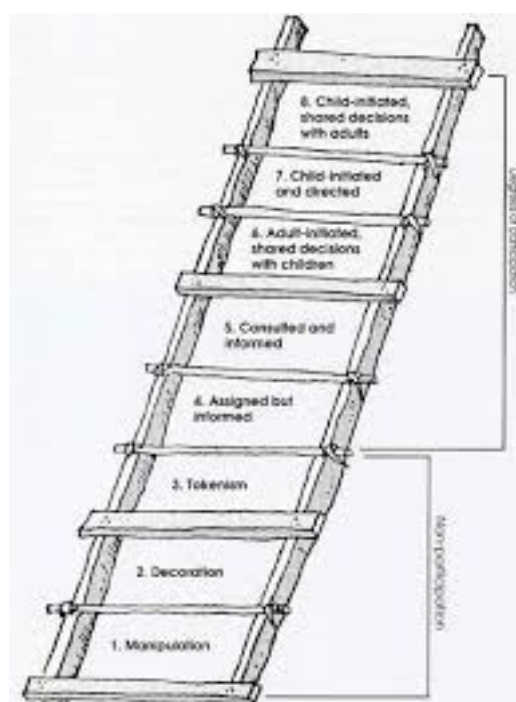
6 Medvirkning med virkning?

I dette kapittelet vil jeg fortsette å presentere viktige funn fra datainnsamlingen. I forrige kapittel så jeg på forståelsen av medvirkning sett fra prosjektlederne sin side. I dette kapittelet vil oppgaven se på hvilke metoder som er brukt i medvirkningen og i hvilken grad de gir reell medvirkning for innbyggerne.

Ettersom kommunene har brukt ulike metoder for medvirkning, og med litt ulike målgrupper, har jeg også valgt å diskutere disse litt hver for seg. Jeg vil gjennom hele denne delen knytte medvirkningsmetodene opp mot teoretisk grunnlag, og da med hovedfokus på deltakelsesstigen til Roger Hart (1992) og dialogen til Freire (1999). Oppgaven kommer til å ta hver kommune for seg, og se på medvirkningsmetodene. Jeg vil også vise at kommunene har benyttet seg av flere metoder for medvirkning gjennom prosjektperioden. Oppgaven vil, for å avgrense, konsentrere seg mest om de metodene som kom frem under intervjuene.

6.1 Bufjord kommune

Prosjektleder i kommunen forteller at fotostemme er en kreativ metode for medvirkende samfunnsutvikling, som gir barn mulighet til å formidle sitt individuelle perspektiv på oppvekstmiljøet gjennom bruk av visuell kommunikasjon som fotografier og tegninger. Metoden skal i utgangspunktet være en metode som fremmer medvirkning, men dette forutsetter også at man lykkes med å inkludere de unge gjennom hele prosessen og lar de få bidra som likeverdige partnere med voksne (Grastveit, 2018, s. 68). Det at elevene selv opplever at de ikke alltid har fått bidratt og kanskje ting ikke har skjedd, viser bare at noen faktorer kanskje har vært noe hemmende for medvirkningen, fremfor fremmende.

Figur 5: Deltakelsesstigen til Roger Hart (1992, s. 8). Ytterligere presentert i kapittel 3.1

Formålet Bufjord kommune hadde var å gi barn i et av sine lokalsamfunn mulighet til å formidle hvordan de selv oppleve sitt nærmiljø, og hvordan de ønsket at det skulle være. Fotostemme ble utviklet av Caroline Wang og Mary Ann Burris på tidlig 90-tallet, og blir sett på som en kreativ metode for medvirkende samfunnsutvikling (Wang & Burris, 1997). Gjennom fotografering kan man identifisere samfunnsutfordringer og ressurser, og det kan skapes kommunikasjon mellom de som tar beslutninger og marginaliserte grupper, som for eksempel barn (Wang & Burris, 1997). Ved å dokumentere med bilder vil man kunne synliggjøre kollektive og individuelle perspektiver, som vil bli formidlet til beslutningstakere som kan mobiliseres for å gjøre endring (Baker & Wang, 2016).

Ifølge Wang (1999) vil fotostemmemetoden involvere deltakerne i å identifisere og kartlegge behovene deres, og slik vurdere de muligheter de har. En slik teoretisk tilnærming tilrettelegger for personer fra ulike sosioøkonomiske lag i samfunnet å bruke fotografering som dokumentasjon for å uttrykke behov og bekymringer på en visuell måte (Baker & Wang, 2016). Metoden har blitt anvendt i studier med barn og unge, blant annet for å forme tiltak for å endre helseatferd og utvikle engasjement og samfunnsendring, men også som en metode for å utvikle kunnskap om barn og unges opplevelser (Wang, 1999). En slik metode legger kontrollen hos de som deltar for å finne ut hva de vil vektlegge, men bidrar også til å involvere dem i alle aspekter av forskningsprosessen (Wang, 1999).

Ved å benytte denne metoden i skolen kan man bidra til å øke muligheten for lærerne å gå fra en lærer-rolle til en tilrettelegger-rolle ved at barna selv får mulighet til å vise sine inntrykk ved hjelp av fotografi. Resultatet av prosessen ble presentert på en utstilling på skolen der hele lokalmiljøet var invitert. Utstillingen ga barna mulighet for å gi en bredere beskrivelse rundt bildene de hadde tatt når det kom til innhold og betydning. Blant de som møtte opp, var blant annet foreldre, besteforeldre og andre lokale ildsjeler, samt kommunale ledere. Det å åpne for en slik fotoutstilling vil kunne bidra til dialog.

Fotostemme har et teoretisk grunnlag som er forankret i Freires tilnærming til utdanning for kritisk bevissthet og en fellesskapsbasert tilnærming til dokumentarfotografering og helsefremmende prinsipper (Baker & Wang, 2016). Når elevene bruker fotostemmemetoden, tilegner de seg verktøy for medvirkning, og dette vil bidra til å øke deltakerrettighetene som er nedfelt i barnekonvensjonen (Warne, Snyder og Gådin, 2013). Ledwith (2011, s. 37) trekker også frem viktigheten av å benytte seg av dialog i medvirkningen. Hun foreslår flere eksempler på hvordan man kan innhente erfaringsbasert kunnskap i lokalsamfunnet. Et

eksempel kan være å ta bilde av hva som er viktig i sitt lokalsamfunn. For de eksterne aktørene kan ikke ene og alene innhente nok og riktig kunnskap om lokalsamfunnet. Her vil lokalsamfunnet sitt bidrag være av stor, og nødvendig, betydning for forankringen i lokalsamfunnet.

I Bufjord kommune er det en tverrfaglig prosjektgruppe som har stått for gjennomføring av prosjektet. Prosjektleder Maria sa at *”det er ikke noe problem, så lenge man vet hva man skal medvirke til”*. Her ble det vist til problematikken rundt ulike oppfatninger og forståelse rundt medvirkningsbegrepet.

Medvirkning, og valg av metode, vil bli vanskelig når man er usikker på hva man medvirker til, og om dette fører til vanskeligheter i prosjektgjennomføringen. Maria viser til at de satte noen kriterier for prosjektet når det kom til hvem som skulle involveres; *”Det skal ikke være representasjonsmedvirkning. Alle skal kunne delta og vi skal få frem de unges stemmer.”*

En studie av denne medvirkningsmetoden har vist at foto og dialogen kan være et fint hjelpemiddel for å gi barn og unge en reell medvirkning (Warne et. al., 2013). Det beste i studien var at elevene, ifølge Wang og Burris (1997), hadde opplevd ekte medvirkning, noe som også kan være gjeldende for dette prosjektet. Andre masteroppgaver har også sett nærmere på nettopp dette prosjektet, og intervjuet flere av elevene som deltok. Oppgaven påpeker at de eldre elevene kunne i større grad burde fått tatt del i planleggingen av prosjektet, noe som kunne bidratt til større eierskap, samt tilegnelse av kunnskap vedrørende planlegging av prosjekt (Grastveit, 2018, s. 68).

Kommunen hadde selv en avsluttende konferanse der de prøvde å belyse hvordan de hadde nådd målene de satte seg i forkant av prosjektet;

”Ungdommene var jo litt spontane, så... På noen områder så syns de at det hadde skjedd noe, og at de hadde fått bidratt. Og på noen områder så syns du kanskje at det ikke hadde skjedd noe da” – Maria, Bufjord kommune

Det å kunne forstå hva man faktisk bidrar til er, som nevnt, vel så viktig for å kunne medvirke i slike prosesser. Under konferansen oppfatter jeg det som om elevene selv vært litt usikre på nettopp dette, når prosjektleder fortsetter videre å fortelle om når barnene ble intervjuet på scenen angående fotostemme-prosjektet;

”Og så hadde rektor en oppsummering til slutt, der han kunne si litt mer om konkrete

tiltak fra de voksne sitt perspektiv. Hva de tenker elevene har bidratt til å endre på da. For eleven er jo litt sånn "åja, det var sant ja. Det gjorde vi". Også skal vi ikke overdrive betydningen av det heller da - vi kan jo alltid bli bedre" – Maria, Bufjord kommune

En måte å tolke dette på er at de unge selv kanskje har vært litt usikre på hva de har vært med på, ettersom de må bli påmint om hva de har gjort og at "det hadde noe med dette å gjøre". Likevel har det skjedd ting på bakgrunn av prosjektet. Blant annet har elever opprettet en søppelklubb som oppstod i tiden rundt prosjektet. Sammen har flere elever knyttet bånd og ryddet populære friluftsområder. I det syvende trinnet på stigen til Hart (1992) er prosjektet initiert av barna selv, og de voksne fungerer som støttespillere og tilrettelegging. En slik søppelklubb som har oppstått som et resultat av Nærmiljøprosjektet er en viktig konsekvens av å tilrettelegge for barns medvirkning.

Slik jeg tolker bruk av metode opp mot deltakelsesstigen til Hart (1992), vil jeg hevde at barna i høy grad har medvirket i en slik prosess. Hart beskriver steg fem i stigen med at de unge noen ganger arbeider som konsulenter for de voksne på en måte som har stor integritet (Hart, 1992, s. 12). De unge hjelper kommunen til å komme frem til gode medvirkningsmetoder i folkehelsearbeidet. Barn og unge kan vesentlig forvandle voksnes meninger, ideer og handlinger. I tillegg har de unge mobilisert egne krefter i ly av prosjektet og lagd sine egne små prosjekt som bidrar til et helsefremmende miljø (jfr. søppelklubben).

Barnas muligheter til medvirkning er avhengig av rammevilkår satt av voksne. Nærmiljøprosjektet og fotostemmemetoden er designet og drevet av voksne, og dermed ikke initiert av barna selv. Dersom medvirkningsarbeidet i liten grad legger til rette for at elevene skal komme med egne forslag, så kan man stå i fare for at de blir passive i arbeidet, som igjen påvirker muligheten for empowerment i negativ retning. Dersom empowerment inkluderer en dimensjon av å føre over makt til andre, må de voksne som sitter med makten gi litt slipp for å gjøre makten tilgjengelig for barn (Minkler & Wallerstein, 2005, s. 35).

Likevel oppfatter jeg at meningene til barna blir tatt på alvor og de er med på å forme planer for nærmiljøet sitt. Både i løpet av prosjektet og i ettertid har flere små og større tiltak blomstret opp som et resultat av prosjektet. Blant annet har innspill fra elevene brukt som grunnlagsmateriale for å peke ut senterområder i Bufjord. Det er også fokusert på at leke- og

aktivitetsområder skal legge til rette for variert lek og aktivitet, og at de skal fungere som møteplass på tvers av generasjoner. Basert på dette mener jeg at de unge selv har hatt stor grad av aktiv medvirkning, og sluttresultatet med dialogbasert utstilling blir tatt på alvor.

Prosjektlederen nevner selv deltakelsesstigen til Hart(1992) i løpet av samtalen vår; *“Så den der medvirkningstrappen som veldig mange kan, veldig mange vet, men som vi må minnes på”*. Det at man kanskje har vært usikre på at *”det vi gjorde her har førte til dette”*, vil jeg argumentere for kan være en mangel på god nok informasjon slik at de unge selv har forståelse for hva de er med på og hvorfor. Formidlingen rundt prosjektets formål har muligens vært litt mangelfull, men det betyr ikke at man ikke kan innhente den informasjonen man trenger.

Prosjektgruppen selv har erfart at barn og unge kan formidle sine meninger om sitt nærmiljø, og disse skal man lytte til. I tillegg har de i sin egen sluttrapport beskrevet at *”medvirkning fører til at barna selv setter i gang tiltak”*, noe bl.a. søppelklubben er et godt bevis på.

6.2 Lovik kommune

Lovik kommune har hatt fokus på unge og eldre i tre ulike grender innenfor kommunen, og har brukt Asset-Based Community Development (ABCD) som tilnærming i dette prosjektet. Kommunen har brukt 5.-10. Klassestrinn i grunnskolen og aldersgruppen 67-79 år (Lovik kommune, 2016). Prosjektgruppen testet ut en del metoder for å samle inn data. De hadde blant annet spørreskjema som var til femte til tiende klassestrinn, samt en *”ut av huset-kartlegging”*. Samme spørreskjema som ble brukt hos femte til tiende klassestrinn ble gitt til 67-79-åringene i de tre grendene som prosjektet fokuserte rundt. *”På ungene var det jo hundre prosent svarprosent, siden det ble gjort i klassen. Mens hos de eldre ble det ikke så høy svarprosent”* – Ingrid, Lovik kommune

I disse spørreskjemaene forklarer Ingrid at spørsmålene var svært enkle og spørsmålene var blant annet om hva de synes var bra i sitt nærmiljø, mindre bra, hva som er bra og mindre bra for sin egen del, forslag til endringer og lignende. Videre valgte prosjektgruppen å undersøke mest barn og unge, da de mente prosjektet mest var rettet mot denne målgruppen. Etter disse spørreundersøkelsene satt prosjektgruppen igjen med store mengder data som de ønsket å videreformidle til befolkningen;

”Dette må jo folk få vite hva de har sagt, gjort og svart. For det vil jeg jo tro at folk var interessert i. Hvordan det gikk med de undersøkelsene som de sprang rundt med og ville ha oss til å svare på. Og så bestemte vi oss for at vi skulle ha grendemøte. Vi skulle ha et møte i de tre grendene, ett i hver grend, der vi presenterte funnene” – Ingrid, Lovik kommune

Lovik kommune har altså begynt med en form for kartlegging i form av spørreskjema. Men dette vil ikke være nok for en medvirkende praksis hvis vi skal tro Ledwith og Springett. De sier at medvirkende tilnærminger handler om å lære folk å stille spørsmål ved svar, fremfor å svare på spørsmål (Ledwith & Springett, 2010, s. 21). På slik måte blir det nødvendig å finne en mer reell medvirkningsmetode, og Lovik kommune valgte å prøve ut ABCD-metoden. Dette er et godt eksempel på hva som skjer når kommuner får mer veiledning i forhold til hva medvirkning egentlig er.

Kommunen gjennomført et kurs i medvirkningsmetoden der prosjektgruppen og ulike personer fra grendeutvalgene, barn og unge, og administrasjonen deltok. Deretter kom kursholder Cormac Russell til en av grendene og gjennomførte ABCD-metoden med både voksne og barn til stede.

”Vi gjennomførte dem en uke eller to før vi skulle ha grendemøtene. Da bestemte vi oss for at grendemøtene skulle presentere resultatene. Og så skulle vi ha ny innspillsrunde til de som kom for en oppfølging” – Ingrid, Lovik kommune

ABCD-metoden er en tilnærming innenfor samfunnsarbeid og som er brukt og tilpasset lokalsamfunn verden over. Utover mobiliseringen av et bestemt samfunn, er metoden opptatt av hvordan man kobler mikro-ressurser til makro-miljøet. Med dette menes de ressursene som finnes hos innbyggerne opp mot storsamfunnet og miljøet (Cunningham & Mathie, 2002, s. 1). ABCD er forutsetningen for at samfunn skal drive utviklingsprosessen selv ved å identifisere og mobilisere eksisterende, men ofte usette ressurser. Målet er at utviklingen skal være drevet av lokalbefolkningen selv, og ikke fagfolk (Cunningham & Mathie, 2002, s. 1).

Det vil likevel ikke si at fagfolk skal være totalt fraværende. Det er viktig at de er til stede som fasilitører, motiverer befolkningen og er en hjelpende hånd. Her ligger det muligheter for at de lokale innbyggerne kan se til hverandre for mulige løsninger på utfordringer. Kommunen knyttes sammen med lokalsamfunnet for å finne løsninger for å forbedre og

utvikle kollektivt samarbeid og sosial kapital. Det er en metode som legger til rette for å inkludere alle i samfunnet, noe *Ingrid* selv påpeker gjennom intervju;

“Men jeg tenker jo at det bør være system som funker og i alle fall er med å inkludere, og ikke ekskludere. Og det er en kvalitet i seg selv; Det å kunne delta” – Ingrid, Lovik kommune

Jeg ønsker å se ABCD i lys av Hart sin deltakelsesstige og Freires teori om dialog. Metoden bruker dialog og samtale både mellom kommunen og innbyggerne, men også innbyggerne seg imellom. Dette mener jeg er med på å skille metoden fra flere andre medvirkningsmetoder. Freire (1999) mener at gjennom dialog kan barn og unge få selvtillit, bli aktiv og på denne måten få styrke til å frigjøre seg selv fra den maktesløse posisjonen. Han mener også at frigjøring er avhengig av at man er bevisst sin egen situasjon, og på en slik måte ta steget ut fra maktesløsheten og skape en ny livssituasjon man selv har kontroll over (Freire, 1999, s. 13).

Bevisstgjøringsprosessen skjer gjennom å dele erfaringer (Freire, 1974, s. 13), som igjen kan knyttes til historiesamling som ABCD-tilnærmingen benytter seg av. Dette vil være et godt utgangspunkt for kollektiv handling og medvirkning (Askheim, 2012, s. 23). Dette kan føre til kollektivt empowerment, og lar innbyggerne definere sine lokalsamfunn og gir dem muligheten til å finne styrker og svakheter (Slettland & Donovan, 2012, s. 180).

Dialogene er nødvendig for fullverdig medvirkning (Freire, 1999). Denne utvekslingen av ideer og historier mellom partene er noe ABCD tilnærmingen legger til rette for. I tillegg mener jeg den legger til rette for empowerment, og at tilnærmingen har ført til økt medvirkning lokalt og i planprosessene i kommunene. Noe også prosjektleder forteller om;

”Og så har disse grendeutvalgene tatt den (innspillene som er samlet inn) og sagt; Dette er vårt arbeidsverktøy. For 70 prosent av dette kan vi gjøre noe med selv. Trenger ikke involvere noen andre enn oss selv. Og så må vi som kommune se hvilke muligheter vi har for å bidra, men vi skal ikke overta prosjektet” – Ingrid, Lovik kommune

En økt grad av medvirkning i endringsprosessene vil også øke sannsynligheten for at endringene får forankring i lokalsamfunnet. I samtale med prosjektleder *Ingrid* snakker vi litt om grendemøtene de har vært med på og gitt informasjon til. I sitatet over viser *Ingrid* til

ansvars- og eierfølelsen som ligger hos grendelagene, og mener det har ført til økt engasjement.

Det å delegere oppgaver til grendelagene vil kunne øke innbyggernes individuelle empowerment med å øke selvtilliten, kunnskapen og ferdighetene (Askheim, 2012, s. 26). I tillegg vil det øke lokalsamfunnets kollektive empowerment og knytte dem tettere sammen.

Ledwith (2011, s. 37) gir en rekke eksempler på hvordan man kan samle historier i lokalsamfunnet og videre bidra til lokal deltakelse. Et eksempel kan være å be innbyggerne ta bilde av hva som er viktig for dem i dagliglivet. Det er gjennom denne typen aktiviteter at historier og muligheter for endring blir avdekket. Ledwith bygger sin teori på Freire som påpeker at teori begynner i levde virkelighet, i folks historier, i gjensidig respekt og i dialog (Ledwith, 2011, s. 61). I samfunnsarbeid og i ABCD-tilnærmingen står dialog og gjensidig respekt og forståelse sentralt.

ABCD kan være en tidkrevende prosess, og det kan muligens være grunnen til at tilnærmingen velges bort. På den annen side kan en tidkrevende planleggingsprosess gjøre implementeringen enklere og spare kommunen, fylkeskommunen og staten for både tid og penger. Prosjektleder forklarer at ABCD metoden er etablert som metodikk/prosess for medvirkning i kommunen, noe som tyder på at kommunen selv har hatt gode erfaringer med metoden.

6.3 Karldal kommune

Formålet til Karldal kommune har vært å få flere til å gå eller sykle til skolen og å redusere biltrafikken. Prosjektlederen selv forklarer tankene før prosjektet satte i gang;

*”Hva kan vi gjøre med skoleveien som får flere til å gå eller sykle til skolen? Vi måtte få en metode som gir oss den tilbakemeldingen, og da brukte vi applikasjonen. Den ligner veldig på Barnetråkk-metoden, men her er det da mobil og sporing” –
Karianne, Karldal kommune*

Målgruppen har i all hovedsak vært barn og unge, men det har også blitt lagt opp til å innhente informasjon om hva ungdom, voksne og eldre mener. Det ble gjennomført en workshop med to velforeninger der både ungdom, voksne og eldre samarbeidet om å

kartlegge skolevei og naturterreng.

Karldal kommune har valgt å benytte seg av en applikasjon som sporer barns bevegelse med GPS mens en stemme og animasjoner veileder dem gjennom prosessen med å rapportere farlige steder på ruten til skolen (Eurocities, 2016). Denne applikasjonen skal være morsom og enkel å bruke for barna (Eurocities, 2016). Hovedmålet med applikasjonen er å engasjere barn og vise dem at de har en rolle i deres lokalsamfunn.

Kommunen startet opp et pilotprosjekt på en av skolene i kommunen (Karldal kommune, 2019, s. 2-3). Prosjektlederne informerte 7. klasse om oppgaven og gjorde en test-tur i nærmiljøet. Jeg får også vite at læreren har tilpasset undervisningen slik at elevene fikk ekstra tid på morgenen til å bruke applikasjonen på vei til skolen. Dette tyder på at både skole og lærere tar medvirkning på alvor når de legger til rette for dette i undervisningen. Etter at 7. klasse fikk prøve seg frem, var det 4.-6. Klasse sin tur. De fikk også presentert applikasjonen og bruken av den, før den skulle testes ut på egenhånd. Rapportene fra elevene kom over en periode på 2 uker.

I tillegg til applikasjonen har prosjektgruppen også benyttet seg av en kartworkshop for 7. Klassetrinn (Karldal kommune, 2019, s. 3). Prosjektlederen presenterte oppgaven og de fikk opplæring i hvordan man forstår kart og symbol. Her skulle elevene tegne skoleveien sin på hvert sitt individuelle ark før de ble plassert i større grupper. Gruppene skulle igjen tegne eksisterende og mulige snarveier på større kart. Både individuelle oppgaver og gruppeoppgaver har altså blitt benyttet i denne kartworkshopen. Prosjektgruppen hadde i utgangspunkt kun tenkt å gi elevene gruppeoppgaver for å spare tid, men etter ønske fra lærer ble den delt i to. Den første individuelle oppgaven ble en form for ”mental mapping” som hun mente var god læring for elevene. I tillegg til streker og symboler ble gruppene bedt om å legge ved notater som forklarte hva de ønsket å få frem, noe som gjorde det lettere under digitaliseringen av kartene.

På én måte ser man her hvordan prosjektgruppen har lagt til rette for at læreren bidrar og kommer med sine ideer og tanker rundt undervisningsopplegg, og man har benyttet seg av vedkommende sin ressurs og kunnskap. Dette vil kunne bidra til eierskapsfølelse slik som grendelagene i Lovik kommune satt igjen med. Derimot vil jeg hevde at man kanskje har glemt å lytte til elevene selv i dette tilfellet. Læreren har funnet en metode hun mener er god læring for elevene, men slik jeg oppfatter oppgaven de ble gitt, så er det elevene som skal gi

prosjektgruppen kunnskap og læring.

En pedagogisk praksis som undertrykker utviklingen av evnen til kritisk tenkning istedenfor å stimulere den, kaller Freire (1999) for "bankundervisning". Denne type undervisningspraksis forteller elevene hva de skal lære og hvordan de skal lære det. Freire (1999, s. 61) beskriver en type undervisning som er basert på et mekanisk og oppsplittet syn på bevisstheten som læreren har funnet for dem. I bankundervisningen er forholdet mellom lærer og elev asymmetrisk, og da kan det heller ikke oppstå ekte dialog (Freire, 1999, s. 166).

Her mener jeg ikke at læreren har hatt noen dårlig intensjon, men har kanskje god erfaring med denne type "mental mapping" og ser på dette som en god fremgangsmåte. Jeg vil likevel hevde at denne metoden ikke bidrar like mye til dialogen som Freire snakker om. Elevene får tegne og notere på et kart, for så å levere det inn. Jeg får ikke noe sterkt inntrykk av at den store dialogen mellom elev, lærer og prosjektgruppe har foregått. Det kommer også frem i intervjuet at elevene jobbet til sammen i ca. 1 time. Da avtok konsentrasjonen og de var klar for å gjøre noe annet.

Dersom en styrkende dialog var mer til stede, ville kanskje ikke eleven ha mistet konsentrasjonen like raskt, og de hadde bidratt mer i medvirkningsprosessen. Selv om elevene har bidratt med kunnskap om sitt nærmiljø i form av tegning, mener jeg man kunne fokusert mer på den fysiske dialogen og forståelsen av kunnskapen prosjektgruppen mottar. Det er viktig at det ikke kun handler om overføring av kunnskap, men om å skape muligheter for produksjon eller konstruksjon av kunnskap.

Karianne mener selv at prosjektet la til rette for at lærer og elever fikk en medbestemmelse i prosjektet; *"Læreren, rektoren og elevene, ikke minst, fikk lov å bestemme prosjektet. Styre retningen på det. Så det betydde mye for medvirkningen og at det gikk så bra"*. Opp mot Hart (1992) sitt syn på barns medvirkning vil dette være litt motstridende. Hart (1992) bruker begrepet tokenisme for å beskrive tilfeller hvor barn tilsynelatende blir gitt en stemme, men faktisk har liten eller ikke noe valg om emnet eller stilen til å kommunisere det. De har også lite eller ingen mulighet til å formulere sine egne meninger. Det siste mener jeg at metodene kommunen har valgt legger godt til rette for. Barna og elevene har fått mulighet til å kartlegge sine lokalsamfunn både ved hjelp av digitale verktøy og kartworkshop.

Derimot mener jeg at verken denne applikasjonen eller kartworkshoppen har vært metoder der barn og unge har fått uttalt seg om *hvordan* de ønsker å dele sin lokalkunnskap. De har heller

fått fortalt hvordan de skal dele sin erfaringsbaserte kunnskap fremfor å skape en dialog der ungene kan komme med føringer for hvordan de selv ønsker å dele denne kunnskapen. Ungene bør få ha en medbestemmelse i selve planleggingsprosessen.

“Det å la prosjektdeltakerne, og derav lærerne og andre ildsjeler, være med å bestemme hvordan det skal bli; de blir tatt hensyn til. Vi formet prosjektet sammen, etter kompetanse som de forskjellige sitter på.” – Karianne, Karldal kommune

Slik jeg tolker prosjektlederen, er det tydelig at prosjektgruppen hadde både et ønske og en tro på at de benyttet seg av kompetansen til andre deltakende i prosjektet. Likevel mener jeg at man har mistet litt av den kvalitative og mer detaljerte kunnskapen ungene besitter. Hart bruker begrepet tokenisme for å beskrive tilfeller der ungdom tilsynelatende får en stemme, men det viser seg at de faktisk har lite eller ingen mulighet til å formulere sine egne meninger (Hart, 1992, s. 9). Han påstår videre at vi kan finne flere tilfeller av tokenisme i ulike prosjekter/planarbeid enn ekte former for deltakelse. Metodene kan som sagt gi kunnskap om lokalsamfunnet sett fra barns perspektiv, men gir ingen mulighet for en åpen dialog. Det at elevene var lei etter 1 time med kartworkshop kan tyde på lite eierskap hos elevene og et ønske om å gjøre ting på en annen måte. Å bli involvert på ”liksom” kan føre til resignasjon og tretthet på å medvirke. Ungene kan bidra til å legitimere prosjektgruppens satsing på barns lokalsamfunn, men gis begrenset mulighet til å påvirke rammebetingelsene for kommunikasjon.

I etterkant av jobbingen med elevene gjorde prosjektgruppen en workshop med grendelaget der både applikasjonen og kartworkshoppen ble presentert. Mottakelsen fra grendelaget ble oppfattet som positivt, men med et større fokus på å tegne på kart enn applikasjonen selv. Dette kan komme av at applikasjon var rettet mot barn, og ikke voksne. Dermed blir den litt for ”barnslig” for de eldre som sitter i grendelaget, men kan fungere fint for de yngre som har blitt med på møtene. Her ble det lagt opp til at deltakerne skulle finne tid til å gjøre rapportering med applikasjonen når de hadde anledning, noe ikke alle hadde, ifølge prosjektleder. Hun mente likevel at personene som møtte opp var svært positive og godt blandet i grupper, både ungdom, voksne og eldre.

Når det gjelder informasjon og inkludering av deltakerne, ble det gitt ut skriv til foreldrene, samt informasjon i plenum om hva deltakerne skulle bidra med og hvorfor. Igjen vil det i slike tilfeller bli litt uklart om hva som er reell medvirkning dersom elevene er usikre på hva de

bidrar til og bidrar med. Prosjektleder forklarer selv hvem som fikk informasjon og hvordan; *”informasjonen ble gitt helt ned mot fjerde klasse. For yngre enn dette ble bare ”vi får lov å leke med mobilen”. Men da igjen; hvor går grensen for hvilke tilbakemeldinger du kan få?”* – *Karianne, Karldal kommune*

Skal man sammenligne denne tanken om at de yngre ikke helt forstår hva de skal bidra med, så kan vi se mot Bufjord kommune blant annet. Der ble barn helt ned i barnehageettrinn inkludert i kunnskapsinnhenting og medvirkningsprosessen. Applikasjonen, brukt i Kardal, var rettet mot skoleelever, så i den forstand skal også 1.-3. trinn også kunne bruke den slik den er tenkt. Et problem her kan være at mange av de yngre elevene kanskje ikke har mobil selv. Her kan foresatte muligens bidra ved å la de få tilgang til deres mobil, og dermed kan benytte seg av applikasjonen. I tillegg vil tilrettelegging i kartworkshopen være en mulighet for å få de til å bidra med kartlegging av skoleveien sin, uavhengig av mobil eller ei.

Med utgangspunkt i digitale verktøy og medvirkningsmetoder har Karldal kommune sett nærmere på koblinger og snarveier mellom sentrale målepunkt og nye og etablerte boområder. På denne måten kan barn og unge bevege seg trygt. Selv om jeg har argumentert for at metodene ikke legger til rette for medvirkning i kommunikasjonsformen har den likevel ført til konkrete endringer i kommunen, bl.a. snarveier i terreng mellom boligområder og barnehage/skole, og utbedring av skolevei med gang- og sykkelvei.

6.4 Framstad kommune

Barn må gis anledning til å utfolde seg på sine måter, og få både tid og rom for deltakelse. Dette bidrar til å skape rom for at barn kan uttrykke seg sammen med jevnaldrende og voksne. Som borgere med rettigheter på sin side, har barn, på lik linje med voksne, rett til å ta del i demokratiske prosessen som påvirker deres hverdag. Spørsmålet er ikke lenger om man skal inkludere barn i medvirkningsprosesser, det er hvordan man skal tilrettelegge for å sikre en reell og meningsfull medvirkning for dem.

Framstad hadde et ønske om å få frem flere stemmer i kommuneplanarbeidet, og sikre innspill fra grupper som ofte ikke blir sett og hørt, deriblant voksne utenfor arbeidsliv, barn og unge, innvandrere og personer med utviklingshemming. Noen grupper gikk greit å få med seg,

andre viste seg å være litt mer utfordrende. Flere medvirknings- og mobiliseringsmetoder har blitt benyttet, og jeg velger derfor å fokusere mest på hvordan de har brukt barn og unge i prosjektet, samt dialogen de har skapt med befolkningen.

Tidlig i samtalen med prosjektleder kommer vi inn på rolleavklaring og forståelse av hva hennes mandat i prosjektet er. Lisa har en klar definisjon av hva hun mener medvirkning handler om, og beskriver hennes rolle i prosjektet som mer en tilrettelegger for andre;

“I det prosjektet, så blir jeg å være mer en katalysator. For å få andre til å ta ansvar. Jeg kan legge til rette, lage forum, møteplasser som gjør at folk treffes og får utvekslet tanker. Tanker som fører til handling” – Lisa, Framstad kommune

Prosjektlederen viser at hun ønsker at innbyggerne selv skal få ansvar, produsere, komme opp med nye tanker og ideer – mens hennes rolle er å tilrettelegge for at alt dette kan skje. Dette er i tråd med samfunnsarbeidslitteraturen, som fremhever viktigheten av å være en katalysator for befolkningen som én av de viktigste funksjonene (Hutchinson, 2010, s. 141). Dette innebærer å være tilrettelegger for at de berørte (i dette tilfellet lokalsamfunnet) skal kunne handle, reflektere og arbeide med endringer.

Prosjektleder selv påpeker viktigheten av å fokusere på barn og unge, og at *“disse ble en tydelig målgruppe”*. Prosjektgruppen mente selv at barnehage og skole er en naturlig arena å nå målgruppen på. Derfor ble det tidlig i prosjektperioden initiert et delprosjekt ved en ungdomsskole (Troms fylkeskommune, 2019). Her var målet å utvikle gode metoder for å innhente kunnskap om trivselskvaliteter i lokalmiljøet. Prosjektgruppen trakk deretter inn flere skoler og barnehager i prosjektet, i tillegg til mange andre arenaer for kunnskapsinnhenting og medvirkning.

I mobiliseringsfasen til Framstad ble det gjennomført blant annet tema-dager på skolen der de jobbet med forståelse og ønsker rundt møteplasser. Gjennom prosjektet ble elevene presentert nærmere for sentrale begrep som møteplasser og nærmiljø, før de videre hadde en dialog om hva en møteplass er, og hva som er gode møteplasser. Denne skolen lå i en bydel der kommunen skulle starte arbeidet med ny kommunedelplan. Lisa forteller at det ble etablert et prosjekt, «Innbyggermedvirkning i kommunedelplanprosess», der målet var å få frem den lokale kunnskapen rundt møteplasser og nærmiljø der folk ferdes og trivdes. Ved gjennomføringen fungerte rektor ved skolen som et bindeledd mellom prosjektgruppen og skolen. Her mobiliserte og orienterte rektoren lærerne til å forbedre prosjektet ved skolen.

Flere elever fra 8. og 9. klasse deltok i arbeidet med trivsel og gode møteplasser i nærmiljøet.

Disse innspillene ble til ulike former for presentasjoner som igjen ble fremvist på en utstilling i gymsalen på skolen. Her møtte det både politikere, rådmannen, ordføreren og andre faglige ledere i kommunen. Mange av tiltakene elevene kom med, ble gjennomført med dugnadsånd, og andre forslag er blitt spilt inn til det kommunale planarbeidet. Dominelli (2002, s. 117) ser på empowerment som en prosess der det handler om å forhandle med andre for å påvirke de valgene som vil ha betydning for livene til befolkningen. På slik måte har kommunen lagt til rette for økt empowerment hos ungdommene gjennom dialog mellom ungdom og for eksempel politikere.

Allerede i startfasen la prosjektgruppen til rette for at ungdommene skulle få komme med sin forståelse av møteplass og hva de selv ser på som møteplasser. Her har de tidlig startet en god dialog med både lærere, rektor og ikke minst ungdommene selv. Slik jeg ser det, har ikke læreren gått i fella for bankundervisning slik Freire (1999) ønsker å unngå. Læreren har ikke ”overført” sine tanker om gode møteplasser, men heller lagt til rette for egen refleksjon fra ungdommene sin side. I følge Freire (1999, s. 24) handler en god dialog om reflektert medvirkning fra begge parter, noe læreren og ungdommene har klart gjennom god dialog på temadagene på skolen.

I følge Lisa følte prosjektgruppen selv at elevene ”ble sett”, og spesielt det de hadde produsert. Det ble dokumentert, laget rapport, innslag i media og lignende. Det hun selv peker på som problematisk er synligheten når ting stopper litt opp.

”De (ungdommene) ble ikke synliggjort i planen sånn som det skulle, fordi planprosessen stoppet opp. Det blir litt lang tid mellom. For dette var jo i starten (ref. starten av hele Nærmiljøprosjektet), så da blir de som gikk på ungdomsskolen da... Ja, de er jo snart ferdig med videregående nå.” – Lisa, Framstad kommune

Ting tar tid i slike kommunale prosesser når man inkluderer elever på trinn der prosjektet ikke vil være ferdig før de er ute av ungdomsskolen. Antonovsky problematiserer opplevelsen av sammenheng (OAS) som kjernen i salutogenese (jfr. kap. 2.2). Det må være en viss følelse av tillitt til at velværet er strukturert og forutsigbart. Nettopp ved at ting tar tid i kommunale prosesser vil elevene kunne miste litt av eierskapsfølelsen, og kanskje ikke oppleve på samme

måte at ting blir gjort (Antonovsky og Lev, 2000, s. 37). De har blitt med i et prosjekt, fått uttalt seg, men så får de ikke oppleve sluttresultatet, og mister også opplevelsen av det meningsfulle bak deltakelsen. Her mener jeg kommunen har lagt til rette for å møte barna på arenaer de er trygge på, og gitt de en stemme i planarbeidet, men støter på utfordringer når det kommer til tid. De har også lagt til rette for dialogen, som er nøkkelen til endring (Freire, 1999, s. 71), og det er kanskje nettopp en endring lokalsamfunnet som ungdommer kan trenge.

Metodebruken med temadager og utstilling kan vurderes med utgangspunkt i Harts (1992) deltakelsesstige. Dialogen om møteplasser åpner for en bedre forståelse av bakgrunnen for prosjektet og hvorfor det er viktig at de deltar. I trinn fire i deltakelsesstigen (Hart, 1992) forklarer Hart at de unge deltar på frivillig grunnlag og får meningsfulle oppdrag og roller. Plassering av elevenes medvirkning i prosjektet her kan forklares og begrunnes ut fra faktorer som Hart (1992) anser som gjeldende for dette trinnet. Ettersom dette er temadager som foregikk på skolen, vil ikke dette nødvendigvis tilsvare at de deltar på frivillig grunnlag. Her er de nødt å møte opp på skolen, og delta, ettersom det er lagt inn i skoledagen. På den andre siden har ungdommene fått ulike oppdrag i å kartlegge sine møteplasser og komme med forslag til forbedring og opprettelse av nye gode møteplasser for dem. Man sikrer også medvirkning fra alle kanter.

Ungdommen har ikke selv bestemt tema og hvilke spørsmål de vil drøfte, men de har fått velge selv de erfaringene de vil dele. Dessverre mister man noen av disse ungdommene underveis når ungdommene slutter på ungdomsskolen. Her mister ungdommene verdifull informasjon om prosjektet videre, og dermed informasjon om hvordan deres innspill har blitt benyttet. Dette kan ses ut fra trinn fem i deltakelsesstigen der barn og unge skal få delta i analyseprosessen og motta tilbakemeldinger. En av utfordringene når man involverer ungdom som snart er ferdig på ungdomsskolen, og muligens flytter ut av kommunen etter hvert.

”Den andre delen av arbeidsgruppen jobbet mot hele befolkningen, men med spesielt fokus på å få med disse gruppene som var vanskelige å få med” – Lisa, Framstad kommune

Her har det blitt brukt flere måter for å innhente informasjon fra befolkningen. En av medvirkningsmåtene Framstad kommune har brukt, i tillegg til temadager og utstilling på skolen, er spørreskjema og fokusgrupper. Her har kommunen hatt et stort mangfold i

medvirkningsmetoder, og lokale organisasjoner og frivillige deltok i å innhente svar på spørreskjema om hva som skapte trivsel for innbyggerne. Prosjektleder mener selv at dette kan ha bidratt til større fokus på mulig utvikling av bygda, og at flere ble mobilisert til å delta i arbeidet.

Framstad kommune har vært en av de kommunene som har mobilisert bredt, og har blant annet fått med seg stor spredning i alders- og målgrupper. Lisa forteller at for å mobilisere så har de brukt ulike fora som prosjektgruppen hadde. *”Vi brukte eldretreff, vi brukte boligkontoret, vi brukte idrettslaget, men så brukte vi også nærbutikken”*. I tillegg har de vært i barnehager og fått innspill fra de minste om hva de syntes om sitt eget nærmiljø.

”Vi fikk veldig tydelige innspill fra de yngste. Vi hadde jo barnehagebarn med. Det var helt tydelig fra dem at det de likte, det var å være i naturen” – Lisa, Framstad kommune

På slik måte har Framstad kommune vært tidlig ute med å skape dialog med de aller minste i et ønske om å sikre dem et godt lokalsamfunn basert på deres ønsker og verdier. Det å involvere barn ses på som den beste muligheten for å identifisere faktorer i lokalsamfunnet som fremmer deres oppvekstvilkår.

Hart (1992) hevder at dersom man skal oppnå reell medvirkning, vil det være nødvendig å la barn delta i hele prosessen, slik jeg oppfatter Framstad kommune har gjort. Barn må få medvirke i diskusjonen, noe som gir dem informasjon om hvordan og hvorfor beslutninger blir tatt (Nordenfors, 2010). Her er ikke målet at barna skal handle på egenhånd, men at de tørr å begi seg ut på eget initiativ og spør de voksne om hjelp (Hart, 1992). Dette kan oppnås ved å inkludere barna så tidlig som mulig i prosjektfasen for å tilegne seg ferdigheter som senere vil bli nødvendig for å handle på egenhånd.

Kunnskapen kommunen sitter igjen med påstår prosjektleder at har hatt stor betydning både for dette prosjektet, men også fremtidige planer. Denne kunnskapen ville kanskje aldri dukket opp dersom barna ble tatt inn senere i prosessen, eller ikke gått i dialog med på en utviklende måte.

”Det er kunnskap som vi gjemmer og tar videre i forhold til hva vi skal stille med i utbyggingsprosessene. I stedet for å ha en sandkasse, så kan man kanskje heller ta vare på den lille haugen som ligger der. Slike ting...” – Lisa, Framstad kommune

Kunnskap fra prosjektet blir også brukt av aktører utenfor kommuneorganisasjonen. Blant annet har et arkitektfirma brukt funn i innspillsrapporten ved utarbeiding av mulighetsstudie for sentrum (Tromark fylkeskommune, 2019, s. 3-4). Innspillsrapporten er tilgjengelig for innbyggerne på kommunen sin nettside, og blir brukt av innbyggerne i deres argumentasjon rundt utvikling av lokalsamfunnet. Den er altså synlig for alle som deltok, og andre i kommunen.

I tillegg har lærere og elevrepresentanter deltatt på ABCD-kurs i regi av prosjektet, og elevene fra kurset har brukt kunnskapen til å arrangere idédugnad (Tromark fylkeskommune, 2019, s. 3-4). På bakgrunn av dette har flere aktiviteter blitt gjennomført. Dette viser hvor viktig det er å gå i dialog med både barn og voksne i en tidlig fase, og hvordan denne dialogen har lagt til rette for planstrategien i kommunen.

I hovedrapporten for Nærmiljøprosjektet kommer det frem at lavterskeltilbud i Framstad kommune har vært et fokus ettersom det fremmer sosial deltakelse blant utsatte grupper og motvirker ensomhet og utenforskap (Hordaland fylkeskommune, 2019, s. 11). Tilbudene på tvers av grupper fremmer tillit og tilhørighet. Sosial deltakelse og økning av sosial kapital vil kunne være helsefremmende for innbyggerne, og et tema som vil bli nærmere sett på og diskutert i kapittel 7.

6.5 Oppsummering

Kommunen knyttes sammen med lokalsamfunnet for å finne løsninger for å forbedre og utvikle kollektivt samarbeid og sosial kapital. Det er ulike metoder som legger til rette for å inkludere alle i samfunnet.

Slik Ingrid påpekte at det er en ”kvalitet i seg selv å delta”, slik tenker jeg det støtter opp om hva prosjektleder for Bufjord kommune sa om at ”alle skal kunne delta”. Det er et bredt aspekt i disse prosjektene, noe som krever mye både av prosjektleder og prosjektgruppen. Her har kommunene møtt på både utfordringer, men også funnet flere løsninger som et resultat av prosjektet.

Noen metoder har muligens gitt bedre resultat enn andre, men alle har gitt nye innblikk i hvordan man kan legge til rette for bedre mobiliseringsmetoder og medvirkning av ulike

grupper, blant annet barn og unge. I tillegg har flere av kommunene opplevd ringvirkninger av prosjektet, som jeg vil diskutere nærmere i det neste kapitlet.

7 Medvirkende konsekvenser

Slik jeg beskrev samfunnsarbeid tidligere i oppgaven, handler det om å initiere og stimulere endringsprosesser (Henriksbø og Sudman, 2011, s. 52). Man skal støtte mennesker som ønsker å forbedre sine fellesskap gjennom kollektiv handling.

I dette kapitlet ønsker jeg å se nærmere på hvordan mobiliseringen har foregått i de respektive kommunene, og hvilke følger dette har fått. Jeg ønsker å se nærmere på *om*, og eventuelt *hvordan*, bruken av medvirkning i Nærmiljøprosjektet har ført til større sosiale nettverk, selvmobilisering hos befolkningen og høyere sosial kapital. Funnene vil bli knyttet opp til faglitteratur og teorier som blant annet sosial kapital, samt informasjon fra intervjuene og rapporter knyttet til prosjektet.

«Oppression individualises people in ways that isolate them and fragment their experience, leaving an individual feeling uncertain, without alternatives or incapable of taking action to change his or her situation. Coming together in groups is a major way of reversing this fragmentation. Realising their power within a group setting engaging in collective action can be a response that empowers an individual and enable him or her to work with others to redefine their state of being and develop a greater range of options within which to live» (Dominelli, 2002, s.109).

Som Dominelli (2002) viser her, kan kollektiv handling brukes for å motarbeide undertrykking, som Freire (1999) også ønsker å unngå. Som samfunnsarbeider skal man medvirke til å bygge gode fellesskap mellom de det gjelder for å identifisere utfordringer, mobilisere ressurser og iverksette tiltak (Henriksbø & Sudmann, 2011, s. 51). Det å mobilisere vil kunne utvikle et kollektivt, samt individuelt empowerment. Jeg velger å se på oppgavene til prosjektlederne i Nærmiljøprosjektet på lik måte. De skal finne ut av hvilke utfordringer som eksisterer i kommunen sin, mobilisere personer i lokalmiljøet, og basert på dette sette i gang tiltak som vil fremme folkehelsen i nærmiljøet og lokalsamfunnet.

7.1 Nærmiljøet som mobiliseringsarena

”Menneskers situasjon i nærmiljøet er blitt ofret betydelig interesse i samfunnsvitenskapelig forskning, og man er enige om at nærmiljøet på en eller annen måte har betydning både for individuell tilpasning og for sosialt liv. Særlig blir det lagt vekt på nærmiljøet som sosial arena og som kilde for sosial tilfredsstillelse” (Schiefløe, referert i Kaasa, 1989, s. 66).

Sosial deltakelse vil være en forutsetning for å bygge fellesskap, skape innflytelse og gjøre endring i nærmiljøet (Henriksbø & Sudmann, 2011, s. 51). Ved å bruke ulike medvirkningsmetoder vil prosjektene legge til rette for nettopp dette, men muligens i ulik grad, alt etter metodebruk og hvor bredt de har mobilisert. Noen har mobilisert veldig bredt, mens andre har konsentrert seg om mindre områder og konkrete grupper.

”Vi må huske at vi har ikke mobilisert en hel kommune, for det hadde det ikke vært kapasitet til i dette prosjektet her. I planleggingsfasen var vi på elevrådsdagen med ungdomstrinnene og videregående, og så har vi brukt ungdommens kommunestyre som referansegruppe. Også er det mobilisering lokalt i nærmiljøet”.

Det Maria fra Bufjord kommune forteller her, er at en bred mobilisering ville det ikke vært kapasitet til i et slikt prosjekt, slik de anså oppgaven. Fokuset har heller vært på barn og unge, men i kjølvannet av prosjektet har det ført til bredere mobilisering, og selvmobilisering fra innbyggerne sin side.

Selv om Bufjord kommune valgte ikke å mobilisere så bredt, mens bl.a. Framstad kommune har valgt en annen vinkling og satset på bred mobilisering. Lisa påpeker selv at *”vi har hatt alle! Målgruppene ble alle, men med spesielt fokus på dem som er vanskeligst å nå”*. Kommunen har ikke vært redd for å satse litt stort, men å mobilisere bredt kan også være svært utfordrende av mange årsaker.

Når man oppretter en initiativgruppe, grendelag eller lignende, kan man fort stå i fare for å skape en ”supergruppe”, som Kaasa (1989, s. 121) snakker om. Medlemmene i gruppen det gjelder kan komme til å oppleve samværet som positivt og engasjerende, og blir dermed mindre opptatt av å få med seg flere. Kanskje har de felles interesser, noe som kan være med å øke den bindende sosiale kapitalen, jfr. kap. 3.4, men bidrar ikke særlig til den brobyggende kapitalen. Likevel får jeg inntrykk av at Framstad har vært en av de kommunene som har klart en god breddemobilisering, uten å gå i fellen for ”supergruppen”.

I Framstad kommune kan prosjektleder fortelle at de hadde stort fokus på de som ikke var helt norske, og som ikke hadde norsk som morsmål. Dette viste seg å være en ganske stor utfordring;

”Vi hadde jo en språk-kafé for eksempel. Men her burde vi nok brukt litt lengre tid. Det er ikke nok å bare være med i en sånn setting, og så skal de gi tilbakemelding. De forstår ikke helt hva de er med på, og de har på en måte ikke det grunnlaget for å forstå en slik prosess som vi norske har. Og når det gjelder møteplasser, så er de jo veldig viktige å få med i den prosessen, og der var vi nok ikke gode nok” – Lisa, Framstad kommune

Her får vi et klart eksempel på grupper som kan være utfordrende å mobilisere på bakgrunn av språkbarrierer, men som likevel er svært viktig å få med i slike prosesser. De som er født og oppvokst i lokalsamfunnet, vil med stor sannsynlighet kjenne en sterkere tilknytning til nærmiljøet sitt enn de som kommer tilflyttende, spesielt fra et helt annet land. Steds-følelsen, som Cresswell (2004) refererer til, mangler. Dette vil også kunne påvirke lysten til å medvirke og bli med inn i mobiliseringsprosessen.

Som nevnt tidligere, har blant annet Karldal kommune kjørt pilotprosjekt på én skole, før de har prøvd ut samme mobiliserings- og medvirkningsmetode på andre skoler, med større utfordring. Karianne forteller hvordan det for dem ble vanskelig å fordele litt oppgaver og mobilisere på samme måte som i pilotprosjektet:

”Så det blir litt sånn... Jeg kommer inn og presenterer, tar så mye jeg kan av gjennomføringen, for å ikke sette læreren i for mye arbeid. For det er jo ting som kan gjøre at prosjektet stopper litt opp. Og der fikk vi ikke like gode resultat og i hvert fall ikke like god mobilisering” – Karianne, Karldal kommune

Her virker det som om mobiliseringen stoppet litt opp, og man har blitt usikre i hvordan man skal tilpasse og gjøre endringer når det ikke har fungert like godt på andre skoler. Likevel er dette en fin lærdom å ta med seg videre; kartlegge hva som har fungert, og hva man eventuelt kunne endret på. Ikke alle skoler og områder i kommunen er like, og man må kanskje tilpasse seg alt ettersom. Tettere oppfølging fra prosjektgruppen sin side er kanskje også en mulighet, uten at jeg har gått nærmere inn og sett på hvor tett de har vært på.

Samtidig legger Nærmiljøprosjektet opp til at kommunene skal finne mobiliseringsmåter og medvirkningsmetoder som de kan ta videre med inn i kommunale planer. I spørsmål om Maria fra Bufjord kommune mente de hadde funnet metoder de kan implementere i andre kommunale prosjekt, ga hun uttrykk for at her var det delte meninger.

”Noen tenker at dette kun gikk an i den bygda fordi den er så spesiell. Men hvis jeg skal tenke i et samfunnsperspektiv, så tenker jeg at det er mulig å gjøre andre steder. Jeg tror det absolutt er mulig å mobilisere lokalmiljøet, men du kan ikke nødvendigvis gjøre det på akkurat samme måte. For det er jo noen nøkkelpersoner i dette” – Maria, Bufjord kommune

Slik jeg oppfatter dette, mener hun at personene de har med i disse prosjektene er svært viktige for at det har gått så bra som det har gjort. Samme medvirkningsmetode og måte å mobilisere på ville ikke nødvendigvis fungert like godt. Her er man avhengig av disse nøkkelpersonene for å få til gode resultat.

Videre må mobiliseringen begynne med å skape tro på at forandring er mulig (Kaasa, 1989, s. 115). Hvis man ikke har troen, slik Freire (1999) snakker om troen på forandring, er det nytteløst. Når folk først blir klar over at deres problem er et felles problem, øker motivasjonen for samarbeid. Bevisstgjøringen om de felles problemer forutsetter at mennesker får nær kontakt med hverandre (Kaasa, 1989, s. 115). Nettopp gjennom mobilisering og medvirkende metoder kan slike bånd og felles kontakter oppstå.

Det kan likevel være mange grunner for ikke å bli med inn i mobiliseringsprosessen og dermed heller ikke medvirke, selv om man mobiliserer så godt man kan. Et eksempel er nettopp måten vi bruker plass og rom på, slik Cresswell (2004) diskuterer det. Ofte er plasser kulturelt knyttet til grupper, som ikke alle føler en tilhørighet til, men heller en form for ubehag (Cornwall, 2008, s. 279). Det å bruke nærmiljøet som arena for medvirkning kan bidra til positive konsekvenser og resultater, men dette forutsetter at mobiliseringen tar utgangspunkt i befolkningens hverdagsproblemer. I tillegg må kanskje folk i nærmiljøet ha en sterk tilknytning til stedet, for å ha et ønske om å forbedre det.

7.1.1 Følelsen av sted – mer enn bare ”nærmiljøet”

Cresswell (2004) funderer rundt hva som egentlig definerer et sted, og hva som eventuelt ikke gjør. Han ser på sted som noe som har betydning og gir tilhørighet for mennesker. I dette tilfellet velger jeg å se på *nærmiljø* som *sted*. Hvert enkelt nærmiljø som har blitt inkludert i prosjektet, vil ha en eller annen form for signifikant betydning for innbyggerne, som igjen vil kunne føre til en eierskapsfølelse og ansvarsfølelse. Sted er produsert av folkene som utgjør lokalsamfunnet, men samtidig er sted nøkkelen til å skape relasjoner mellom mennesker (Cresswell, 2004, s. 123).

”Place, at a basic level, is space invested with meaning in the context of power” (Cresswell, 2004, s. 12). Med dette mener Cresswell at de med makt definerer meningen bak stedet, i dette tilfellet nærmiljøet. En slik forståelse vil bety at de som er født og oppvokst i det aktuelle nærmiljøet har en definert meningen om stedet. Det kan dermed være vanskelig for de nye ilokalsamfunnet å lage en egen definisjon av, eller mening knyttet til det samme nærmiljøet.

Nærmiljøet kan være et slikt type sted, hvor det bygges relasjoner mellom innbyggerne i lokalsamfunnet. På slik måte kan også nærmiljøet ha betydning for noen i lokalsamfunnet, men hos andre en mye mindre betydning.

”Det ble en arbeidsgruppe som jobbet mot hele befolkningen, men med spesielt fokus på å få med disse gruppene som var vanskelige å få med. Og for å mobilisere, så brukte vi de foraene som disse i gruppa hadde. Man brukte eldretreff, boligkontoret sammen med møteplassen, man brukte idrettslaget osv. Men så brukte vi den nærbutikken som en plass. For i det området var det kun én matvarebutikk. “Alle trenger mat, så alle går der” – Lisa, Framstad kommune

Dette kan tolkes som om matvarebutikken blir en møteplass for befolkningen, og den får en form for betydning når det gjelder sosial sammenkomst. Nærbutikken blir et kjent *sted* for de som bor der, ikke bare av nødvendige årsaker, men kanskje også som en møteplass.

Det er nær sammenheng mellom følelser og motivasjon til å handle. Ingen blir motivert av å bli pålagt noe. Et arbeid har størst mulighet for å bli vellykket dersom de som deltar ser at de har fordeler av det. De som adopterer arbeidet må også være delaktig i det. Arbeidet må

oppleves som deres. (Kaasa, 1989, s. 117).

Et eksempel som ofte gikk igjen i alle kommune er bruken av grendelagene som ressursgruppe og nøkkelpersoner for mobilisering. Grendelagene har ofte egne hus og holder møter, som prosjektgruppen har benyttet seg av. Ingrid fra Lovik kommune forteller om hvordan møteplass ble et viktig holdepunkt i løpet av prosjektperioden;

”Jeg tenker at når folk blir kalt inn på et grendemøte, også får de pizza eller smørbrød, også treffer du naboen som du ikke snakker så mye med for alle er så travle. Og plutselig begynner du å tenke sammen, og så blir dere kreative. Også blir det litt morsomt også!” – Ingrid, Lovik kommune

Hun viser til hvordan folk samlet seg på disse møtene som prosjektgruppen holdt, og hvordan folk knyttet på nytt gamle kontakter, men også fikk nye. Hvordan dette øker den sosiale kapitalen og hvorfor dette kan være viktig for prosjektet, vil jeg komme nærmere inn på i kapittel 7.3, men her vil jeg se nærmere på dette med møteplass.

Prosjektgruppen har lagt til rette for en fast møteplass til å samle innbyggerne, og har gitt dem muligheten til å finne igjen naboen de ikke har sett på en stund, hilse på nye som har flyttet til bygden og lignende. Viktigheten av å ha en møteplasser nevner samtlige av prosjektlederne, og det er tydelig noe de har prøvd å holde sterkt fokus på gjennom prosjektperioden.

Møteplassen kan tolkes som sted, slik Cresswell (2004) ser på det. Men stedet vil da kun ha betydning hvis innbyggerne har en følelse knyttet til dette stedet. Blant annet nevner Maria at sør i Bufjord kommune har de et kulturhus for ungdom, men de som bor nord i Bufjord, har ikke noen tilknytning til dette stedet. Hun sier at *”det er sånne ting som ligger som kunnskapsgrunnlag for mobilisering av nærmiljø og møteplasser i nærmiljøet. Det er noe ungdommene selv peker på. De er mindre fornøyd med eget nærmiljø”*.

Cresswell sier at sted er rom som folk har gjort meningsfulle eller har en tilknytning til (2004, s. 7). Hvert sted inneholder tre ting; plassering, lokalitet og følelse av sted. Dersom ungdommene nord i Bufjord ikke har en følelse eller tilknytning til kulturhuset som ligger lenger sør, kan det også være nærliggende å tro at et ønske om å forbedre dette lokalet, for eksempel, ikke er til stede.

Prosjektleder i Framstad sa det så fint; *”Vi må legge til rette, lage forum, møteplasser som gjør at folk treffes og utveksler ideer. At de begynner å handle”*. Slike møteplasser kan absolutt legge til rette for noe større og snøballeffekten får stor betydning her. Gjennom felles møteplass gjenforenes gamle nettverk, nye skapes, og ideer blir til planer og handlinger.

7.2 Selvmobiliserende krefter

Som nevnt, har det skjedd flere ting i etterkant av prosjektet til en del av kommunene, blant annet i Bufjord kommune. Der har de unge selvmobilisert egne krefter i ly av prosjektet, og skapt sine egne prosjekt, som blant annet søppelklubben. Dette er et fint eksempel på hva som kan skje når man mobiliserer lokalsamfunnet og lar blant annet barn medvirke i prosessene. Når man gis anledning til å ta initiativ, bidra med ideer og blir hørt i saker man har interesse for, så utvikles det et samfunnsengasjement. Dette innebærer å skape et samfunn hvor borgerne blir stimulert og ikke passivisert. Ved å bruke medvirkningsmetoder i forbindelse med utbedring av lokalsamfunn og tiltak som har betydning for innbyggerne, vil dette gi store positive konsekvenser. Gjennom å organisere seg og utvikle kompetanse og gruppesolidaritet, vil innbyggerne skape seg et nytt grunnlag for å påvirke forholdene rundt dem (Hutchinson, 2009, s. 138).

Begrepet selvmobilisering handler om hvordan individer tar initiativ på egenhånd, uavhengig av eksterne institusjoner for å endre systemer (Cornwall, 2008, s. 272). De utvikler kontakter som skaper ressurser, men beholder likevel kontroll over hvordan disse ressursene brukes (Cornwall, 2008, s. 271).

I samtale med prosjektleder fra Kardal kommune forteller hun om hvordan mobiliseringen egentlig har ”gått på egenhånd” og hvordan de ikke benyttet seg av sterke virkemidler for å mobilisere:

”Når vi fikk tak i den læreren, så hadde jo hun kontakter ut til grendelaget, og til ungdommer som hadde gått på skolen tidligere, som vi også fikk tilbakemelding fra. Jeg vil si det gikk veldig naturlig, så vi brukte ikke noen sterke virkemidler for å mobilisere” – Karianne, Karldal kommune

Hun forteller videre om hvordan grendelagene har vært ildsjeler, og at folk har *”tatt med litt unger, tatt med familie”* og at befolkningen selv har bidratt til å hente inn flere til å delta i

kartleggingen av kommunen. *”Og så bare spredte det seg”*. Dette demonstrerer hvordan befolkningen selv mobiliserer de kreftene de kjenner, og vet hvilke personer som kan hva i sitt eget lokalsamfunn. Den erfaringsbaserte kunnskapen kommer fram.

I selve prosjektgruppen til Framstad kommune satt det både innbygger representanter og representanter fra tjenesteenheter. Lisa forteller selv hvordan de tenkte når de skulle sette sammen en prosjektgruppe som kunne nå gruppene i lokalsamfunnet:

”Nei, altså vi tenkte; ”Hvem er døråpner inn til disse gruppene?”. Vi hadde noen tjenesteenheter med, så da hadde vi litt halvt om halvt med innbygger representanter og de fra tjeneste. De som har kunnskap om dette med nærmiljø, kvaliteter, kultur og plan.” – Lisa, Framstad kommune

En slik blandet prosjektgruppe, satt sammen av både innbygger representanter og folk fra tjenesteenheter, kan knyttes opp til det vi kaller lenkende sosial kapital. Den lenkende sosiale kapitalen handler, som nevnt, om båndet mellom individer og samfunnet sine formelle institusjoner (Sund, 2009). I prosjektgruppen sitter det både individer fra lokalsamfunnet, men også personer fra tjenesteenhetene og dermed fra de formelle institusjonene.

Denne formen for vertikale bindinger der individer lenkes til aktører med autoritetsressurser, vil handle mye om tillit og maktfordeling. Her skapes det tillitt mellom prosjektgruppen og maktfordelingen blir noenlunde jevn. Her har sammensettingen av prosjektgruppen i seg selv bidratt til en økt sosial kapital, som jeg mener legger et godt grunnlag for den videre mobiliseringsprosessen. Dette kommer tydeligere frem når jeg spør om befolkningen har mobilisert seg selv, eller hvordan kommunen konkret har gått frem i mobiliseringsprosessen;

”Nei, vi mobiliserte dem som var med i arbeidsgruppen. Mens de lokale har jo mobilisert seg enda videre” – Lisa, Framstad kommune

Slik oppfatter jeg at samtlige av kommunene har opplevd; selvmobilisering fra innbyggerne. Det er en indikator på hvor viktig lokalsamfunnet er for de som bor der, og en indikasjon på at flere vil møtes og kanskje skape nye felles bånd. Blant annet sier Dominelli (2002, s. 127) at grupper dannes når enkeltpersoner kommer sammen for å iverksette kollektive tiltak rundt en avtalt problemstilling eller mål. Slike gruppebaserte aktiviteter kan hjelpe samfunnsarbeidere til å dra nytte av politiske muligheter for mobilisering på samfunnsnivå (Dominelli, 2002, s. 127).

7.2.1 Selvekskludering – når man ikke ønsker å medvirke

På motsatt side finner vi begrepet selvekskludering, som handler om mangel på deltakelse, og i så tilfelle; medvirkning (Cornwall, 2008, s. 279). Selv om det finnes mange prosesser og metoder for inkludering og deltakelse (deriblant Harts deltakelsesstige), har ikke like mye oppmerksomhet blitt rettet mot det siste begrepet.

Det kan likevel være mange grunner for ikke å medvirke. Et eksempel er måten vi bruker plass og rom på, slik Cresswell (2004) diskuterte det. Ofte er plasser kulturelt knyttet til grupper, som ikke alle føler en tilhørighet til, men heller en form for ubehag (Cornwall, 2008, s. 279). Dersom prosjektgruppene ikke møter befolkningen på ”deres” møteplasser, men inviterer dem inn på for eksempel Rådhuset, vil de kunne føle seg i ukjent terreng og muligens vegre seg for å møte opp.

Framstad kommune har selv kommet med årsaker til hvorfor det er lettere for noen å medvirke enn andre:

”Representantene fra innbyggerne sin erfaring og lokalkunnskap var sentral for å finne gode arenaer og metoder til å nå svake stemmer. Et viktig grep var å ta i bruk flere ulike arenaer og metoder. Det ble lagt vekt på å møte innbyggerne der de var i sin hverdag. Trygge/kjente omgivelser og at intervjuer er kjent syntes å fremme deltakelse” (Tromark fylkeskommune, 2019).

Selvekskludering kan også være forbundet med mangel på selvtillit, opplevelsen av ikke å bli tatt på alvor og frykten for represalier (Cornwall, 2008, s. 279). Det kan også være at innbyggere føler de ikke har noe å bidra med. Eller rett og slett at de ikke føler noe poeng i å delta på bakgrunn av tidligere, dårlige, erfaringer. Eksempelet i 7.1 om språk-kafé kan være et eksempel som illustrerer en situasjon der noen velger å ekskludere seg selv fra medvirkningen av grunner som for eksempel språk og forståelse av ”oppdraget”.

Dette bringer meg igjen tilbake til Freires omtale av uvitenheten og maktesløsheten. Som tidligere nevnt, mente Freire at frigjøring er avhengig av at man er bevisst på sin egen situasjon, og kun slik kan man komme seg ut av maktesløsheten og skape en ny livssituasjon (Freire, 1999, s. 13).

En forutsetning for at innbyggerne skal kunne delta og medvirke er at de ikke føler seg utrygg, passivisert og undertrykt (Freire, 1999, s. 13). Tilsvarende finner Cornwall (2008) at manglende selvtillit og redsel for å ikke ha noe å bidra med kan føre til et ønske om å ikke medvirke. Det blir dermed viktig at innbyggerne føler at de besitter en erfaringsbasert kunnskap som er viktig for tjenesteenhetene, for å kunne skape nye positive tiltak og endringer i nærmiljøet.

7.3 Sosiale nettverk – en bidragsyter til endring i lokalsamfunnet

Sosiale nettverk og tilhørighet er viktige aspekter for at nærmiljøet skal utvikles og forbedres. Kaasa (1989, s. 61) skriver at fellesskap og kontakt med andre vil ha en verdi i seg selv. *”Det er gjennom sine sosiale kontakter at en får kunnskap om sine omgivelser – at en får hjelp til å se sammenhenger - hjelp til å forstå hva som foregår omkring en”* (Kaasa, 1989, s. 61).

Jeg vil påstå at Nærmiljøprosjektet har vært bidragsyter til å øke det sosiale nettverket for mange som har vært involvert eller berørt av prosjektet, både barn og voksne. Selv om prosjektgruppen i samtlige kommuner har jobbet med mobiliseringen, så har det tydelig kommet fram at innbyggerne selv mobiliserer og øker sine egne sosiale nettverk.

”Vi skal ikke ta æren for all mobilisering. Ikke i det hele tatt. Skolen har mobilisert, lærerne, foreldre og så videre. Men vi har diskutert i prosjektgruppen og vært bidragsytere til innholdet i en del av de prosessene som har vært” – Maria, Bufjord kommune

Dette sitatet fra prosjektleder i Bufjord kommune viser at det ikke kun er prosjektgruppen som har bidratt til mobilisering i lokalsamfunnet. De involverte i prosjektet har mobilisert noen, som igjen har mobilisert andre og så videre. Selvmobiliseringen blir dermed en viktig faktor for økning av den sosiale kapitalen. Befolkningen tar initiativ på egenhånd, uavhengig av eksterne institusjoner for å endre systemer (Cornwall, 2008, s. 272). De utvikler kontakter som skaper ressurser, men beholder likevel kontroll over hvordan disse ressursene brukes (Cornwall, 2008, s. 271). En av de kontaktene som går igjen i alle kommunene, er bruken av grendelagene.

Lovik kommune har for eksempel valgt å bruke ABCD-tilnærmingen. Gjennom intervju og rapporter har studien reflektert nærmere om denne tilnærmingen kan bidra til økt sosial kapital og nettverksbygging.

Freire (1999) mener at for å overvinne undertrykkelse, må mennesket først bli bevisst på dens årsaker, slik at de kan endre handlingsmønsteret og situasjonen. En slik bevisstgjøringsprosess vil kunne skje gjennom kollektiv erfaringsdeling, som vi kan knytte til måten ABCD-tilnærmingen innhenter historier og erfaringer fra befolkningen (Freire, 1999, s. 13). Dette er et videre utgangspunkt for kollektiv handling og medvirkning (Askheim, 2012, s. 23). Dette vil igjen skape kollektiv handling, og innbyggerne definerer selv sine lokalsamfunn og får mulighet til å kartlegge styrker og svakheter innad i sitt samfunn (Sletteland & Donovan, 2012, s. 180).

Putnam (2000) understreker hvordan foreningslivet kan ha betydning for å bygge opp og opprettholde sosiale nettverk. Det kan bidra til dannelsen av felles normer og forsterke menneskers gjensidige tillit som underbygger en demokratisk ånd hos befolkningen. Putnam mener at å delta i sosiale nettverk er viktig.

Slik velger jeg å se på grendelagene som har bidratt i disse prosjektene som foreninger som har betydning for det sosiale nettverket og dermed den sosiale kapitalen til innbyggerne. Sammenbindende sosial kapital er, slik jeg velger å se på det, et viktig "våpen" når vi skal i gang med mobilisering og medvirkningsmetoder. Dominelli (2002, s. 111-112) hevder at undertrykkelse kan motvirkes dersom man ser på degraderte verdier som ressurser. Man må se mulighetene og ressursene som ligger hos innbyggerne, slik for eksempel ABCD-metoden legger til rette for, fremfor utfordringer. Fellesskap rundt felles identitet kan fungere som en motor i medvirkningsarbeidet.

I følge Dominelli (2002, s. 111) kan felles identitet danne grunnlag for sterke maktrelasjoner og føre til mobilisering. Undertrykte grupper som skaper organisasjoner knyttet til sin felles identitet står sterkt i arbeidet med å redusere et diskriminerende samfunn. Det å ha felles identitet og interesse kan skape egne "samfunn" av personer, som vil skape og takle endringer i samfunnet (Dominelli, 2002, s. 111).

Gjennom en kvalitativ studie gjort på bakgrunn av Putnams bok om sosial kapital, kom det frem at unges viktigste nettverk var venner og familie, og at disse igjen hadde stor betydning

for følelsen av tilhørighet (Morrow i Backe-Hansen & Hydle, 2010, s. 44). Videre fant studiet ut at ungdommen var lite engasjert i organisert aktivitet, muligheten for medvirkning opplevdes som liten, og det var lite som motiverte dem til å engasjere seg i demokratiske prosesser (Morrow i Backe-Hansen & Hydle, 2010, s. 44). Likevel kommer det også frem at ungdommen selv er agenter for sin egen utvikling av sosial kapital (Morrow i Backe-Hansen & Hydle, 2010, s. 44).

Søppelklubben som vokste frem i løpet av prosjektperioden til Bufjord kommune er en indikasjon på hvordan den sammenbindende kapitalen har hatt betydning for lokalsamfunnet og prosjektet i seg selv. Ungdommene har identifisert et problem med søppel rundt om i sitt nærmiljø, ønsket å få ryddet i dette, samlet sammen flere ungdommer og dannet en søppelklubb. Dette er en fin illustrasjon på den sammenbindende kapitalen som Putnam (2000) referer til. Ungdommer med felles interesse for et renere nærmiljø har gått sammen og handlet. Denne type kollektiv empowerment er helt avgjørende for at kommunen skal kunne utvikle og forbedre seg på det helsefremmende området (Donovan og Sletteland, 2012, s. 50).

”Faste” grupper, som for eksempel grendelag, kan fort bli litt for knyttet sammen og er ofte gjengangere når det gjelder å engasjere seg i samfunnet (jfr. selvmobilisering og selvekskludering). Maria bringer dette på bane når vi snakker om hvordan man videre skal mobilisere befolkningen nå som prosjektet er over. Hun er usikker på mobiliseringskompetansen og hvordan man videre skal rekruttere nye:

“Det de lurer litt på nå, det er hvordan vi skal knytte til oss flere folk sånn at det ikke alltid er de samme som går igjen. Hvordan kan man bygge kompetanse til å mobilisere på nytt? For det er jo et potensiale der. For det har vi ikke løst i dette prosjektet, og det var vel heller aldri ambisjonen om å løse heller” – Maria, Bufjord kommune

Maria nevner her at det har aldri vært poenget i Bufjord kommune å løse problemet med mobiliseringskompetansen. Jeg vil likevel hevde at kommunen i stor grad har opplevd selvmobilisering fra innbyggerne, og kan kanskje finne lærdom i hvordan de har gjort det. Problemet har kanskje ikke blitt løst, men flere nettverk har blitt skapt, noe jeg tror vil gjøre det litt enklere å mobilisere i kommende kommunale prosjekt.

På samme måte som den sammenbindende kapital har vært viktig i dette prosjektet, vil jeg

hevde at den brobyggende kapitalen i like stor grad er med på å styrke lokalsamfunnet og øke mulighetene for positiv endring. Sosial medvirkning vil trolig gi større tilgang til de ressursene den sosiale kapitalen representerer. Maria forteller hvordan hun selv har sett på betydningen av å mobilisere og hvilke effekter dette kan ha;

”Og mobiliserer de barn og unge, så plutselig mobiliserer du foreldre eller besteforeldre også, sant? Kan barnehagen eller barneskolen gå på sykehjemmet? Det er mange muligheter” – Maria, Bufford kommune

Snøballeffekten har i noen av kommunene vært stor, og flere av kommunene har fått erfare hvordan de sosiale nettverkene har påvirkning på hvordan og hvem som blir mobilisert. Samtidig har noen kommuner oppdaget hvordan det å trå ut av sine allerede faste nettverk har hatt betydning for innbyggerne.

Gjennom utprøvingen av ABCD-metoden har Lovik kommune fått flere historier som viser betydningen av den brobyggende sosiale kapitalen. Blant annet forteller Ingrid meg om hvordan befolkningen selv finner ressurser og kobler sammen disse ressursene. Hun mener de nå tenker på seg selv og andre mye mer som ressurser enn tidligere.

”Vi har hatt historier der noen har våget å ringe på til en som de trodde var god i data, men som kanskje var en einstøing. Og vedkommende som ble spurt har aldri blitt sett på som en ressurs, heller tvert imot. Så spør de videre om vedkommende kunne tenke seg å lage et datakurs, skjønner du? De blir så glad for at noen tenker på deg og at du kan bidra med noe” – Ingrid, Lovik kommune

Dette synes jeg er et flott eksempel på hvordan man gjennom sosial nettverksbygging blir kjent med andre innad i kommunen, bygger nye relasjoner og lærer seg hvilke ressurser og kunnskap de enkelte besitter. Slik Putnam (2000, s. 22-24) fremlegger dette, er denne formen med på å skape nye nettverk og danner nye sosiale grupper. I tillegg viser flere til at historier og dialog er nøkkelelementer i medvirkningsmetoder som legger grobunn for individuell og kollektiv kunnskap som fører til endring (Ledwith og Springett, 2010, s. 151). Historien ovenfor er en god illustrasjon på dette, og hvordan blant annet ABCD-tilnærmingen får frem de ”skjulte skattene” og ressursene i samfunnet.

7.4 Oppsummering

I det siste empiriske kapitlet har jeg sett på konsekvenser av prosjektene, og med særlig vekt på mobilisering og dannelse av sosiale nettverk, og hvilken betydning dette kan ha. Jeg opplever at flere av kommunene har fått med seg ulike historier og nye prosjekter som har kommet i kjølvannet av Nærmiljøprosjektet. De har sett og hørt hvordan befolkningen mobiliserer seg selv, men også fått oppleve utfordringer med å nå tak i målgrupper de gjerne skulle hatt med. Jeg har også dykket litt ned i betydningen av sted og hvilken virkning dette vil ha på hvor sterkt folk engasjerer seg i sitt nærmiljø.

I det neste kapitlet vil jeg komme med en del egne refleksjoner og tanker rundt hele prosjektet og mine funn. Jeg vil også diskutere litt hvilke utfordringer jeg mener har blitt løst, og hvilke vi står igjen med. Samtidig vil jeg komme med tanker rundt videre forskning som jeg mener kan ha relevans for fremtidige prosjekt.

8 Avsluttende tanker

I dette avsluttende kapittelet ønsker jeg å trekke frem de viktigste funnene i studien, samt komme med egne tanker og refleksjoner. Jeg ønsker å diskutere problemstillingen på et overordnet nivå og knytte den til teoriene brukt i oppgaven – henholdsvis medvirkning, sosial kapital og empowerment. Avslutningsvis vil jeg komme med mine anbefalinger for eventuell videre forskning.

8.1 Behov for begrepsavklaring?

Oppgavens problemstilling lyder; *”Hvordan forstås begrepet medvirkning og hvilke følger får dette for metodevalg i prosjektet ”nærmiljø og lokalsamfunn som fremmer folkehelse?”*.

Når jeg gikk inn i intervjuene med spørsmålet om hva de la i begrepet medvirkning, hadde jeg først en tanke om at dette var et spørsmål alle ville ha et svar på, men forventet ikke at svarene skulle være like. Det ble raskt klart for meg at jeg nok hadde en oppfatning av at begrepet var mer definerbart enn jeg gjennom studien min har forstått at den er. Mine intervju viser at svært få hadde klare tanker rundt hvordan de ville definere begrepet, og noen hadde rett og slett ingen forklaring på det.

Det kan også tyde på at noen har fått en påminnelse om hva medvirkning *er*, og samtidig hva medvirkning *kan* være. *“Jeg har lest det (medvirkning) på papiret i tre år på høyskolen, at dette er viktig for suksess. Eller for et vellykket prosjekt, men jeg har ikke opplevd det før nå.”*
– Karianne, Karldal kommune

Slik jeg tolker dette utsagnet, og flere andre utsagn, har prosjektlederne hatt en forskningsbasert kunnskap rundt medvirkningsbegrepet, men aldri opplevd medvirkning i praksis. Prosjektlederne forstår at medvirkning er viktig for vellykkede kommunale planer, men klarer ikke helt å forstå hva medvirkning egentlig innebærer. Kommunale rammebetingelser og holdninger til medvirkning påvirker ulike grupper mulighet til å oppnå reell medvirkning. Kompetanse om medvirkningsmetoder er derfor nødvendig dersom de skal ha mulighet for å påvirke sin egen hverdag. Dette gjelder også for hele lokalbefolkningen generelt. Jeg mener derfor at en dialog (jmf. Freire), og begrepsavklaring om medvirkning, er svært viktig for å danne et godt grunnlag for utvikling av nye, egnede medvirkningsmetoder.

Dialogen med både voksne, barn og unge i slike prosesser må tas på alvor, og det må stilles krav til politikere og fagfolk. Til tross for stor entusiasme og lover- og planverk som skal sikre bl.a. barns medvirkning, mangler det enda at dette blir overført til hensiktsmessige prosedyrer som sikrer bl.a. barn en fullverdig rolle og reell medvirkning.

Likevel, på tross av uklart definisjonsbegrep, viser mine data at prosjektene har benyttet seg av ulike medvirkningsmetoder og fått gode resultater på bakgrunn av disse; både direkte på bakgrunn av prosjektet, men også som ringvirkninger av prosjektet. Dette viser at uklar og ulik forståelse av medvirkning likevel har ført til utprøving av nye metoder. Prosjektet kan ha stor betydning for hvordan man i etterkant legger til rette for medvirkning fra befolkningen i nye prosjekt og i kommunale planer.

8.2 Bruk av mobiliserings- og medvirkningsmetoder i lokalsamfunnet

Tidligere i oppgaven ble det beskrevet hva som kan definere et helsefremmende samfunn: *«Helsefremmende lokalsamfunn gjenkjennes ved at lokalbefolkningen tar utgangspunkt i en helhetsorientert helsefremmende innsats basert på innbyggernes eller deltakernes erfaringer og livsstil, hvor mellommenneskelige forhold står i fokus»* (Sletteland & Donovan, 2012, s. 176). Denne definisjonen understreker hvor viktig det er at innbyggerne medvirker til lokal samfunnsutvikling, og at prosessene tar utgangspunkt i erfaringsbasert kunnskap og ressurser fra innbyggerne. Medvirkning i samfunnet muliggjør empowerment, gir en følelse av å være inkludert i samfunnet og fremmer livskvaliteten.

Videre hevdet Ledwith (2011) at lokalsamfunnet er kilden til et godt liv for alle. Målet med samfunnsutvikling må være å skape et bærekraftig samfunn for alle, men dette krever et demokrati basert på medvirkning (Ledwith, 2011, s. 197). Å få til gode medvirkningsmetoder der alle blir tatt hensyn til er vanskelig, men også avgjørende for et godt resultat. I tillegg vil rollen til folkehelsekoordinatorer ha stor betydning. Mine funn viser at rollen har endret seg gjennom prosjektfasen, og at samtlige nevner at de ønsket å ha en mer tilrettelegger rolle enn en planlegger rolle. De ønsket å styrke empowerment hos befolkningen, og tok dermed en mer tilpasset rolle i prosjektet.

Metodene som er brukt i disse prosjektene, legger i stor grad til rette for en viss medvirkning hos befolkningen. Noen metoder har vist å gi bedre resultat enn andre, noe som kan ha flere årsaker, som bl.a. nøkkelpersoner, hvilket lokalsamfunn metoden benyttes i, og lignende. Jeg har knyttet metodene i denne oppgaven opp mot deltakelsesstigen til Hart (1992) og sett i hvilken grad medvirkning har skjedd. Mine funn og tolkninger viser at flere av prosjektene legger til rette for reell medvirkning hos befolkningen. Andre prosjekt mangler en tidligere dialog (jmfr. Freire) med befolkningen og mister en viktig faktor i å inkludere befolkningen så tidlig som mulig. Prosjektlederne selv har reflektert godt over hvordan de selv følte disse metodene fungerte og hva de eventuelt ville endret på om de skulle prøvd de ut på nytt.

Alle metodene har gitt nytt innblikk i hvordan man kan mobilisere nye grupper, og få disse med i medvirkningsprosessen. Det er etter min oppfatning ikke alle metodene som har egnet seg like godt for å skape en felles dialog (jmfr. Freire), men det ligger stort potensiale dersom man gjør nye forsøk med lokale justeringer.

Etter det som har kommet frem i denne studien har kommunene prøvd ut flere medvirkningsmetoder, slik et av delmålene til Nærmiljøprosjektet var (Kommunetorget, 2015). Det har vært et mål i seg selv å gjøre erfaringer med ulike medvirkningsmåter, og på slik måte innhente kvalitativ kunnskap. Basert på mine samtaler med prosjektlederne og gjennom lesing av rapporter, vil jeg påstå at metodevalgene i stor grad har bidratt til bedre kvalitativ datamateriale for kommunen. Det gjelder for eksempel dialogbaserte samtaler (jmfr. Freire), kartlegging av ressurser, innhenting av erfaringsbasert kunnskap ned på barnehage nivå og lignende. Alt dette har bidratt til kunnskap som kommunen ikke hadde før prosjektet, men som de nå kan benytte seg av, sammen med den kvantitative kunnskapen, i den kommunale planleggingen.

Kommunen har blitt knyttet sammen med lokalsamfunnet for å finne løsninger for å forbedre og utvikle kollektivt samarbeid og sosial kapital. Det er ulike metoder som legger til rette for å inkludere alle i samfunnet, og noen av disse har blitt utprøvd i kommunene. Noen med bedre resultat enn andre, men det er bedre med flere små seiere enn store tap.

8.3 Økning i den sosiale kapitalen og empowerment

Samfunnsarbeid handler om å legge til rette for kollektiv handling som kan gjøre samfunnsstrukturene mer rettferdige. Empowerment og sosial kapital er, etter min oppfatning, katalysatorer for kollektiv handling. Skal sosial endring være frigjørende, må de undertrykte selv medvirke. Ifølge Freire (1999), starter sosial endring med små steg der personene befinner seg, i det lokale hverdagslivet. Det har tidligere i oppgaven blitt trekt sammenligninger mellom sosial kapital og empowerment, som gir befolkningen økt selvtillit, kunnskap og ferdigheter, som er identifiserbare faktorer innenfor empowermentbegrepet (Askheim, 2012, s. 26).

Gjennom hele prosjektet har ulike grupper mennesker kommet sammen og bidratt i en eller annen form. Det kan være den blandende prosjektgruppen, de ulike grendelagene, politikere som kommer på skolen, eller lærere som går i dialog med elever.

Denne oppgaven fokuserer på bl.a. sosial kapital ettersom kapitalen befolkningen tilegner seg er oppnådd ved sosial samhandling gjennom Nærmiljøprosjektet. Prosjektet fungerer både som sammenbindende og brobyggende nettverk (Putnam, 2000). Sammenbindende på grunn av befolkningens lignende bakgrunn (bl.a. går i samme klasse, sitter i samme grendelag og lignende) og brobyggende i form av å møte andre i sitt lokalsamfunn og gå i dialog med bl.a. politikere, prosjektgruppen og andre beslutningstakere i kommunen.

At et nettverk er sammenbindende utelukker ikke at det er brobyggende, snarere tvert imot (Ødegård et al., 2014). Putnam (1995) vektlegger at nettverk bør være både sammenbindende og brobyggende for at tillit og relasjonsbygging på tvers skal kunne oppstå. Det brobyggende nettverket som skapes mellom befolkningen og beslutningstakere i kommunen styrker befolkningen i å være bevisst egne endringsprosesser og muligheter for å bidra i eget lokalsamfunn. Utover dette kan «bridging» gi befolkningen tilgang til flere nettverk i sitt nærmiljø som kan være utgangspunkt for kollektiv erfaringsdeling og handling (Askheim, 2012, s. 23). Søppelklubben i Bufjord kommune er et fint eksempel på dette (bl.a. utdypet i kap. 6.1) Dermed kan det brobyggende nettverket gi befolkningen empowerment på andre områder i livet.

Store deler av prosjektene som har blitt satt i gang i kommunene, har rettet seg mot barn og unge. Medvirkning og innflytelse stimulerer barns ansvar, engasjement og nytenkning. Når

barns meninger blir hørt og tatt på alvor, styrkes deres selvfølelse. Verdier som solidaritet og selvstendighet læres når barn stadig blir utfordret med større oppgaver og gjennom å opparbeide tillit til seg selv (Barne- og likestillingsdepartementet, 2006). Involvering av barn fremheves som viktig for å få barn til å utvikle demokratiske ferdigheter. Barns forståelse av samfunnet og medvirkning i samfunnet, påvirker barna direkte og har en langsiktig påvirkningskraft. Setter man den individuelle effekten av medvirkning inn i en samfunnssammenheng, kan barns positive opplevelser av medvirkning bidra til å opprettholde og skape et sterkere demokrati (Nordenfors, 2010). Hos barn utvikles identiteten som samfunnsborger gjennom de erfaringene de gjør ved å delta på ulike arenaer i hverdagen. Dette viser at medvirkning kan ses på som øvelse samtidig som det styrker barns rolle i samfunnet.

Når man i slike prosjekt gis anledning til å ta initiativ, bidra med ideer og bli hørt i saker man har interesse for, utvikles samfunnsengasjement og øker empowermentfølelsen. Det blir derfor viktig i videre prosjekt at man inkluderer de unge så tidlig som mulig, slik at de har en stemme i å velge hvilke saker som engasjerer dem. Det er etter min mening blitt gjennomført tidlig involvering av barn i noen av kommunene, noe som har ført til positive virkninger. Derimot mener jeg noen av kommunene med fordel kunne inkludert barn tidligere og gitt dem en større stemme i å si hva de mente burde forbedres i sitt eget lokalsamfunn. Den erfaringsbaserte kunnskapen må få større plass.

Mine funn viser at prosjektene fører til endringer som kan stimulere til sosial mobilisering og kollektiv handling og empowerment på nye eller uventete måter; ikke bare gjennom prosjektene kommunen starter opp gjennom Nærmiljøprosjektet, men også i etterkant har flere tiltak dukket opp. Befolkningen selv har satt i gang ulike prosjekt, og samlet seg for å finne ressurser i lokalmiljøet (jfr. ABCD-tilnærmingen). Empowerment i befolkningen har økt, og de har gått fra å være objektive aktører som gir svar på det kommunen spør om (høring, innspill osv.), til å bli aktive aktører og premissleverandører for plan og utviklingsarbeid både lokalt og på kommunalt planarbeid.

8.4 Jakten på medvirkning fortsetter

Samfunnsarbeideren kan medvirke til å bygge fruktbare fellesskap mellom dem det gjelder for å identifisere utfordringer, mobilisere ressurser og iverksette tiltak, basert på ansikt-til-ansikt-møter og et hverdagslivsperspektiv (Sudman og Henriksbø, 2011, s. 55).

I sluttrapporten til fylkeskommunen har hver enkelt kommune forklart hva de kommer til å videreføre og hvilke erfaringer de tar med seg til andre kommuner og samarbeidspartnere i fylket (Tromark fylkeskommune, 2019, s. 23). I Bufjord kommune ble Nærmiljøprosjektet etter hvert godt forankret i det tverrfaglige samarbeidsutvalget for barn og unge i kommunen (Tromark fylkeskommune, 2019, s. 23-24). I arbeidet med nytt folkehelseprogram har det derfor vært med ungdommer fra idémøting til utforming av prosjektplan og prosjektgruppe (Tromark fylkeskommune, 2019, s. 24).

Lovik kommune har bl.a. inngått avtaler med grendeutvalget som presiserer forventning og ansvar fra begge parter (Tromark fylkeskommune, 2019, s. 24). Kommunen benytter nå systematisk ABCD tankegang i sitt planarbeid. Dette viser at Nærmiljøprosjektet har hatt innvirkning på hvordan kommunen utvikler sitt planarbeid.

I sluttrapporten for prosjektet skriver Karldal kommune at det er for tidlig å si om man vil bruke alle metodene eller om man vil bruke de nøyaktig som i Nærmiljøprosjektet (Tromark fylkeskommune, 2019, s. 24). Likevel har kommunen opparbeidet god erfaring med metodene i prosjektet, og ønsker å benytte disse videre i nye medvirkningsprosesser (Tromark fylkeskommune, 2019, s. 24).

Erfaringene fra prosjektet i Framstad kommune blir brukt ved planlegging av medvirkningsprosesser i overordnet planarbeid (Tromark fylkeskommune, 2019, s. 24). Kunnskapen som er innhentet fra Nærmiljøprosjektet blir benyttet i utvikling av nytt prosjekt i program for folkehelsearbeid (Tromark fylkeskommune, 2019, s. 24).

Sluttrapporten viser at det er flere erfaringer kommunene tar med seg i arbeidet fremover. Det som står igjen, som prosjektlederne selv til tider peker på som en gjenstående utfordring, er å nå ut til sårbare grupper. Dette kommer også frem i sluttrapporten for prosjektet (Tromark fylkeskommune, 2019). Til tross for at flere av kommunene har nådd ut til nye grupper og funnet nye måter å tenke på, står det ennå igjen en del grupper i nærmiljøet som de ikke helt har nådd fram til. Dette ble mer utdypet i kapittel 7.1 om for eksempel å nå ut til innvandrere. Det er tydelig at dette er en gruppe som kommunene ønsker å satse på, men har utfordringer

når det kommer til å mobilisere og skape dialog med dem. Her tror jeg det trengs mer arbeid og nyere måter å tenke på for å få med seg alle. Barn og unge har fått et stort fokus i disse prosjektene, og har bidratt til å gjøre dem bevisste på borgerrollen. Dersom man skal nå ut til andre målgrupper og implementere medvirkningsmetoder der, bør man kanskje benytte seg av andre tilnærmings- og medvirkningsmetoder.

Prosjektgruppen i hver kommune har fått oppleve hvordan befolkningen selv har mobilisert krefter, men også møtt på utfordringer i å få med utsatte grupper. Selvmobilisering vil dermed være viktig for fremtidige prosjekt.

Velferdssamfunnet må utvikles slik at det tilpasses den enkeltes behov og at alle gis anledning til å utvikle det beste i seg selv – inkludert barn. Dette innebærer å skape et samfunn hvor barn blir stimulert og ikke passivisert, og å gi dem anledning til å medvirke bidrar til slik stimuli. Det å benytte barn i forbindelse med utvikling av lokalsamfunn og tiltak som har betydning for barn, kan med fordel bli bedre innarbeidet i kommune-Norge. Mine funn viser at ved å sette i gang slike nærmiljøprosjekt, stimulerer man barn til å bidra og dette har flere positive ringvirkninger, som bl.a. å komme med forslag til positive tiltak for sitt nærmiljø og lokalsamfunn.

Flere masteroppgaver er skrevet rundt Nærmiljøprosjektet. Det er sett nærmere på de konkrete medvirkningsmetodene som er tatt i bruk, og hvordan barn og unge selv opplevde medvirkning i prosjektet. I motsetning til andre oppgaver som har studert nærmere befolkningen, og brukt dem som informanter, har denne oppgaven tatt for seg prosjektlederne. Jeg mener det er vel så viktig å ta med seg erfaringen de selv sitter igjen med, som erfaringene til befolkningen. Videre forskning rundt mobiliserings- og medvirkningsmetoder vil være gunstig for fremtidige prosjekter i ulike nærmiljø og lokalsamfunn.

Kommunen har et ansvar for å fremme folkehelsen, og de deltakende kommuner i Nærmiljøprosjektet har nå fått et annet syn på befolkningen sine muligheter og evner til endring i samfunnet. De har fått erfare at befolkningen besitter nyttig kunnskap og har mye de skulle ha sagt. Det kan til tider være tidkrevende, men det gir også mye. Selve medvirkningen er kjernen i demokratiet, og jeg vil påstå, basert på mine funn, at samtlige kommuner har lagt til rette for å forme en helsefremmende kommune gjennom demokratiske prosesser med

medvirkning i fokus. Medvirkning vil ikke kun være viktig som et mål, men like viktig er medvirkningsprosessen. Jakten på medvirkning fortsetter.

9 Litteraturliste

- Antonovsky, A. & Lev, A. (2000). *Helbredets mysterium: at tåle stress og forblive rask*. København: Hans Reitzel Forlag.
- Askheim, O.P. (2012). *Empowerment i helse- og sosialfaglig arbeid*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Baker, T. A. & Wang, C. C. (2016). *Photovoice: Use of a Participatory Action Research Method to Explore the Chronic Pain Experience in Older Adults*. *Qualitative Health Research*, 16(10), 1405-1413. Doi:<https://doi.org/10.1177/1049732306294118>.
- Barn- og familiedepartementet. (2003). *FNs konvensjon om barnets rettigheter*. Hentet fra http://barneombudet.no/wp-content/uploads/2013/09/fns_barnekonvensjon.pdf
- Barne- og familiedepartementet. (2002). *Oppvekst- og levekår for barn og ungdom i Norge* (St. Meld. nr. 39 2001-2002). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/e97cf2ddbcd347328e4fcc70e942de62/no/pdfa/stm200120020039000dddpdfa.pdf>.
- Breivik, J-K. & Sudmann, T. T. (2015). *Samfunnsarbeid*. Tidsskrift for velferdsforskning.
- Creswell, J. W. (2007). *Qualitative inquiry & research design: choosing among five approaches*. Thousand Oaks, Calif., Sage.
- Cresswell, T. (2004). *Place: a short introduction*. Singapore: Blackwell Publishing.
- Cornwall, A. (2008). Unpacking 'Participation': models, meanings and practices. *Oxford University Press and Community Development Journal*. Doi:10.1093/cdj/bsn010
- Cunningham, G., & Mathie, A. (2002). *Asset - Based Community Development – An Overview*. Bangkok, Thailand, Synergos Knowledge Resources.
- Dominelli, L. (2002). *Anti-Oppressive Social Work Theory and Practice*. Wiltshire: CPI Antony Rowe
- Eurocities. (2016). *Oslo's Traffic Agent App – game to improve road safety*. Hentet fra http://nws.eurocities.eu/MediaShell/media/CitiesInAction_TrafficAgent_Oslo_Jul16.df
- Folkehelseloven. (2011). Lov om folkehelsearbeid (LOV-2011-06-24-29). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2011-06-24-29?q=folkehelse>
- Freire, P. (1999). *De undertryktes pedagogikk*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Freire, P. (2017). *Pedagogy of Hope*. London: Bloomsbury Academic
- Grastveit, H. V. (2018). *Barns medvirkning ved bruk av metodetypologien "fotostemme" – slik det fortoner seg fra barns perspektiv* (masteroppgave, Universitetet i Bergen).

Hentet fra https://bora.uib.no/bitstream/handle/1956/18481/Barns-medvirkning-ved-bruk-av-metodetypologien_15-5-18_Hanne-Vanglo-Grastveit.pdf?sequence=1&isAllowed=y

- Grønmo, S. (2016). *Samfunnsvitenskapelige metoder* (2. Utg.). Bergen: Fagbokforlaget
- Hart, R. A. (1992). *Children's Participation - From Tokenism to Citizenship*. Hentet fra https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/childrens_participation.pdf
- Hart, R. A. (2008). *Stepping Back from 'The Ladder': Reflections on a Model of Participatory Work with Children*. I: Reid A., Jensen B.B., Nikel J., Simovska V. (eds) *Participation and Learning*. Springer, Dordrecht
- Helsedirektoratet. (2010, april). *Sosial kapital – en kunnskapsoversikt med vekt på folkehelse*. Hentet fra: <http://www.fritidforalle.no/sosial-kapital-teorier-og-perspektiver.5796883-356506.html>
- Helsedirektoratet. (2014). *Folkehelsearbeid i kommunen – helsekonsekvensutredning*. Hentet fra: <https://www.helsedirektoratet.no/tema/folkehelsearbeid-i-kommunen/helsekonsekvensutredning>
- Helsedirektoratet. (2015). *Grunnlagsdokumentet: Kartlegging og utviklingsarbeid i nærmiljø og lokalsamfunn som fremmer folkehelse*. Upublisert grunnlagsdokument.
- Henriksbø, K. & Sudman, T. T. (2011). Kollektiv handling skaper endring. *Fontene, 2012*, s. 50-56
- Hutchinson, G. S. (2009). *Community work in the nordic countries – new trends*. Oslo: Universitetsforlaget
- Hutchinson, G. S. (2010). *Samfunnsarbeid i sosialt arbeid*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Kaasa, A. (1989). *Samfunnsarbeid – Om lokal oppgaveløsning*. Otta: Engers Boktrykkeri
- Karldal kommune. (2019). *Skuleveg og snarvegar i Karldal kommune*. Upublisert manuskript.
- Kvale, S., Brinkmann, S., Anderssen, T., Rygge, J., (2009). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal akademisk
- Kommunetorget. (2015). *Grunnlagsdokument*. Hentet fra http://www.kommunetorget.no/Global/15-49381%20Grunnlagsdokument.docx%2012584436_3_0.pdf
- Ledwith, M. (2017). *Community development – a critical approach* (2. Utg.). Great Britain: Policy Press
- Ledwith, M., & Springett, J. (2010). *Participatory practice: Community - based action for transformative change*. Great Britain: The Policy Press, University of Bristol.
- Lovik kommune. (2016). *Delrapport 2016*. Upublisert manuskript.

- Mathie, A., & Cunningham, G. (2002). *From Clients to Citizens: Asset - Based Community Development as a Strategy For Community Driven Development*. The Coady International Institute: Occasional Paper Series.
- Mead, G. H. (2005). *Sindet, selvet og samfundet*. København, Akademisk forlag
- Minkler, M. & N. Wallerstein (2005). *Improving Health through Community Organizing and Community Building. A Health Education Perspective. Community Organizing and Community Building for Health*. M. Minkler. London, Rutgers University Press
- Mæland, J. G. (2012). *Forebyggende helsearbeid - Folkehelsearbeid i teori og praksis*. Oslo, Universitetsforlaget.
- NOU 1998:18. (1998). *Det er bruk for alle*. Oslo: Statens forvaltningstjeneste.
- Paulssen, E. & Moltumyr, A. (2012). *Dagens folkehelseutfordringer*. Hentet 23.04.19 fra <http://www.kommunetorget.no/Temaomrader/Folkehelse/Hva-og-hvorforfolkehelse/Dagens-folkehelseutfordringer>.
- Plan- og bygningsloven. (2008). Lov om planlegging og byggesaksbehandling (LOV-2008-06-27-71). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2008-06-27-71?q=plan-%20og>
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: America's declining social capital*. New York: Simon & Schuster paperbacks
- Segaard, S. B. and D. Wollebæk (2011). *Sosial kapital i Norge*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Sletteland, N. & Donovan, R. M. (2012). *Helsefremmende lokalsamfunn*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Troms fylkeskommune (2019). *Hovudrapport Nærmiljøprosjektet Troms*. Upublisert manuskript.
- Sund, E. R. (2009). *Sosial kapital Teorier og perspektiver - en kunnskapsoversikt med vekt på folkehelse*. Helsedirektoratet. Oslo, Helsedirektoratet
- Villa, M. & Haugen, M. (2016). *Lokalsamfunn*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk
- Wang, C. (1999). *Photovoice: A Participatory Action Research Strategy Applied to Women's Health*. *Journal of Women's Health*, 8(2), 185-192. Hentet fra https://bestler.public.iastate.edu/arts_based_articles/1999_Liebert_Photovoice.pdf
- Wang, C. & Burris, M. A. (1997). *Photovoice: Concept, Methodology, and Use for Participatory Needs Assessment*. *Health Education & Behavior*, 24(3), s. 369-387. doi:10.1177/109019819702400309

Warne, M., Snyder, K., & Gådin, K. G. (2013). *Photovoice: an opportunity and challenge for students' genuine participation*. *Health Promotion International*, 28(3), s. 299-310.
doi:10.1093/heapro/das011

WHO. (1986). *The Ottawa Charter for Health Promotion: First International Conference on Health Promotion*. Hentet fra
https://www.healthpromotion.org.au/images/ottawa_charter_hp.pdf

10 Vedlegg

Vedlegg 1: Svar fra NSD

Vedlegg 2: Intervjuguide

Vedlegg 3: Informasjonsskriv til informanter

Vedlegg 1: Svar fra NSD

Rita Agdal
Møllendalsveien 6
5009 BERGEN

Vår dato: 14.11.2017

Vår ref: 56056 / 3 / LAR

Deres dato:

Deres ref:

Vurdering fra NSD Personvernombudet for forskning § 31

Personvernombudet for forskning viser til meldeskjema mottatt 19.09.2017 for prosjektet:

56056	<i>Nærmiljø og lokalsamfunn som fremjar folkehelse</i>
<i>Behandlingsansvarlig</i>	<i>Høgskulen på Vestlandet, ved institusjonens øverste leder</i>
<i>Daglig ansvarlig</i>	<i>Rita Agdal</i>

Vurdering

Etter gjennomgang av opplysningene i meldeskjemaet og øvrig dokumentasjon finner vi at prosjektet er meldepliktig og at personopplysningene som blir samlet inn i dette prosjektet er regulert av personopplysningsloven § 31. På den neste siden er vår vurdering av prosjektopplegget slik det er meldt til oss. Du kan nå gå i gang med å behandle personopplysninger.

Vilkår for vår anbefaling

Vår anbefaling forutsetter at du gjennomfører prosjektet i tråd med:

- opplysningene gitt i meldeskjemaet og øvrig dokumentasjon
- vår prosjektvurdering, se side 2
- eventuell korrespondanse med oss

Vi forutsetter at du ikke innhenter sensitive personopplysninger.

Meld fra hvis du gjør vesentlige endringer i prosjektet

Dersom prosjektet endrer seg, kan det være nødvendig å sende inn endringsmelding. På våre nettsider finner du svar på hvilke [endringer](#) du må melde, samt endringsskjema.

Opplysninger om prosjektet blir lagt ut på våre nettsider og i Meldingsarkivet

Vi har lagt ut opplysninger om prosjektet på nettsidene våre. Alle våre institusjoner har også tilgang til egne prosjekter i [Meldingsarkivet](#).

Vi tar kontakt om status for behandling av personopplysninger ved prosjektslutt

Ved prosjektslutt 31.12.2019 vil vi ta kontakt for å avklare status for behandlingen av

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

personopplysninger.

Se våre nettsider eller ta kontakt dersom du har spørsmål. Vi ønsker lykke til med prosjektet!

Katrine Utaaker Segadal

Lasse André Raa

Kontaktperson: Lasse André Raa tlf: 55 58 20 59 / Lasse.Raa@nsd.no

Vedlegg: Prosjektvurdering

DATAINNSAMLING

Det vil gjennomføres personlige intervjuer og gruppeintervjuer med deltakere i kommunale utviklingsprosjekt. I tillegg vil det gjennomføres observasjon av møter/kurs/presentasjoner, der det også kan bli aktuelt å gjøre bilde- og/eller videoopptak.

OBSERVASJON

Det vil tas notater i forbindelse med møter, kurs og presentasjoner der det eksempelvis vil kunne registreres antall personer, hvem som tar ordet, etc. Enkelt personer vil som hovedregel ikke være gjenkjennbare i notatene. Av etiske hensyn bør det uansett informeres om at forsker vil være til stede og at det tas notater, selv om notatene vil være anonyme.

Det kan være aktuelt at eksempelvis rådmannen omtales dersom han/hun tar ordet. Personvernombudet legger til grunn at rådmannen eller andre som omtales identifiserbart, samtykker til dette i forkant av observasjonen.

BILDE- OG VIDEOOPPTAK

Det kan bli aktuelt å ta bilder eller gjøre videoopptak av møter, kurs og presentasjoner. Bildene/opptakene skal kun brukes i analysen, og vil ikke bli brukt i publikasjonen. Personvernombudet forutsetter at det innhentes samtykke fra alle som kan fanges opp på bilder eller videoopptak. Samtykket skal være aktivt, det vil si at det ikke er tilstrekkelig å kunne reservere seg.

INFORMASJON OG SAMTYKKE

Ifølge prosjektmeldingen skal utvalget informeres muntlig om prosjektet og samtykke til deltakelse. Basert på en helhetsvurdering av prosjektets art og omfang, vurderer personvernombudet at det er tilstrekkelig at deltakere over 15 år samtykker selv. For deltakere under 15 år, vil det også måtte innhentes samtykke fra foreldre.

For å tilfredsstille kravet om et informert samtykke etter loven, må utvalget informeres om følgende:

- hvilken institusjon som er ansvarlig
- prosjektets formål / problemstilling
- hvilke metoder som skal benyttes for datainnsamling
- hvilke typer opplysninger som samles inn
- at opplysningene behandles konfidensielt og hvem som vil ha tilgang
- at det er frivillig å delta og at man kan trekke seg når som helst uten begrunnelse
- dato for forventet prosjektslutt
- at data anonymiseres ved prosjektslutt

- hvorvidt enkeltpersoner vil kunne gjenkjennes i den ferdige oppgaven
- kontaktopplysninger til forsker, eller student/veileder.

BARN I FORSKNING

Merk at når barn skal delta aktivt, er deltakelsen alltid frivillig for barna, selv om de foresatte samtykker. Barna bør få alderstilpasset informasjon om prosjektet, og det må sørges for at de forstår at deltakelse er frivillig og at de når som helst kan trekke seg dersom de ønsker det.

DATASIKKERHET

Personvernombudet legger til grunn at forsker etterfølger Høgskulen på Vestlandet sine interne rutiner for datasikkerhet.

PROSJEKTSLUTT

Forventet prosjektslutt er 31.12.2019. Ifølge prosjektmeldingen skal innsamlede opplysninger da anonymiseres. Anonymisering innebærer å bearbeide datamaterialet slik at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes. Det gjøres ved å:

- slette direkte personopplysninger (som navn/koblingsnøkkel)
- slette/omskrive indirekte personopplysninger (identifiserende sammenstilling av bakgrunnsopplysninger som f.eks. bosted/arbeidssted, alder og kjønn)
- slette digitale lyd-/bilde- og videoopptak

Vedlegg 2: Intervjuguide

Intervjuguide

Informasjon om oppgaven og lignende (ca. 5-10 min)

Tema for samtalen: medvirkning, mobilisering og kunnskap

Forskningsspørsmål:

- Hvilke tilnærminger og fremgangsmåter er brukt i mobiliserings- og medvirkningsarbeidet?
- Hva har vært folkehelsekoordinator sin rolle og arbeidsoppgaver i prosjektet?
- Hvordan forstod han/hun medvirkning før prosjektet startet, og har synet endret seg?

Bakgrunn (løsne samtalen) - ca. 10 min

1. Fortell litt om din rolle som folkehelsekoordinator i kommunen
  - Andre stillinger dersom deltidsstilling?
  - Hvor lang ansettelse i stillingen?
  - Plassering i kommunen (positivt og negativt ved denne plassering)
  - Annen stilling tidligere?
2. Hva er oppgavene dine i denne stillingen?
  - Finnes det en stillingsinstruks?
3. Utdanning/bakgrunn?
  - Relevant for din nåværende stilling?
  - Annen relevant kunnskap/kompetanse?

Hoveddel - ca. 60 min

Folkehelse (forståelse, lovverk, implementering, arbeidsoppgave)

Hvorfor?: Kartlegge formelle rammer rundt folkehelsearbeidet

1. Fortell hva du forstår med folkehelse
  - Hva var dine tanker rundt folkehelse før du begynte i stillingen? (hvordan har synet endret seg?)
2. Hvordan blir folkehelseloven (fhl.) og andre relevante lover brukt i kommunens arbeid?
  - Hvilke lover?
    - På hvilken måte er disse relevante?

- Utfordringer/fordeler med disse lovene
  - Statlig, fylkeskommunalt og kommunalt nivå (kunnskap rundt fhl.)
  - Utfordringer/fordeler med fhl.
3. Hvordan er folkehelse implementert i det kommunale arbeidet?
    - En del av planarbeidet eller mer på siden?
    - Mtp. prosjektet; hva skjedde i kommunen når dette prosjektet dukket opp?
  4. Hvordan oppfatter dere(kommunen) prinsippet om "helse i alt vi gjør"?
  5. Hvordan er ditt mandat i forhold til Nærmiljøprosjektet?
    - Rolle i prosjektet
    - Har disse oppgavene endret seg?

Mobilisering (hvordan, tilnærminger)

1. Hvordan har mobilisering i kommunen skjedd?
  - Gjerne beskriv som en type tidslinje – hvordan startet det? Hvem var involvert da? Hvordan har dette utviklet seg? Hvordan ble medvirkning fra innbyggerne inkludert i ulike faser? Hva har dere lært av prosessen?
  - Tilnærminger, metoder, ressursmobilisering, dialog
  - Har dette fungert godt? Hvorfor/hvorfor ikke?
  - Hva vil du si er din oppgave som folkehelsekoordinator mht. å legge til rette for mobilisering?
2. Har prosjektet hatt en spesiell målgruppe for øyet?
  - Hvorfor denne gruppen?
  - Hva har blitt gjort for å mobilisere disse gruppene?
3. Har lokalbefolkningen mobilisert egne krefter uavhengig av kommunen? (selvmobilisering)
  - Vet du noe om hvordan?
4. I lys av prosjektet; hva har dere lært når det kommer til mobilisering?
  - Bra/dårlig
  - Nådd disse prosjektmålene?
  - Bruke videre?
  - Implementere på andre felt i kommunen?

Medvirkning (forståelse, tilnærminger)

1. Hvordan forstår du medvirkning generelt, og i lys av prosjektet?
  - Hvor er forståelsen hentet fra?
2. Har ting endret seg med tanke på hva du tenker om medvirkning?
  - Hvordan har dette synet endret seg?
    - Før, under og etter prosjektet
3. Hvilke fremgangsmåter/metoder for medvirkning har blitt brukt i din kommune i forbindelse med dette prosjektet?
  - Har det etter din mening fungert? Hvorfor/hvorfor ikke?

- Vurderte dere andre tilnærminger? Hvis ja; hvorfor ble disse droppet?
  - I din rolle som folkehelsekoordinator; hva er din oppgave i forhold til å velge fremgangsmåte og metodikk? Justering underveis
4. Har det blitt tenkt på lokal kontekst når man har gjort disse tilnærmingene?
    - Kompetanse, ressurser, utfordringer og aktuelle målgrupper
  5. Hvordan blir lokalbefolkningen informert om bakgrunnen for hvorfor de deltar?
    - Formidles det ønsker og behov?

Kunnskap (god nok?, datainnsamling, bruk av data)

1. Hvor kan folk finne oversikten over helsetilstanden i kommunen og når ble denne planen sist oppdatert?
  - Lett tilgjengelig for lokalbefolkningen? Hvordan gjort tilgjengelig?
2. Hvordan vurderer du kunnskapen kommunen har på områder som har betydning for folkehelsen?
  - Helsefremmende faktorer, levevaner, sosial fordeling av helse, annet?
  - Eventuelt hvorfor ikke god nok kunnskap?
3. Hva gjøres med kunnskapen?
  - Hvordan har prosjektet bidratt til denne kunnskapen?
  - Forstår man kunnskapen man har innhentet?
  - Hva skjer av endringer? Kunnskap til handling
  - Hvem har ansvaret for denne kunnskapen? Systematisering/analyser
4. Hvordan har innsamlingen av kvalitativ data foregått i din kommune?
  - Konkrete arbeidsmetoder for å innhente data
  - Hvordan knytter dere denne datainnsamlingen opp mot det kvantitative? (dersom det har funnet sted)
    - Hvordan legges det vekt på sammenhengen mellom kvantitativ og kvalitativ data?
5. Hvilke sosiale ulikheter finnes i kommunen?
  - Hvorfor disse?
  - Hva har blitt funnet ut av når det gjelder ting som fremmer og hemmer?
  - Har disse blitt prioritert når dere skulle bruke tilnærminger for medvirkning?
  - Har det blitt gjort konkrete tiltak for disse?
  - Hvilken rolle har folkehelsekoordinator overfor disse?
6. Hvilke folkehelseutfordringer står nå igjen?
  - Planer for disse?

Avsluttende - ca. 10 min

- Oppsummering av intervjuet
- Noe usagt?

Vedlegg 3: Informasjonsskriv til informanter

Vil du delta i masteroppgaven

”Hvordan forstås begrepet medvirkning og hvilke følger får dette for metodevalg i prosjektet *nærmiljø og lokalsamfunn som fremmer folkehelse*?”

Dette er et spørsmål til deg om å delta i en masteroppgave hvor formålet er å se på hvordan prosjektet *nærmiljø og lokalsamfunn som fremmer folkehelsen* har bidratt til mobilisering og medvirkning, samt økt kunnskapen rundt folkehelse i kommunen. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Oppgaven er i forbindelse med masteroppgave som skrives av en student ved Høgskulen på Vestlandet – avdeling Bergen. Mastergraden heter master i samfunnsarbeid. Det vil bli skrevet en masteroppgave basert på følgende problemstilling under, og gjennom rapporter, intervju og lignende vil det bli samlet inn data og skrevet en oppgave.

Problemstillingen er som følger ”Hvordan forstås begrepet medvirkning og hvilke følger får dette for metodevalg i prosjektet *nærmiljø og lokalsamfunn som fremmer folkehelse bidratt til mobilisering og medvirkning*?”. Under denne problemstillingen vil andre forskningsspørsmål som hvilke tilnærminger og metoder har blitt brukt i mobiliseringsarbeidet, hvilke roller og oppgaver har folkehelsekoordinator hatt i prosjektet, og hvordan har befolkningens medvirkning blitt brukt for å kartlegge kunnskap om aktiviteter som fremmer/hemmer trivsel og helse.

Hvem er ansvarlig for masteroppgaven?

Masterstudent ved Høgskulen på Vestlandet er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

I denne masteroppgaven har det blitt plukket ut de deltakende kommunene fra Hordaland som informanter. Dette på bakgrunn av hvor studenten selv befinner seg, samt HVL som institusjon.

Kontaktopplysninger til informantene har blitt tildelt fra veileder.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du velger å delta i prosjektet, innebærer det at du lar deg intervjuet. Det vil ta ca. 60-90 minutter. Intervjuet vil i all hovedsak dreie seg om folkehelse og Nærmiljøprosjektet, mobilisering, medvirkning og kunnskap. Intervjuet vil bli tatt opp, notert og transkribert, før det benyttes i masteroppgaven.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykke tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle opplysninger om deg vil da bli anonymisert. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

Kun studenten selv og veileder for masteroppgaven vil ha tilgang

Navn og kontaktopplysninger vil erstattes med en kode som lagres på egen navneliste adskilt fra øvrig data, samt opptak vil kun kunne høres ved å bruke kode som kun studenten har tilgang på

Hva skjer med opplysningene dine når masteroppgaven er ferdig?

Prosjektet skal etter planen avsluttes 21.06.19 eller eventuelt 15.08.19. Dette grunnet to innleveringsfrister for masteroppgaven. Opplysninger og opptak vil bli slettet noen måneder etter levert master. Dette for sikkerhetens skyld dersom noe skulle skje, være en mangel eller lignende. Det vil kun være studenten som har tilgang på opptakene.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Høgskulen på Vestlandet har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

- Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:
- Høgskulen på Vestlandet ved Inger Helen Midtgård (veileder) eller Ellisiv Førde Holmstrøm (student)
- Vårt personvernombud: Halfdan Mellbye
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på epost (personverntjenester@nsd.no) eller telefon: 55 58 21 17

Med vennlig hilsen

Veileder

Student

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet ”Hvordan forstås begrepet medvirkning og hvilke følger får dette for metodevalg og mobilisering i prosjektet *nærmiljø og lokalsamfunn som fremmer folkehelsen* bidratt til mobilisering og medvirkning?” og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, ca. 15.08.19

(Signert av prosjektdeltaker, dato)